

ZARZĄD GMINY GRODZISK

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

GMINY GRODZISK

Zaopiniowano na podstawie Ustawy z dnia 14 marca 1995 r.
o Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 1995 r. Nr 90, poz. 575
z późn. zm.) pod warunkiem wprowadzenia uwzględnionej opinii
z dnia 24.03.99
Nr IV2-43205-52/B/99

Białystok, dnia 24.03.99
WOJEWÓDZKI
INSPEKTOR SANITARNY
w Białymstoku
Władysław M. Kaczmarek
dr n. med. Władysław M. Kaczmarek

Studium zostało uchwalone
Uchwałą Nr V/28/99
Rady Gminy Grodzisk
z dnia 26 kwietnia 1999 r.

GRODZISK 1999r

SPIS TREŚCI

	str
WSTĘP	4
1. Podstawa prawna opracowania	4
2. Przedmiot studium	4
3. Części składowe studium	4
4. Podstawowe informacje o gminie	5
 CZĘŚĆ I	
UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY	
GRODZISK	
1. Środowisko przyrodnicze - stan, tendencje funkcjonowania, ograniczenia i szanse dla zagospodarowania	7
1.1. Położenie fizyczno-geograficzne i administracyjne oraz struktura użytkowania gruntów	7
1.2. Rzeźba terenu	8
1.3. Budowa geologiczna i surowce mineralne	9
1.4. Wody powierzchniowe i podziemne	11
1.5. Gleby	14
1.6. Lasy	17
1.7. Warunki klimatyczne	19
1.8. Obszary i obiekty podlegające szczególnej ochronie	21
1.9. Zagrożenia i degradacja środowiska	21
1.10. Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego	24
2. Środowisko kulturowe	26
2.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków	26
2.2. Obiekty o wartościach historyczno-kulturowych	27
3. Sfera społeczna - warunki życia ludności	37
3.1. Ludność, zasoby pracy i ich wykorzystanie	37
3.2. Zasoby i warunki mieszkaniowe	47
3.3. Urządzenia obsługi ludności	53
4. Sfera produkcyjna	56
4.1. Wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej	56
4.2. Pozarolnicze dziedziny gospodarki	66
5. Infrastruktura techniczna	68

5.1. Zaopatrzenie w wodę	68
5.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków	74
5.3. Gospodarka odpadami stałymi.....	75
5.4. Elektroenergetyka	76
5.5. Ciepłownictwo	78
5.6. Gazownictwo	78
5.7. Telekomunikacja	79
5.8. Radiokomunikacja i teletransmisja	79
Komunikacja	80
6.1. Układ drogowy	80
6.2. Komunikacja autobusowa	87
Syntetyczna ocena poziomu zaspokojenia potrzeb ludności i zagospodarowania gminy	88
Elementy zagospodarowania przestrzennego o charakterze ponadlokalnym.	91
KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY GRODZISK	
Polityka przestrzenna gminy Grodzisk	94
1.1. Problemy i bariery rozwoju gminy	94
1.2. Szanse rozwoju gminy	95
1.3. Cele rozwoju przestrzennego gminy Grodzisk.....	95
1.3.1. Główne cele rozwoju gminy	95
1.3.2. Cele ekologiczne rozwoju	96
1.3.3. Cele społeczne w zagospodarowaniu przestrzennym	96
1.3.4. Cele rozwoju gospodarczego	96
1.3.5. Cele rozwoju komunikacji	97
1.3.6. Cele rozwoju infrastruktury technicznej	97
1.4. Obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe.....	97
Kierunki i zadania zagospodarowania przestrzennego gminy - realizacja celów rozwoju przestrzennego gminy	98
2.1. Kierunki i zadania w zakresie ochrony, kształtowania i zagospodarowania środowiska przyrodniczego	98
2.2. Kierunki i zadania ochrony dóbr kultury	106
2.3. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury społecznej i obszarów dla tych potrzeb	107
2.4. Kierunki i zadania rozwoju gospodarczego gminy i obszarów dla tych potrzeb	114
2.4.1. Działalność pozarolnicza.....	114

2.4.2. Kierunki rozwoju rolnictwa i leśnictwa - obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, tereny leśne	117
2.4.3. Kierunki rozwoju obszarów wypoczynkowych	119
2.4.4. Obszary przekształceń przestrzennych	119
2.5. Kierunki i zadania rozwoju komunikacji	120
2.6. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury technicznej	122
2.6.1. Zaopatrzenie w wodę	122
2.6.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych	124
2.6.3. Gospodarka odpadami stałymi	126
2.6.4. Zaopatrzenie w ciepło	129
2.6.5. Elektroenergetyka	129
2.6.6. Zaopatrzenie w gaz	131
2.6.7. Telekomunikacja	131
2.7. Obrona cywilna i ochrona przeciwpożarowa	132
2.8. Kierunki działań i zadania władz samorządowych w celu realizacji polityki przestrzennej gminy	134

III CZĘŚĆ TABELARYCZNA I INFORMACYJNA

WSTĘP

1. Podstawa prawna opracowania

Podstawami prawnymi opracowania „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk” są :

- a) art. 6, ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994r o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89, poz. 415, zm. 1996r Nr 106, poz. 496, z 1997r Nr 111, poz. 726, Nr 133, poz. 885, Nr 141, poz. 943, z 1998r Nr 106, poz. 668),
- b) uchwała Nr XXI/89/96 Rady Gminy z dnia 20 listopada 1996r,
- c) umowa o dzieło Nr 8/97 z dnia 16.04.1997r zawarta między Zarządem Gminy Grodzisk a głównym projektantem.

2. Przedmiot Studium

Przedmiotem Studium są:

- 1) uwarunkowania rozwoju gminy wynikające z:
  - a) dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenów,
  - b) występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych,
  - c) stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego w tym rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
  - d) prawa własności gruntów,
  - e) jakości życia mieszkańców,
  - f) zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych.
- 2) kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy:
  - a) obszary objęte ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz zagrożenia środowiska,
  - b) obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy,
  - c) obszary zabudowane,
  - d) obszary, które mogą być przeznaczone pod zabudowę,
  - e) kierunki rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej,
  - f) obszary, dla których sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe,
  - g) polityka przestrzenna gminy i zadania dla realizacji celów rozwoju.

3. Części składowe Studium

Na studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk składają się:

- a) rysunek uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk w skali 1:25000,
- b) rysunek kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk w skali 1:25000,
- c) tekst studium.

Podstawowe informacje o gminie Grodzisk

Gmina Grodzisk położona jest w południowo-zachodniej części byłego województwa białostockiego i graniczy z następującymi gminami: Brańsk, Boćki, Dziadkowice, Siemiatycze, Drohiczyn, Rudka, Perlejewo, Ciechanowiec.

Powierzchnia gminy w granicach administracyjnych wynosi 20 321 ha, co stanowi 2,1% terenów wiejskich byłego województwa białostockiego (0,2% całej powierzchni woj.).

Gmina podzielona jest na 42 sołectw (47 miejscowości) i liczy ogółem 5 073 mieszkańców, w tym kobiety stanowią 48,8% mieszkańców. Na 100 mężczyzn przypada 95 kobiet.

Ludność gminy stanowi 0,7% ludności byłego województwa ogółem i 2% ludności wiejskiej województwa.

Gęstość zaludnienia na obszarze gminy wynosi 25 osób na 1 km², wobec 70 osób średnio w byłym województwie białostockim i 26 osób na terenach wiejskich województwa.

Dominującymi gruntami w gminie są użytki rolne, które zajmują 13 191 ha, co stanowi 64,9% powierzchni gminy. Lasy zajmują 29,3% obszaru gminy, wobec 32% w byłym województwie.

Do sektora prywatnego należy 15 625 ha gruntów tj. 76,9% ogólnej powierzchni gminy, w tym aż 99,5% użytków rolnych należy do tego sektora.

Środowisko przyrodnicze gminy nie jest zdegradowane. Gmina jest uboga w powierzchniowe zasoby wodne.

Występują tu znaczne, potencjalne zasoby surowców mineralnych, głównie kruszyw.

Gmina jest bogata w wartości kulturowe, zwłaszcza w zakresie wartości archeologicznych, dotychczas mało zbadanych.

Wartości kulturowe świadczą o historycznym bogactwie osadnictwa tych ziem.

Liczba ludności gminy od szeregu lat wykazuje tendencję spadkową. W latach 1971 - 1997 łączny ubytek ludności wyniósł prawie 2 tys. osób. Na spadku tym zaważyła głównie migracja ludności do innych ośrodków w województwie i kraju. Ujemne saldo migracji wynosiło w 1997r 5,9 osób na 1000 mieszkańców.

Saldo ruchu naturalnego w gminie jest także ujemne i wynosi w 1997r 1,2 osób na 1000 mieszkańców.

Zauważa się też proces starzenia się ludności, gdyż 23,0% ludności jest w wieku poprodukcyjnym.

Ludność gminy utrzymuje się głównie z pracy w rolnictwie, choć w ostatnich latach daje się zauważyć gwałtowny wzrost udziału ludności utrzymującej się z niezarobkowego źródła utrzymania (renty, emerytury).

W rolnictwie indywidualnym pracuje prawie 88% ogółu zatrudnionych, co wyróżnia gminę w byłym województwie jednorodnością zatrudnienia.

Bezrobocie w gminie w liczbie 64 osób w 1997r stanowi 2,3% ludności w wieku produkcyjnym, wobec 6,7% skali bezrobocia w byłym województwie białostockim.

Warunki mieszkaniowe ludności gminy są porównywalne do średnich na wsi byłego województwa. Nasycenie ludności w mieszkania wynosi tu 316 mieszkań na 1000 mieszkańców (323 na wsi woj.).

Gmina jest na ogół gorzej wyposażona w urządzenia obsługi ludności i infrastrukturę techniczną niż średnio byłe województwo białostockie.

Np. w gminie jest 2 lekarzy na 10 tys. mieszkańców, podczas gdy na terenach wiejskich województwa jest ich średnio 4,2.

Zużycie wody z wodociągów na 1 mieszkańca wynosiło w 1997r 14,1 m³, zaś na terenach wiejskich byłego województwa wynosiło ono 15,2 m³.

Brak jest w gminie kanalizacji.

Główną funkcją gminy jest produkcja rolna w oparciu o bardzo dobre warunki dla produkcji.

Na terenie gminy istnieje ogółem 1149 indywidualnych gospodarstw rolnych. Średnie gospodarstwo liczy 13,6 ha, zatem znacznie więcej niż średnio w byłym województwie (11,5 ha).

Plony uzyskiwane w rolnictwie są tu znacznie wyższe niż średnio w byłym województwie białostockim. Także obsada bydła na 100 ha użytków rolnych jest w gminie wyższa niż w województwie.

Pozarolniczą działalność gospodarczą na terenie gminy prowadzi ok. 109 podmiotów gospodarczych, głównie osób fizycznych.

CZĘŚĆ I

**UWARUNKOWANIA
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY GRODZISK**

1. Środowisko przyrodnicze - stan, tendencje, funkcjonowanie, ograniczenia i szanse dla zagospodarowania.

1.1. Położenie fizyczne - geograficzne i administracyjne oraz struktura użytkowania gruntów.

- Gmina Grodzisk położona jest w obrębie Wysoczyzny Drohickej stanowiącej jedną z ośmiu jednostek fizyczno - geograficznych w randze mezoregionów obszaru byłego województwa białostockiego, wchodzących w skład wielkiego regionu (makroregionu) fizyczno - geograficznego, jakim jest Nizina Północnopodlaska.
- W układzie administracyjnym gmina Grodzisk położona jest w południowo - zachodniej części byłego województwa białostockiego i graniczy : od północy z gminą Brańsk, od północnego wschodu z gm. Boćki, od wschodu z gm. Dziadkowice, od południa z gminami Siemiatycze i Drohiczyn oraz od zachodu z obszarem byłego woj. łomżyńskiego.
- Struktura użytkowania gruntów gminy wg. ewidencji gruntów na dzień 1 stycznia 1980r przedstawiała się następująco:

Powierzchnia ogólna gminy wynosiła 20 321 ha, a w tym:

• grunty orne	- 10 737 ha - 52,8%	pow. ogólnej
• sady	- 28 ha - 0,1%	- " -
• łąki	- 832 ha - 4,1%	- " -
• pastwiska	- 1 694 ha - 8,3%	- " -
• lasy	- 5 890 ha - 29%	- " -
• wody stojące i rowy	- 69 ha - 0,3%	- " -
• użytki kopalne	- 43 ha - 0,2%	- " -
• tereny komunikacyjne	- 593 ha - 2,9%	- " -
• tereny osiedlowe i zieleni	- 372 ha - 1,8%	- " -
• nieużytki	- 40 ha - 0,2%	- " -

razem- 20 298 ha
pow. wyrów. + 23

ogółem- 20 321 ha - 100%

Natomiast strukturę użytkowania gruntów gminy z roku 1995 i 1997 ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 1

Użytkowanie gruntów	Rok	Pow. ogólna w ha	w tym użytki rolne w ha					lasy w ha
			razem	grunty orne	sady	łąki	pastwiska	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
w granicach administracyjnych gminy	1995	20 321	13187	10520	95	882	1262	5960
	1997	20321	13191	10342	3	1586	1260	5960

1	2	3	4	5	6	7	8	9
w indywidualnych gospod. rolnych	1995	15594	13093	10427	95	882	1689	2126
w granicach administracyjnych gminy	1997	15625	13123	10300	3	1572	1248	2112

Źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego 1996, 1997.

1.2. Rzeźba terenu

Gmina Grodzisk położona jest w obrębie Wysoczyzny Drohickej, charakteryzującej się łagodną powierzchnią falistą wzniesioną średnio 170 m. npm. Wysokości obszaru Wysoczyzny Drohickej stopniowo wzrastają ku południowi z jednoczesnym zachowaniem łagodnego spadku w kierunku zachodnim. Wysoczyzna na linii Mielnik - Drohiczyń kończy się spadając ku rzece Bug kilkudziesięciu metrową stromizną, porozcinaną głębokimi wcięciami erozyjnymi, opadającymi ku dolinie Bugu.

Najbardziej charakterystyczną cechą tej jednostki jest jej górowanie nad Bugiem i jego dopływami.

W strukturze geomorfologicznej gminy wyróżniają się następujące obszary (strefy):

- obszar moreny dennej gliniastej, obejmujący swym zasięgiem tereny zachodniej części gminy, wyznaczone położeniem wsi Sypnie poprzez Grodzisk aż do wsi Krynki Sobole. Są to obszary położone na wysokości 150-165 m. npm. Charakteryzują się łagodnym ukształtowaniem powierzchni terenu o spadkach przeważnie nie przekraczających 3%. Różnice w wysokościach względnych są nieznaczne, wahają się w granicach 1 - 2 m.,
- obszar występowania utworów i wzgórz czołowomorenowych, obejmujący północno- wschodnią i południowo-wschodnią część gminy. Są to okolice następujących wsi : Czaje i Koryciny, Siemiony, Czarna Wielka, Makarki i Krynki - Sobole. Są to obszary charakteryzujące się większym zróżnicowaniem rzeźby terenu. Szczególnie liczne i wyraźne są wzgórza czołowomorenowe okolic wsi Siemiony, Koryciny i Czaje (zalesione). Jednak moreny czołowe tych okolic są znacznie niższe od moren czołowych okolic Czarnej Średniej i Makarki, gdzie wzgórza czołowomorenowe osiągają wysokość ponad 180 m. npm, podczas gdy otaczająca je równina gliniasta wyniesiona jest ca 160 m. npm. Różnice wysokości względnych sięgają rzędu 20 m., a spadki kształtują się średnio w granicach 5%.
- obszar równiny zandrowej obejmujący stosunkowo wąski pas terenów położonych między strefą moren czołowych a równiną gliniastą. Charakteryzuje się stosunkowo płaską powierzchnią terenu, wyniesiona w okolicy Grodziska na wysokość ca 163 m. npm a na północ i północny wschód od Grodziska na wysokość 145 m. npm.

Akcentem urozmaicającym rzeźbę terenu są ciek wodne a w szczególności rzeka Pełchówka i Czarna. Doliny cieków wodnych występujących w obrębie gminy charakteryzują się płaskimi dnami oraz mało wyraźnymi stokami.

Płaskorówninna rzeźba terenu gminy Grodzisk stanowi element szczególnie korzystny dla rozwoju i funkcjonowania rolnictwa i osadnictwa.

Średni wskaźnik bonitacji rzeźby terenu w skali 10 punktowej wg. IUNG wynosi 7,9 pkt. (dla woj. białostockiego 7,7 pkt.).

Współczesne procesy geomorfologiczne nie powodują widocznych zmian w rzeźbie terenu. Jedynie niewielkie zmiany w jej krajobrazie powodowane są stosunkowo chaotyczną powierzchnią eksploatacją surowców mineralnych.

1.3. Budowa geologiczna i surowce mineralne

1.3.1. Budowa geologiczna

Gmina Grodzisk pod względem geologicznym usytuowana jest w niecce prusko - mazowieckiej obniżenia podlaskiego wchodzącego w skład platformy wschodnio-europejskiej.

Dno niecki budują utwory kredy górnej, wykształcone w postaci wapieni, margli i kredy piszącej. W części południowo-zachodniej woj. białostockiego (w tym obszar gminy Grodzisk) na kredzie leżą utwory trzeciorzędowe, reprezentowane przez piaski glaukonitowe i ropy oligoceńskie oraz kwarcowe piaski miocenijskie, stanowiące z kolei podłoże pokrywy czwartorzędowej.

Utwory czwartorzędowe, zarówno pochodzenia pleistocenijskiego jak i holocenijskiego odgrywają istotną rolę w zakresie uwarunkowań w rozwoju i zagospodarowaniu przestrzennym gminy.

Mięszczość pokrywy czwartorzędowej wynosi od 100 do 150 m.

Seria utworów czwartorzędowych pleistocenijskich reprezentowana jest przez:

- glinę zwałową dolną, która charakteryzuje się dużą zawartością i plastycznością oraz znaczną mięszczością - ca 40 m.,
- serię międzymorenową reprezentowaną przez osady zastoiskowe i fluwioglacjalne, głównie piaski i żwiry oraz mułki (pyły) i ropy o znacznych mięszczościach (ca 50 m.). Seria ta rozdziela glinę dolną od gliny zwałowej górnej. Lokalnie mogą one łączyć się w jeden układ glin.
- glinę zwałową górną charakteryzującą się ciągłością pokrywy i znacznymi mięszczościami od 10 - 50 m. Gлина ta wykazuje dużą zawartość piasków i żwirów pochodzenia lodowcowego.
- piaski i żwiry fluwioglacjalne o zróżnicowanej mięszczości (od 2 - 15 m.).

Obszar gminy Grodzisk znajduje się w zasięgu powierzchniowego występowania osadów stadiału mazowiecko-podlaskiego zlodowacenia środkowo-polskiego.

Najstarszym utworem tego stadiału są gliny zwałowe. Budują one strefę przypowierzchniową zachodniej części obszaru gminy - od miejscowości Czaje po Krynki - Sobole. Są to gliny spiaszczone z niewielkimi wkładkami mułków ilastych lub piasków. Mięszczość tych glin jest zróżnicowana i waha się od 4,5 m. do 15,0 m. Powierzchnia gliny jest zwietrzała i charakteryzuje się dużym odwapnieniem sięgającym od 1 do 2 m. głębokości.

Na glinie zwałowej zalegają utwory moreny czołowej zbudowane z piasków, żwirów i głazów.

Utwory te budują głównie obszary położone między Markami i Krynkami - Sobolami, Czarną Wielką i Kol. Dołubowo, w okolicy wsi Siemiony oraz „wyspowo” w okolicy wsi Koryciny i Czaje.

-rejon Siemiony obejmujący część obszaru strefy czołowomorenowej - piaski z domieszką żwiru.

W obu w/w rejonach spodziewane są gniazdowe nagromadzenia kruszywa naturalnego

-Materiały źródłowe - Inwentaryzacja złóż surowców mineralnych stałych na terenie woj. białostockiego - gmina Grodzisk.¹

Wyk. Przedsiębiorstwo Geologiczne w Warszawie, Zakład w Warszawie - 1992r.

nr arch. 8178 W.O.S. UW w B-stoku

1.4. Wody powierzchniowe i podziemne

1.4.1. Wody powierzchniowe

a) Pod względem hydrograficznym obszar gminy Grodzisk należy do dorzecza Bugu i położony jest w obrębie zlewni Nurca.

Główny układ sieci hydrograficznej gminy tworzą lewobrzeżne dopływy rz. Nurca.

Są to:

-**rz. Pełchówka** mająca swe źródła w okolicy Grodziska i Aleksandrowa. Płyynie równoleżnikowo w kierunku zachodnim odwadniając południowo-zachodnią część gminy.

-**rz. Kukawka** mająca swe źródła w okolicy wsi Boruty. Płyynie w kierunku północno-zachodnim odwadniając obszar zachodniej części gminy.

-**rz. Siennica** płyynie równoleżnikowo przez północny skrawek części gminy

-**rz. Czarna** mająca swe źródła w okolicy wsi Czarnej Wielkiej. Płyynie w kierunku północno-wschodnim odwadniając znaczne tereny wschodniej i północno-wschodniej części gminy.

Wszystkie w/w rzeki są ciekami niewielkimi o znaczeniu lokalnym, w większości biorącymi swój początek na terenie gminy. Doliny tych cieków charakteryzują się korzystnymi warunkami naturalnymi do ew. lokalizacji i budowy zbiorników wodnych małej retencji.

Ponadto w zachodniej części gminy w okolicy wsi Brzeziny Mendle, Kosianki i Żery Czubiki znajdują się małe zarastające jeziorka, które w zasadzie nie odgrywają większego znaczenia w gospodarce wodnej gminy.

b) Przepływy dyspozycyjne (95%) wód powierzchniowych w gminie Grodzisk (rzeki przekraczające granicę województwa) ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 2

RZEKA (przekrój)	Pow. w km ²	Przepływy w m ³ /sek z obszaru		
		SNQ-95%	Qn*	Q dyspozy- cyjne
1	2	3	4	5
Pełchówka (granica woj.)	64,2	0,047	0,033	+0,014
Kukawka (granica woj.)	22,8	0,0169	0,0118	+0,0051

*-przepływ nienaruszalny i jego wielkość (wg. kryterium hydrobiologicznego - IMiGW Warszawa, 1980r) w przekrojach przepływowych - SNQ-95%.

Dorzecze Pełchówki i Kukawki z uwagi na małe zasoby dyspozycyjne wód powierzchniowych zaliczane jest do zlewni o zasobach niewystarczających a dorzecze Siennicy i Czarnej do zlewni deficytowej.

- c) Sieć rzeczna funkcjonująca w obrębie obszaru gminy z uwagi na swoją nieznaczną wielkość wynikającą głównie ze źródłowego położenia nie stwarza zagrożenia powodziowego dla istniejącej sieci osadniczej.
- d) Brak danych kontrolnych nie pozwala na dokładne i aktualne określenie stanu czystości wód (wód powierzchniowych).
Przy czym należy podkreślić, że poza rzeką Pełchówką (stanowi odbiornik ścieków wsi Gminnej Grodzisk) nie obserwuje się zanieczyszczeń wód powierzchniowych wynikających z działalności gospodarczej gminy.
Zgodnie z Zarządzeniem 18/71 Prezydium WRN w Białymstoku z dnia 27.05.1971r wody wszystkich rzek gminy Grodzisk powinny stanowić II kl. czystości.

1.4.2. Wody podziemne

Głównym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę pitną i potrzeby gospodarcze na terenie gminy są wody podziemne pochodzące z utworów czwartorzędowych.

- a) Wody w utworach przedczwartorzędowych zalegających w południowej części woj. białostockiego są słabo rozpoznane.
Wiadomym jest, że występowanie wód w utworach trzeciorzędowych ma ścisłe powiązanie z piaszczystą serią oligocenu i miocenu, której miąższość dochodzi do 40 m. Powierzchnia stropowa utworów wodonośnych zalega na głębokości 100 - 150 m. Wody ujmowane z utworów oligoceńskich odznaczają się dobrą jakością i dużą wydajnością. Wydajność studni kształtuje się w granicach 40 - 50 m³/h przy depresji 10 - 15 m.
- b) Warunki hydrogeologiczne w utworach czwartorzędowych na obszarze gminy są skomplikowane i niezbyt korzystne z uwagi na dominację glin.

W osadach czwartorzędowych wyróżnia się następujące poziomy wodonośne (licząc od dołu):

- poziom wodonośny III - spągowy
- poziom wodonośny II - międzymorenowy
- poziom wodonośny I - przypowierzchniowy

Poziom wodonośny spągowy zalega na utworach trzeciorzędowych i jest najsłabiej rozpoznany poziomem w utworach czwartorzędowych. Najczęściej spotykana miąższość tej warstwy wodonośnej waha się w granicach 15 - 25 m. Uzyskiwane wydajności w studniach kształtują się w granicach 45 - 60 m³/h, przy średniej 48,1 m³/h. Najczęściej spotykana wydajność jednostkowa kształtuje się w granicach 4 - 10 m³/h/1 m.s.

Poziom wodonośny międzymorenowy stanowi podstawowe źródło ujmowania wód podziemnych, w obrębie którego z uwagi na formę rozprzestrzeniania się i warunki hydrogeologiczne wyróżnia się dwa poziomy - II b i II a. Poziom II b charakteryzuje się korzystniejszymi parametrami i ciągłością występowania. Wody tego poziomu ujmowane są na różnych głębokościach, przeważnie w przedziale 40 - 80 m. z warstwy wodonośnej o miąższości w granicach 4 - 36 m. na terenach wysoczyznowych. Wydajność kształtuje się w granicach 12 - 43 m³/h, średnia wydajność jednostkowa ca 5 m³/h/1 m.s.

Faktyczną głębokość zalegania wód i ich wydajności określają poniższe ujęcia wód podziemnych wykonane głównie w ramach zwodociągowania następujących wsi:

- Grodzisk , 2 studnie - głębokość 74,5 m. , wydajność 90 m³/h przy depresji 8,4 m. oraz studnia o głębokości 73,5 m., wydajności 90 m³/h i depresji 3,9 m.
- Czarna Średnia - 2 studnie o głębokości 56 m. i wydajności 34 m³/h - depresja 11,8 m. oraz o głębokości 60,5 m. i wydajności 102 m³/h - depresji 4,8 m³/h..
- Makarki - studnia o głębokości 83 m. i wydajności 44 m.

Poziom wodonośny przypowierzchniowy występuje na całym obszarze gminy i układa się przeważnie współkształtnie do rzeźby terenu. Wody tego poziomu występują w aluwiach rzecznych oraz w utworach wodnolodowcowych. Poziom ten występuje w dolinach rzeki Pełchówki, Czarnej, Kukawki i Siennicy oraz w dolinach mniejszych cieków i zagłębieniach terenowych a także na terenach wysoczyznowych zbudowanych z piaszczystych utworów pochodzenia wodno-lodowcowego. Ponadto w utworach czwartorzędowych w części wysoczyznowej gminy występują wody gruntowe w zamkniętych soczewkach i przewarstwieniach piaszczystych wśród glin zwałowych oraz t.zw. wody zawieszane zajmujące lokalne obniżenia stropu glin zwałowych wypełnione łatwo przepuszczalnymi piaskami.

Głębokość zalegania zwierciadła wody w dolinach rzecznych i zagłębieniach waha się w granicach 0,2 - 1,0 m., a na obszarach wysoczyznowych do 5,0 m., lokalnie 8,0 m. Wody te stanowią podstawowe źródło ujmowania wód w studniach kopanych. Są one szczególnie narażone na duże zanieczyszczenia bakteriologiczne.

c) Zaopatrzenie ludności w dobrą wodę pitną powinno odbywać się na bazie ujęć wód z poziomu międzymorenowego utworów czwartorzędowych, względnie z ujęć wód zalegających jeszcze głębiej - oligocenu.

Północno-wschodnia część gminy Grodzisk zaliczana jest do obszarów o bardzo ograniczonych zasobach wód podziemnych, natomiast część południowo-wschodnia do obszarów o ograniczonych, lokalnie dobrych zasobach wód podziemnych.

1.5. Gleby - jako element wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

W podziale województwa białostockiego na regiony glebowo-rolnicze (11 regionów wg. IUNG Puławy, 1988r) obszar gminy Grodzisk wchodzi w skład regionu Bielsko - Drohickiego.

Pod względem przyrodniczych walorów gleb jak i jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej region Bielsko - Drohicki w obrębie którego znajduje się obszar gminy Grodzisk zaliczany jest do najlepszych regionów byłego województwa białostockiego.

Skalą macierzystą gleb obszaru gminy są utwory czwartorzędowe pochodzenia lodowcowego i wodnolodowcowego wykształcone w postaci glin, piasków, lokalnie pyłów oraz w dolinach i zagłębieniach namulów, torfów i piasków rzecznych.

A więc pod względem składu mechanicznego gleby obszaru gminy zaliczane są do glin lub piasków gliniastych mocnych i lekkich (miejscami pyłów) na glinie, względnie do piasków słabogliniastych na glinie oraz piasków słabogliniastych całkowitych lub podścielonych piaskiem luźnym i piasków luźnych całkowitych.

1.5.1. Waloryzacja przyrodnicza gleb

Pod względem typologicznym gleby gminy Grodzisk są mało zróżnicowane. Dominującym typem są gleby pseudobielicowe wytworzone z piasków gliniastych i gliniasto-pyłastych podścielonych płytko i średnio głęboką gliną. Tworzą wielkie zwarte kompleksy zajmujące głównie płaskie partie terenu na obszarze całej gminy z wyjątkiem obszarów zalesionych w północnej i wschodniej części gminy. W strukturze bonitacji gruntów zaliczane są przeważnie do gleb dobrych i średnich. Ponadto na terenach wysoczyznowych gminy Grodzisk występują o niewielkim zasięgu powierzchniowym (b. lokalnie) następujące gleby:

gleby brunatne wylugowane i kwaśne - w okolicy wsi Targowisk, Czarnej Wielkiej, Kol. Siemiony oraz między Grodziskiem a Makarkami,

gleby piaskowe różnych typów genetycznych (bielicowe, rdzawe, brunatne kwaśne) - koncentrują się głównie w pasie przybrzeżnym doliny rz. Czarnej. Występują także b. lokalnie w północnej części gminy t.j. na północ od Grodziska.

Natomiast w obrębie dolin rzecznych i zagłębień terenowych, stanowiących głównie użytki zielone, dominującym typem gleb są czarne ziemie.

Ponadto na użytkach zielonych położonych między wsią Drochlin i Kamianki występują gleby murszowo-mineralne a w północnej części doliny rzeki Czarnej oraz w okolicy wsi Koryciny występują mady.

Gleby użytków zielonych w strukturze bonitacji gruntów w zdecydowanej większości zaliczane są do gleb średnich.

1.5.2. Waloryzacja użytkowo - rolnicza gleb

a) Udział powierzchniowy i procentowy klas bonitacyjnych w gruntach ornych i użytkach zielonych przedstawia się jak niżej:

Tabela 3

Grunty orne (łącz. z sadami)			Użytki zielone		
klasa	ha	%	klasa	ha	%
1	2	3	4	5	6
I	-	-	I	-	-
II	1	0,0	II	-	-
IIIa	59	0,6	III	253	9,8
IIIb	1109	10,4	IV	1369	53,2
IVa	4349	40,7	V	671	26,0
IVb	3262	30,5	VI	260	10,1
V	1403	13,1	VIz	23	0,9
VI	469	4,4			
VIz	29	0,3			
razem	10681	52,6	razem	2576	12,7

Razem użytki rolne wynoszą 13257 ha, co stanowi 65,3% ogólnej powierzchni gminy.

b) Kompleksy przydatności rolniczej gleb ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne:

Tabela 4

nr kompleksu	NAZWA KOMPLEKSU	ha	%
1	2	3	4
grunty orne			
1	pszenny b. dobry	-	-
2	pszenny dobry	720	6,4
3	pszenny wadliwy	-	-
4	żytni b. dobry	5864	52,2
5	żytni dobry	788	7,0
6	żytni słaby	1106	9,9
7	żytni b. słaby	454	4,0
8	zbożowo-pastewny mocny	2027	18,1
9	zbożowo-pastewny słaby	266	2,4
	razem	11225	55,2

1	2	3	4
użytki zielone			
1z	użytki zielone b. dobre i dobre	-	-
2z	użytki zielone średnie	1600	79,4
3z	użytki zielone słabe i b. słabe	414	20,6
	razem	2014	9,9
	razem użytki rolne	13239	65,1
	grunty rolniczo nieprzydatne	18	0,2
	tereny pozostałe	7064	34,8
	ogólna pow. geodezyjna	20321	100%

Źródło - Warunki przyrodnicze produkcji rolnej woj. białostockiego - IUNG, Puławy 1988r.

Przestrzenne rozmieszczenie kompleksów przydatności rolniczej gleb ściśle wiąże się z przestrzennym występowaniem poszczególnych typów gleb oraz ich bonitacją, i tak:

- kompleks 4 - żytni b. dobry (pszenno-żytni) jest kompleksem dominującym. Tworzy jeden wielki kompleks na obszarze całej gminy i odpowiada przestrzennemu rozmieszczeniu gleb pseudobielicowych.
- kompleks 2 - pszenno dobry zajmuje niewielkie powierzchnie terenu położone pomiędzy Kozłowem i Siemionami oraz w okolicy wsi Makarki i Czarnej Wielkiej i odpowiada przestrzennemu rozmieszczeniu gleb brunatnych.
- kompleks 6 - żytni słaby zajmuje również stosunkowo niewielkie powierzchnie koncentrując się głównie wzdłuż rz. Czarnej i odpowiada przestrzennemu rozmieszczeniu gleb piaskowych różnych typów genetycznych. Przestrzennemu rozmieszczeniu powyższego kompleksu towarzyszy również lokalne występowanie zarówno kompleksu 5 jak i 7.
- kompleks 8 - zbożowo-pastewny mocny poza terenami północno-wschodniej części występuje na obszarze całej gminy zajmując znaczne powierzchnie w bezpośrednim sąsiedztwie kompleksu 4. Największe jego powierzchnie położone są na zachód od Drochlina i Jaszczółt oraz między Grodziskiem i wsią Brzeziny Mendle.
- rozmieszczenie użytków zielonych ściśle wiąże się z przestrzennym układem dolin rzecznych i obniżeń terenowych.
Dominuje kompleks 2 z - użytki zielone średnie.

1.5.3. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Tabela 5

OCENA GLEB W PUNKTACH					
Bonitacja		Przydatność rolnicza		Wskaźnik syntetycznej jakości	
gr. orne	uż. zielone	gr. orne	uż. zielone	gr. orne	uż. zielone
1	2	3	4	5	6
48,6	39,5	61,4	43,8	55,2	41,4

dane - IUNG Puławy 1988r

Powyższy wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (68,9) lokuje gminę Grodzisk na 2 miejscu w byłym woj. białostockim - najwyższy wskaźnik 69,8 posiada gmina Drohiczyn, najniższy zaś 44,0 gm. Mielnik, przy średnim wojewódzkim wskaźniku 56,5 i krajowym 66,6 pkt. A więc gmina Grodzisk w skali byłego województwa białostockiego posiada najlepsze warunki przyrodnicze do rozwoju produkcji rolnej.

1.6. Lasy

Według podziału Polski na regiony (krainy) przyrodniczo-leśne lasy gminy Grodzisk należą do Krainy Mazowiecko - Podlaskiej zaliczanej do Dzielnicy Niziny Mazowiecko-Podlaskiej charakteryzującej się występowaniem grądów i lasoborów świeżych.

W podziale administracyjnym lasów woj. białostockiego lasy gminy Grodzisk należą do Nadleśnictwa Rudka.

Lesistość gminy Grodzisk przedstawia się jak niżej.

Tabela 6

Rok	ogólna pow. gminy w ha	powierzchnia lasów w ha			% udział lasów w ogólnej pow. gminy
		państwowe	prywatne	razem	
1	2	3	4	5	6
1995	20.321	3.834	2.126	5.960	29,3
1997	20.321	3.848	2.112	5.960	29,3

x - lasy występujące w indywidualnych gospodarstwach rolnych w granicach gminy.

Lasy państwowe gospodarstwa leśnego wg. stanu z 1996r zajmują 64,6% ogólnej powierzchni lasów a lasy niepaństwowe 35,4%. Największe kompleksy leśne położone są w północnej części gminy - na północ od wsi Kozłowo, Siemiony i Dołubowo - Wyręby oraz wzdłuż wschodniej granicy gminy w okolicy wsi Targowisk i Czarna Wielka.

Niewielkie kompleksy lasów państwowych występują także na północ od wsi Drochlin (ur. Drochlin) oraz na północny - zachód od wsi Mierzynówka (ur. Mierzynówka).

W układzie typów siedliskowych lasów państwowych dominuje Las świeży, Las mieszany i Bór mieszany świeży.

Siedliska Lasu świeżego koncentrują się głównie w części lasów położonych na północ i południe od granicy gruntów wsi Koryciny oraz w rejonie Dołubowo-Wyręby stanowiące wschodnią część tego dużego kompleksu leśnego.

W obrębie powyższych obszarów lokalnie występują także siedliska Lasu wilgotnego, Lasu mieszanego i Olsu.

Siedliska Lasu mieszanego koncentrują się głównie w części lasów położonych na zachód od granic gruntów wsi Koryciny oraz w części lasów

położonych na południowy wschód od doliny rz. Czarnej. Ponadto większe powierzchnie Lasu mieszanego występują w rejonie drogi Siemiony - Koryciny. Lokalnie w obrębie tych terenów występują także siedliska Boru mieszanego świeżego, Lasu świeżego i Lasu wilgotnego.

Siedliska Boru mieszanego świeżego koncentrują się głównie w części lasów położonych na północ od granic gruntów wsi Siemiony. Lokalnie na tym terenie występują również siedliska Lasu świeżego Boru mieszanego wilgotnego i Lasu wilgotnego.

W kompleksie lasów państwowych położonych na wschód od Targowisk (przy wschodniej granicy gminy) dominują siedliska Lasu mieszanego przy znacznym udziale siedlisk Lasu świeżego i bardzo niewielkim udziale innych siedlisk.

Siedliska lasów ur. Drochlin to głównie: Bór mieszany świeży (część wschodnia), Las mieszany i Las świeży.

Natomiast lasy ur. Mierzynówka zdominowane są przez siedliska Lasu mieszanego przy niewielkim udziale Boru mieszanego świeżego.

Lasy prywatne występują zarówno na obrzeżach wymienionych kompleksów lasów państwowych jak i w znacznym rozdrobnieniu powierzchniowym na pozostałych obszarach gminy.

Na siedliskach lasowych (Lasu świeżego i Lasu mieszanego) występują głównie drzewostany sosnowo-dębowe ze znaczną domieszką grabu, brzozy, osiki, świerku, lipy, klonu.

Natomiast na siedliskach Boru mieszanego świeżego drzewostan tworzy głównie sosna z niewielką domieszką brzozy i dębu.

Wiek drzewostanów jest zróżnicowany. Dominują drzewostany zaliczane do III klasy wieku (41 - 60 lat) przy znacznym udziale zarówno drzewostanów II klasy wieku (21 - 40 lat) jak i drzewostanów powyżej 60 lat.

Lasy występujące na terenie gminy Grodzisk zaliczone są głównie do lasów gospodarczych (II grupa). Stąd też podstawową funkcją tych lasów jest produkcja surowca drzewnego na potrzeby gospodarcze kraju oraz potrzeby własne miejscowej ludności.

Gospodarka leśna prowadzona jest głównie w oparciu o ustalenia planów urządzenia lasów nadleśnictwa jak i poszczególnych obrębów wsi.

W związku z potrzebą opracowania nowej generacji planów urządzenia lasów postuluje się potrzebę szerszego uwzględniania w ich treści merytorycznej ustaleń pozaprodukcyjnych lasów, a w szczególności:

- ochrony ekologicznych wartości siedlisk,
- zwiększania różnorodności biologicznej ekosystemu leśnego,
- obejmowania lasów formą ochronną (wskazania do uznania za rezerwat przyrody, użytek ekologiczny, zespół przyrodniczo-krajobrazowy i.t.p.),
- udostępniania i zagospodarowania turystycznego lasów,
- ochrony różnorodności krajobrazowej i kształtowania walorów estetycznych kompleksów leśnych ich enklaw i obrzeży oraz tras udostępnionych do ruchu.

Należy także podkreślić, że istniejące drobne kompleksy leśne i zadrzewienia śródpolne stanowią ostoje dla drobnej zwierzyny i ptactwa oraz wzbogacają walory środowiska ekologicznego i krajobrazu gminy.

Lasy na obszarze gminy Grodzisk (powierzchnia i masa drzewostanowa) nie są zagrożone szkodliwym oddziaływaniem gazów i pyłów.

1.7. Warunki klimatyczne

W podziale b. województwa białostockiego na krainy klimatyczne (wg. S.J. Pióro) obszar gminy Grodzisk zaliczony został do „Krainy Nadbużańskiej”. Kraina ta charakteryzuje się najlepszymi warunkami klimatycznymi dla rolnictwa w woj. białostockim.

Poniższą charakterystykę klimatu obszaru gminy oparto głównie o dane meteorologiczne ze stacji: Szepietowo, Siemiatycze, Bielsk Podlaski, Boćki i Drohiczyn (opady) z okresu lat 1948 - 1967 wg. opracowania S.J. Pióro „Klimat województwa białostockiego”.

1.7.1. Temperatura

Roczny rozkład temperatury w °C, średnie oraz absolutne maksyma i minima ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 7

Ip.	Stacja meteorologiczna	Rodzaj obserwacji	Miesiące												Średnia roczna
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Siemiatycze	Śr. max min	-4,3 7,6 -	-3,8 - -28,1	-0,2 17,3 -20,5	7,6 - -8,5	13,3 - -5,2	17,0 33,6 -	18,3 35,4 5,3	17,3 35,2 -	13,3 31,7 -	8,0 26,5 -9,0	2,6 18,0 -19,9	-1,2 14,5 -22,5	7,4
2	Szepietowo	Śr. max min	-4,3 7,2 -	-4,1 10,3 -31,2	-0,6 16,6 -2,33	7,1 - -	12,7 30,6 -4,1	16,5 32,0 -4,1		16,5 32,0 0,8	16,8 34,3 -2,1	7,7 25,0 -9,3	2,3 14,8 -18,0	-1,5 14,1 -22,3	6,9
3	Bielsk Podlaski	Śr. max min	-4,4 7,7 -38,0	-4,2 10,3 -31,4	-0,6 16,5 -24,1	7,2 29,4 -9,9	12,8 30,9 -5,5	16,5 31,7 0,7	17,8 35,0 5,4	16,8 34,5 0,8	12,8 30,7 -3,1	7,7 26,3 -9,0	2,4 18,3 -19,0	-1,4 14,0 -23,5	6,9

Ponadto:

- przejście średniej dekadowej temperatury przez progi termiczne w Siemiatyczach przypada dla 0° (okres gospodarczy) na 18.III, dla 5° C (okres wegetacyjny) na 6.IV, dla 15° na 27.V. i na 8.IX. dla 5° w jesieni na 5 XI. I przejście przez 0° na 5.XII.
- okres wegetacyjny trwa średnio w Szepietowie 205 dni i rozpoczyna się 6 kwietnia a kończy się 27 października, w Siemiatyczach trwa od 4.IV. do 28.X. t.j. 208 dni,
- początek robót polowych przypada na pierwsze dni kwietnia a koniec na I-szą dekadę listopada,
- okres bezprzymrozkowy wynosi średnio ca 160 dni,
- pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio od 70 do 80 dni.

1.7.2. Opady atmosferyczne

Średni roczny rozkład opadów atmosferycznych, sumy maksymalne i minimalne oraz wskaźnik opadowy okresu wegetacyjnego przedstawia poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 8

lp	Stacja meteorologiczna	Rodzaj obserw.	miesiące												Średnia roczna	Wskaznik % V-X
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	Boćki	Śr.	26	36	28	35	54	78	72	74	42	35	39	36	555	64,0
		Min.	44	58	78	59	103	160	179	132	116	95	78	75	681	
		Max.	6	9	5	7	20	19	7	10	5	5	17	14	362	
2	Drohiczyn	Śr.	31	34	29	34	50	74	78	70	40	34	41	38	553	62,6
		Min.	47	60	84	70	156	138	189	129	105	84	76	87	733	
		Max.	10	11	7	8	14	23	3	10	6	1	10	17	353	
3	Siemiatycze	Śr.	28	31	26	32	49	74	84	73	48	84	42	37	558	64,9
		Min.	52	55	57	60	154	117	224	141	125	89	72	73	764	
		Max.	9	9	5	10	19	38	11	10	3	2	14	16	342	
4	Szepietowo	Śr.	28	29	24	36	50	63	67	78	45	38	42	41	541	63,0

Ponadto:

-średnia roczna częstotliwość burz (okres 1953 - 1967) wynosiła: Szepietowo 14,2, Siemiatycze 13,3

-częstotliwość burz gradowych jest niewielka - 2-3 burze,

-średnia roczna wilgotność względna powietrza utrzymuje się w granicach od 80-81%. Jest to obszar o najmniejszej wilgotności w skali byłego województwa, przy czym mała prędkość wiatrów nie sprzyja parowaniu wody,

-średnie roczne zachmurzenie (1953 - 1967) w granicy 6,4 pokrycia nieba.

Liczba dni pogodnych w Siemiatyczach 51,2 a w Szepietowie - 39,8.

Natomiast liczba dni pochmurnych w Siemiatyczach 140,7 a w Szepietowie 138,6.

-średnia suma godzin usłonecznienia (1953 - 1967) w miesiącach VI-VII) w Szepietowie wynosiła 699,3, co stanowi 42,6% do całego roku.

1.7.3. Dynamika powietrza atmosferycznego

Rozkład średniej częstotliwości wiatrów i prędkości w m/sek na poszczególne kierunki oraz częstotliwość cisz za okres obserwacji 1953-1967 ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 9

lp.	Stacja meteorologiczna	%	Kierunki								Cisza w %
			Vm/sek	N	NE	E	SE	S	SW	W	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Siemiatycze	%	86	9,0	13,6	11,3	11,1	13,3	18,6	14,5	8,8
		V	1,9	2,2	2,7	2,5	2,5	2,7	3,0	2,4	
2	Szepietowo	%	13,1	5,6	7,8	12,7	12,8	13,9	22,5	11,7	4,0
		V	2,9	2,4	2,4	3,1	3,1	3,3	4,1	3,6	

Częstotliwość wiatrów z kierunków zachodnich (NW,W,SW) w Siemiatyczach osiąga 46,3%, w Szepietowie 48,1% a wiatrów wschodnich (NE,E,SE) w Siemiatyczach 33,9% a w Szepietowie 26,1%.

Reasumując należy podkreślić, że warunki klimatyczne nie stwarzają ograniczeń w rozwoju gminy.

1.8. Obszary i obiekty podlegające szczególnej ochronie

Na obszarze gminy szczególnej ochronie podlegają:

-Rezerwat leśny, częściowy o powierzchni 89,06 ha utworzony w 1975r w celu zachowania fragmentu naturalnego lasu charakterystycznego dla Wyżyny Drohickej (Mon. Polski Nr 11, poz. 64 z 8 kwietnia 1975r.)

W drzewostanie dominuje dąb i grab.

Szczególną dorodnością odznaczają się dęby - 15 dębów posiada średnicę pnia wynoszącą ponad 100 cm i wysokość ca 30 m.

-Pomniki przyrody:

istniejące

- grupa 58 drzew, a w tym 56 dębów, 1 lipa drobnolistna i 1 kasztanowiec zwyczajny, miejscowość Siemiony, nr ewidencyjny 57,

projektowane

- sosna zwyczajna, miejscowość Porzeziny Mendle nr ewidencyjny 1329,
- sosna wejmundka, miejscowość Krynki - Białokunki, nr ewidencyjny 1330

-Park podworski w Siemionach objęty ochroną przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

-Parki podworskie w Grodzisku, Targowisku i Boguszech - ochrona starych drzew.

1.9. Zagrożenia i degradacja środowiska

Obszar gminy Grodzisk charakteryzuje się stosunkowo niewielkim stopniem przekształcenia środowiska. Źródła powstawania zagrożeń i konfliktów ze środowiskiem przyrodniczym wynikają głównie z:

- rozwoju i funkcjonowania jednostek osadniczych położonych w obrębie obszaru gminy a także poza jej granicami administracyjnymi,
- sposobu składowania i utylizacji odpadów stałych i płynnych,
- intensyfikacji rolnictwa - nawożenie i ochrona roślin,
- eksploatacji surowców mineralnych,
- natężenia ruchu i transportu komunikacyjnego.

1.9.1. Zagrożenia wód powierzchniowych

Ustosunkowanie się do stanu czystości wód powierzchniowych zostało zawarte w punkcie 1.4.1. lit. d niniejszego tekstu.

Potencjalne zagrożenia zarówno dla wód powierzchniowych jak i gruntowych stanowi brak oczyszczalni ścieków w Grodzisku oraz w rejonach grupowego zwodociągowania wsi.

Na stan czystości wód może także negatywnie wpływać działalność związana z produkcją rolną, a zwłaszcza nadmierne stosowanie nawozów sztucznych i środków chemicznej ochrony roślin.

Zagrożenie dla wód a zwłaszcza wód podziemnych stanowi również nieprawidłowa utylizacja odpadów, a w szczególności tych odpadów, które zawierają różnego rodzaju niebezpieczne związki toksyczne.

1.9.2. Zagrożenia powietrza atmosferycznego

Gmina Grodzisk charakteryzuje się stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym. Średnie roczne stężenie badanych zanieczyszczeń atmosferycznych w latach 1991-93 przez Woj. Stację Sanitarno-Epidemiologiczną i PIOŚ w B-stoku jest o wiele niższe od wartości dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń powietrza określonych w zał. Nr 1 do rozporządzenia Ministra OŚZN i L z dnia 12.02.1990r (Dz. U. Nr 15 z 1990r).

Głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego są kotłownie lokalne i paleniska indywidualne oraz transport.

W strukturze zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego dominują zanieczyszczenia pyłowe i gazowe, pochodzące z procesów energetycznego spalania paliw stałych, głównie węgla kamiennego, koksu i drewna.

Szacunkowe wielkości emisji zanieczyszczeń w roku 1993 pochodzących z procesów energetycznych w gminie Grodzisk i gmin najbliższej położonych (wg. obliczeń P.I.O.Ś. w B-stoku) przedstawiają się jak niżej:

Tabela 10

Gmina	Wielkość emisji zanieczyszczeń w ug/rok				% udział SO ₂ i pyłu w gminie w stosunku do całego b. województwa	
	SO ₂	NO ₂	CO	pył	SO ₂	pył
1	2	3	4	5	6	7
Grodzisk	6,0	2,4	18,4	9,5	0,042	0,121
Dziadkowice	3,7	0,7	10,8	6,7	0,026	0,085
Siemiatycze	190,0	128,1	628,9	179,2	1,323	2,281
Drohiczyn	12,7	3,9	46,6	20,0	0,088	0,255
Brańsk	23,3	15,3	99,8	33,7	0,162	0,429

Gmina Grodzisk pod względem wielkości emisji pyłu znajduje się na 35 miejscu w województwie a pod względem emisji dwutlenku siarki na 34 miejscu.

Z uwagi na tendencje wzrostowe natężenia ruchu kołowego na terenie gminy należy liczyć się także ze skażeniami pochodzenia komunikacyjnego, zwłaszcza wzdłuż drogi krajowej nr 690 Siemiatycze - Ciechanowiec. Aktualnie zanieczyszczenia dwutlenkiem azotu i ołowiem wzdłuż tras komunikacji kołowej są znikome i nie stwarzają zagrożenia dla środowiska oraz zdrowia ludzi.

Należy także podkreślić, że ocena sytuacji radiologicznej w oparciu o wyniki pomiarowe skażeń dokonanych przez specjalistyczne jednostki nie wykazała żadnych zagrożeń dla środowiska i ludzi na terenie gminy i całego województwa.

1.9.3. Zagrożenia hałasem i wibracjami oraz elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym

1) Dopuszczalne natężenie hałasem w środowisku zostało określone w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 września 1980r w sprawie ochrony środowiska przed hałasem i wibracjami.

Główne źródła stanowiące zagrożenia środowiska hałasem stanowi przemysł i komunikacja. Zagrożenia tego rodzaju hałasem na terenie gminy praktycznie nie występują. Pewne lokalne uciążliwości w tym zakresie mogą wynikać z funkcjonowania istniejących drobnych zakładów produkcyjnych oraz usługowych, działających na podstawie wpisu do ewidencji zakładów prowadzących działalność gospodarczą. W takich przypadkach należy przestrzegać zasadę, iż hałas i wibracje przekraczające dopuszczalne natężenie nie mogą sięgać poza obręb działki, na której są wytwarzane.

Natomiast w celu ograniczenia ew. uciążliwości wynikających z nadmiernego hałasu komunikacyjnego należy dążyć m.in. do budowy obwodnic utrzymania dobrej nawierzchni dróg i ulic itp.

Na terenach podlegających szczególnej ochronie (rezerwat Koryciny) dopuszczalne natężenie hałasu jako równoważny poziom dźwięku w godz. 6-22 wynosi 40 dBA, a w godz. 22-6 30 dBA, zaś max. krótkotrwały poziom dźwięku nie może przekraczać - 65 dBA.

2) Na terenie gminy Grodzisk nie występują urządzenia wytwarzające elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące szkodliwe dla ludzi i środowiska - brak istniejących linii energetycznych WN - gmina zasilana jest w energię elektryczną z linii SN 15 kV.

1.9.4. Zagrożenia powierzchni ziemi i innych elementów środowiska przyrodniczego

1) Zagrożenia spowodowane eksploatacją surowców mineralnych.

Powierzchniowa degradacja i dewastacja terenów, a zwłaszcza rzeźby terenu związana jest głównie z eksploatacją surowców mineralnych.

Wielkość i zakres eksploatacji surowców mineralnych na terenie gminy wraz z określeniem potrzeb rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych (i nie tylko) szczegółowo został przedstawiony w pkt. 1.3.2. niniejszego tekstu.

Ponadto w zależności od głębokości eksploatacji surowców oraz sposobu ich wydobywania (np. przy pomocy sprzętu mechanicznego) istnieje możliwość zakłócenia funkcjonowania układu wód wglębnych oraz ich chemicznego (smary) zanieczyszczenia.

2) Zagrożenia odpadami

Jednym z poważnych zagrożeń i degradacji środowiska są odpady komunalne (stałe i płynne) oraz przemysłowe.

Odpady te, a w szczególności, które nie są odpowiednio (utylizowane) mogą wywierać negatywny wpływ na przyrodniczego, głównie w formie skażenia wody, powietrza i walorów krajobrazowych łącznie z wyłączeniem z użytku terenów rolnych lub leśnych.

Odpady stale składowane są na zalegalizowanym wysypisku gminnym o powierzchni 0,2 ha położonym na gruntach wsi Drochlin. Wysypisko to jest eksploatowane od 1986 r, ilość odpadów - 0,02 tys. m³/rok, wykorzystanie dotychczasowe wynosi ca 10%.

Ponadto na terenie gminy funkcjonują także wysypiska wiejskie nieurządzone „dzikie” zajmujące przeważnie wyrobiska nieczynne, poeksploatacyjne.

Zagrożenia odpadami wynikają także z faktu, że na przedmiotowe wysypiska trafiają różne substancje niebezpieczne codziennego użytkowania jak przeterminowane leki, środki owadobójcze, baterie, lampy rtęciowe, smary, rozpuszczalniki itp.

Celem uniknięcia takich zagrożeń niezbędny jest rozdzielczy system gromadzenia odpadów. Trudności w znalezieniu odpowiednich miejsc pod wysypiska, wysoki koszt ich urządzania a także sposób składowania i utylizacji tych nieczystości stanowi realne przesłanki do pogorszenia stanu środowiska.

Dlatego też na terenie gminy, która w dodatku stanowi obszar o wysokich walorach rolniczej przestrzeni produkcyjnej należy organizować składowiska przejściowe z pełną segregacją odpadów t.j. ustawianiem kontenerów w miejscach wytwarzania odpadów z docelowym ich wywożeniem na wysypisko gminne a także do zakładów bezpiecznego przetwarzania.

We wsiach zwodociągowanych brak jest instalacji kanalizacyjnych a w tym małych oczyszczalni ścieków, co w konsekwencji może doprowadzić do zanieczyszczenia zarówno wód powierzchniowych jak i podziemnych.

W związku z powyższym nieczystości płynne (ścieki) powinny być unieszkodliwiane poprzez ich gromadzenie w lokalnych szczelnych zbiornikach a następnie do czasu wybudowania oczyszczalni w Grodzisku wywożone do punktu zlewnego oczyszczalni ścieków np. w Brańsku lub Siemiatyczach.

1.10. Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego

1.10.1. Podstawowa struktura funkcjonalno-przyrodnicza gminy

W strukturze obszaru gminy istotną rolę odgrywają jej przyrodnicze struktury funkcjonalno-przestrzenne tworzące tzw. system ekologiczny gminy.

Do głównych obszarów (struktur) systemu ekologicznego gminy należą:
a) Doliny rzek (Pelchówka, Kukawka, Siennica, Czarna) i obniżeń terenowych wraz z zarastającymi jeziorkami jako elementy drobnoprzestrzenne systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, krajobrazowych i gospodarczych.

Szczegółowa charakterystyka i znaczenie w/w elementów została zawarta w pkt. 1.4.1. niniejszego tekstu uwarunkowań.

b) Kompleksy leśne, a w tym:

-kompleks leśny północnej części gminy -(Koryciny - Dołubowo Wyręby) jako wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu regionalnym i funkcjach ekologicznych, bioklimatycznych, gospodarczych i krajobrazowych.

-wszystkie pozostałe kompleksy leśne jako element drobnoprzestrzenny systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym i funkcjach ekologicznych, gospodarczych i krajobrazowych.

W większości lasy te w powiązaniu z ciągami ekologicznymi i ekosystemu dolin rzecznych zachowują układ ciągłości przestrzennej systemu.

Szczegółowa charakterystyka i znaczenie tych elementów została zawarta w punkcie 1.6 niniejszych uwarunkowań.

- c) Elementami wspomagającymi i współdziałającymi w zakresie funkcjonowania systemu ekologicznego gminy są tereny otwarte o charakterze rolno-osadniczym - głównie tereny upraw polowych i zieleni towarzyszącej osadnictwu.
- d) Podstawowym warunkiem rozwoju gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego gminy jest zachowanie walorów i funkcjonalności w/w struktur środowiska przyrodniczego.
W związku z powyższym obszary systemu ekologicznego (strefy ekologicznej) gminy podlegać powinny ochronie przed zainwestowaniem i degradacją, głównie sanitarną.
- e) Wszystkie pozostałe obszary tj. poza systemem przyrodniczym (terenami otwartymi) posiadają warunki abiotyczne korzystne dla rozwoju osadnictwa i zabudowy. Przy czym należy nadmienić, że są to zarazem obszary o podstawowych wartościach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, stwarzających odpowiednie warunki do rozwoju określonych form gospodarki żywnościowej.

1.10.2. Główne wnioski do kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy:

- 1) Utrzymanie wartości i walorów terenów aktywnych biologicznie tworzących system ekologiczny w strukturze przestrzennej obszaru gminy.
- 2) Zachowanie naturalności i ciągłości terenów systemu ekologicznego jako warunku niekolizyjnego ich funkcjonowania z rozwojem zainwestowania gminy.
- 3) Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych w szczególności ujęć wód komunalnych oraz wód rzeki Pełchówki i innych cieków wodnych przed zanieczyszczeniami sanitarnymi i nadmierną eksploatacją - stosownie do ustalonych klas czystości i przepływów biologicznych.
Przy czym wnioskuje się także o potrzebę:
  - skutecznego rozwiązania unieszkodliwiania ścieków w rejonach grupowego zwodociągowania wsi.
  - poprawy dyspozycyjności wód poprzez tworzenie małej retencji wód w elementarnych zlewniach obszaru gminy.
- 4) Ochrona zabudowy mieszkaniowej (zdrowia ludzi) i walorów przyrodniczych gminy przed negatywnym wpływem zanieczyszczeń atmosferycznych - stosownie do obowiązujących norm państwowych.
- 5) Ochrona i racjonalne gospodarowanie rolniczą przestrzenią produkcyjną, a w tym ochrona przed:
  - zanieczyszczeniami stałymi i płynnymi,
  - nieuzasadnionym przeznaczaniem wartościowych gruntów na cele inne niż rolnicze,

-negatywnymi skutkami powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych.

2. Środowisko kulturowe

2.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Grodzisk znajdują się następujące obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków:

a) we wsi Grodzisk:

- kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP (dawna cerkiew grekokat.),
- cerkiew parafialna p.w. Św. Mikołaja,
- grodzisko średniowieczne (st. 1 figurujące pod nr 68/A).

b) we wsi Czaje:

- kapliczka rzymskokatolicka, mur.,

c) we wsi Czarna Wielka:

- cerkiew prawosławna cmentarna (dawniej grekokatolicka), p.w. M.B. Kazańskiej,
- cmentarzysko typu „mazowieckiego” z okresu wczesnego średniowiecza (st. 1 - nr 20/A),
- cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza (st. 2 - nr 72/A, 74/A),
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 4 - nr 80/A),
- 3 kurhany z okresu wczesnego średniowiecza (st. 5 - nr 81/A, 82/A).
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 6 - nr 83/A),
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 7 - nr 204/A),
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 8 - nr 73/A),
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 9 - nr 261/A),
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 11 - nr 262/A).

d) we wsi Żale:

- cmentarzysko typu „mazowieckiego” (st. 1 - nr 172/1-2),

e) we wsi Koryciny:

- cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza (st. 1 - nr 169/A),
- cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza (st. 2 - nr 170/A),
- kurhan wczesnośredniowieczny (st. 11 - nr 208/A),

f) we wsi Krynki Sobole:

- cmentarzysko kurhanowe (st. 2 - nr 209/A),

g) we wsi Rybałty:

- cmentarzysko typu „mazowieckiego” (st. 1 - nr 85/A),

h) **we wsi Makarki:**

-cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza (st. 2 - nr 84/A),

i) **we wsi Aleksandrowo:**

-cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza (st. 1 - nr 213/A),
-kurhan wczesnośredniowieczny (st. 3 - nr 212/A),

j) **we wsi Czarna Średnia:**

-cmentarzysko typu „mazowieckiego” pochodzące z okresu wczesnego średniowiecza (st. 1, nr 131/A),

k) **we wsi Czarna Cerkiewna:**

-kurhany wczesnośredniowieczne (nr 101/A, 102/A, 103/A).

Wszystkie obiekty zabytkowe podlegają ochronie konserwatorskiej na mocy przepisów ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z dn. 15.02.1962r (Dz. U.Nr 10, poz. 48 z późniejszymi zmianami) i wszelkie prace przy nich i w ich bezpośrednim sąsiedztwie wymagają uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków nie powinny być rozkopywane a na ich terenie nie należy lokalizować żadnych inwestycji.

2.2. Obiekty o wartościach historyczno-kulturowych

Na terenie gminy znajduje się duża ilość obiektów o wartościach kulturowych nie objętych ochroną decyzjami konserwatorskimi, jednakże będących także w kręgu zainteresowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to budynki, cmentarze, parki podworskie oraz stanowiska archeologiczne.

a) Budynki (podano łącznie z obiektami zabytkowymi wymienionymi w p. 3.1.)

w. Aleksandrowo

1. Dom nr 25, drewn., 1928,
2. Dom nr 30, drewn., pocz. XX.

w. Biszewo

3. Zagroda nr 3:
  - a) dom, drewn., 1870,
  - b) obora, drewn., ok. 1935
4. Zagroda Nr 7:
  - a) dom, drewn., 1920,
  - b) stodoła, drewn. 1920.
5. Dom nr 8, drewn., ok. 1930
6. Dom nr 11, drewn., ok. 1930.
7. Dom nr 12, drewn., 1943

w. Bogusze - Litewka

8. Zagroda nr 17:
  - a) dom, drewn., k. XIX w.
  - b) spichlerz, drewn., ok. 1920.
9. Dom nr 5, drewn., XIX/XX.
10. Dom nr 6, glin.-drewn., 1938
11. Dom nr 11, mur., 1926
12. Dom nr 12, drewn., XIX/XX.

w. Czaje

13. Dom nr 1, drewn., k. XIX.
14. Dom nr 10, drewn., k. XIX.
15. Dom nr 18, drewn., ok. 1930.
16. Dom nr 19, drewn., k. XIX.
17. Dom nr 22, drewn., pocz. XX.

w. Czarna Cerkiewna

18. Zespół Cerkwi Prawosławnej par. p.w. Opieki Matki Boskiej:
  - a) cerkiew, mur., 1902,
  - b) ogrodzenie, mur., 1902.
19. Dom nr 38, drewn., 1928
20. Dom nr 40, wł. UG, drewn., ok. 1925
21. Dom nr 44, drewn., ok. 1925

w. Czarna Średnia

22. Zagroda nr 48 :
  - a) dom, drewn., ok. 1935,
  - b) spichlerz, drewn., przed 1910
23. Zagroda nr 59a:
  - a) dom, mur., XIX/XX,
  - c) budynek inwentarski, drewn., ok. 1920.
23. Zagroda nr 95:
  - d) dom, drewn., ok. 1920,
  - e) spichlerz, ob. kurnik, drewn., ok. 1920.
24. Dom nr 30, drewn., pocz. XX.
25. Dom nr 32, mur., pocz. XX,
26. Dom nr 38a, drewn., pocz. XX
27. Dom nr 56, drewn., ok. 1910,
28. Dom nr 60, drewn., ok. 1930,
29. Dom nr 70, drewn., 2 poł. XIX,
30. Dom nr 71, mur., pocz. XX,
32. Dom nr 96, drewn., ok. 1920,
33. Dom nr 100, drewn., ok. 1910,
34. Dom nr 102, drewn., ok. 1920,
35. Dom nr 111, drewn., pocz. XX,
36. Stajnia w zagrodzie nr 61, drewn., ok. 1900,
37. Stajnia w zagrodzie nr 75, drewn., ok. 1900,
38. Stajnia w zagrodzie nr 99, drewn., ok. 1920r.

w. Czarna Wielka

39. Zespół cerkwi gr.-kat., ob. prawosławnej cmentarnej p.w. MB Kazańskiej:
 a) cerkiew, drewn., pocz. XIX, przeniesiona i przebud. 1867 -1868, remont. ok. 1960 i 1982,
 b) dzwonnica, drewn., ok. 1870, remont. ok. 1960,
40. Zagroda nr 6:
 a) dom, drewn., ok. 1922,
 stodoła, drewn., pocz. XX.
41. Dom nr 7, drewn., ok. 1925,
 42. Dom nr 11, drewn., 1929,
 43. Dom nr 40, drewn., ok. 1920,
 44. Dom nr 12, drewn., 1914, remont
 45. Dom nr 44, drewn., ok. 1930, remont
 46. Dom nr 52, drewn., ok. 1930, remont,
 47. Dom nr 55, drewn., ok. 1930, remont
 48. Dom nr 72, mur., 1938,
 49. Dom nr 82, drewn., ok. 1935.
 50. Wiatrak koźlak, drewn., k. XIX, remont. 1958 i 1976
 51. Stodoła w zagrodzie nr 32, drewn., pocz. XX.

w. Drochlin

52. Dom nr 7, drewn., ok. 1910, remont.
 53. Dom nr 9, drewn., ok. 1925, remont.

w. Grodzisk

Układ przestrzenny, XVII (?)

54. Zespół Cerkwi Prawosławnej par. p.w. Św. Mikołaja:
 a) cerkiew, mur., 1864, przebud., i remont.,
 b) dom duchowieństwa prawosławnego, drewn., 2 poł. XIX, przebud.,
 c) ogrodzenie, mur., 2 poł. XIX.
55. Zespół Cerkwi Gr. - Kat., ob. Kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP:
 a) cerkiew, drewn., 2 poł. XVII, przebud. XVIII, przebud. i remont 1923,
 b) dzwonnica, drewn., 1919 (?), remont. 1924 i 1957.
56. Kapliczka, mur., XVIII (?).
 57. Urząd Gminy, mur., l. 300 XX.
 58. Zespół dworski, wł. UG:
 a) dwór, mur., 1924, remont. l. 60 XX i obecnie,
 b) pozostałości piwnic, mur., l. 20 XX.

ul. 22 Lipca

59. Dom nr 1, drewn., 2 poł. XIX, remont.
 60. Dom nr 17, drewn., ok. 1935.
 61. Dom nr 25, drewn., ok. 1930.
 62. Dom nr 31, drewn., 1935.
 63. Dom nr 33, drewn., 1935.
 64. Dom nr 34, drewn., 1920, remont.

ul. Targowa

65. Magazyn, mur., ok. 1935,
66. Piwnica w zagrodzie nr 1, mur., 1928.

w. Jaszczolty

67. Zagroda Nr 9:
a) stodoła I, drewn., ok. 1920,
b) stodoła II, drewn., ok. 1920,
68. Zagroda Nr 10:
c) dom, drewn., 1928,
d) obora, drewn., 1930,
69. Dom nr 2, drewn., 2 poł. XIX, remont. I.80 XX,
70. Dom nr 3, drewn., ok. 1925, remont,
71. Dom nr 6, drewn., ok. 1925,
72. Dom nr 12, drewn., 1930.

w. Kamianki

73. Zagroda nr 15:
a) dom, mur., 1923,
b) obora, drewn., ok. 1920.
74. Zagroda nr 21:
c) obora, drewn., ok. 1910,
d) stodoła, drewn., ok. 1910,
75. Dom nr 6, drewn., ok. 1920,
76. Dom nr 24, drewn., pocz. XX.

w. Koryciny

77. Leśniczówka nr 18, wł. Nadleśnictwa Rudka, mur., 1880-1927,
78. Zespół Gajówki Wdowin, wł. Nadleśnictwo Rudka:
a) gajówka, drewn., 1939,
b) obora, drewn., 1939,
c) stodoła, drewn., 1939
79. Zagroda nr 31:
d) dom, drewn., ok. 1925,
e) stodoła, drewn., 1925.
80. Dom nr 5, drewn., 1920.
81. Dom nr 10, drewn., 1920.
82. Dom nr 17, mur.-drewn., k. XIX.
83. Dom nr 36, drewn., ok. 1910.
84. Dom nr 41, drewn., ok. 1920.
85. Dom nr 45, drewn., pocz. XX.
86. Dom nr 47, drewn., ok. 1930.
87. Dom nr 74, drewn., 1947

w. Kosianka - Boruty

88. Dom nr 2, drewn., ok. 1850.
89. Dom nr 7, drewn., 2 poł. XIX.
90. Stodoła w zagrodzie, drewn., ok. 1920.

91. Spichlerz w zagrodzie nr 6, drewn., k. XIX.

w. Kosianka Leśna

92. Dom nr 1, mur., 1906.

93. Dom nr 3, mur., 1927.

94. Dom nr 4, mur., 1927.

95. Dom nr 6, mur., 1934.

w. Kozłowo

96. Dom nr 9, drewn., 1940

w. Krakówki - Dąbki

97. Zagroda nr 3:

a) stajnia, drewn., XIX/XX,

b) obora, drewn., XIX/XX.

w. Krakówki - Zdzychy

98. Dom nr 5, drewn., ok. 1910.

w. Krynki -Białokunki

99. Zagroda nr 8:

a) obora, drewn., 1906,

b) stodoła, drewn., 1906

100. Stodoła w zagrodzie nr3, drewn., 1936,

101. Stodoła w zagrodzie nr 10, drewn., pocz. XX

w. Krynki Borowe

102. Dom nr 7, drewn., 1 poł. XIX,

103. Dom nr 13, drewn., 2 poł. XIX,

104. Piwnica w zagrodzie nr 4, mur., 1939.

w. Krynki - Jarki

105. Zagroda nr7:

a) obora, drewn., ok. 1890,

b) stodoła, drewn., ok. 1890

106. Dom nr 8, drewn., 3 ćw. XIX,

107. Dom nr 12, drewn., pocz. XX,

w. Krynki-Sobole

108. Zagroda nr 3:

a) dom, drewn., 1937,

b) obora, drewn., 1937, remont.,

c) stodoła I, drewn., 1937,

d) stodoła II, drewn., 1937.

109. Dom nr 14, drewn., 1947,

110. Dom nr 18, drewn., ok. 1935,

111. Dom nr 24, drewn., ok. 1920,

112. Dom nr 28, drewn., 4 ćw. XIX,

113. Dom nr 35, drewn., 1920,

114. Dom nr 37, drewn., ok. 1930,
115. Stodoła, drewn., pocz. XX,

w. Lubowicze

116. Dom nr 7, drewn., ok. 1920,

w. Makarki

117. Zagroda nr 22:
a) dom, drewn., ok. 1925,
b) spichlerz, drewn., ok. 1935.
118. Dom nr 1, mur., ok. 1920.
119. Dom nr 7, drewn., ok. 1910.

w. Małyszczyn

120. Dom nr 1, drewn., 1874, remont.
121. Dom nr 3, drewn., 1919.
122. Dom nr 10, drewn., ok. 1920.

w. Mierzynówka

123. Kapliczka, mur., pocz. XIX.
124. Dom nr 5, mur., ok. 1930.
125. Dom nr 10, mur., 1914, remont.
126. Dom nr 11, glin., ok. 1930.
127. Dom nr 16, drewn.-mur., ok. 1914.
128. Dom nr 17, drewn., ok. 1920.
129. Dom nr 30, drewn., 1909.
130. Dom nr 37, drewn., 1930,
131. Dom nr 40, mur., 1910.
132. Dom nr 44, drewn., 1930.

w. Morze

133. Zagroda nr 3:
a) dom, drewn., ok. 1910,
b) spichlerz, drewn., ok. 1935.
134. Zagroda nr 4:
a) dom, drewn., 1918,
b) obora, drewn., 1937.
135. Zagroda nr 19:
a) dom, drewn., pocz. XX,
b) spichlerz, drewn., pocz. XX.
136. Zagroda nr 25:
c) dom, drewn., ok. 1925,
d) spichlerz, drewn., pocz. XX.
137. Zagroda nr 41:
e) dom, drewn., ok. 1910,
f) obora, drewn., ok. 1920.
138. Zagroda nr 43:
g) obora I, drewn., 1940,
h) obora II, drewn., 1925,

- i) stodoła, drewn., 1935.
- 139. Dom nr 2, mur., pocz. XX.
- 140. Dom Nr 20, drewn., pocz. XX

w. Niewiarowo - Przybki

- 141.. Zagroda Nr 3:
  - a) dom, drewn., ok. 1930, remont,
  - b) stodoła, drewn., ok. 1935.
- 142. Zagroda nr 12:
  - c) dom, drewn., ok. 1930,
  - d) stajnia, drewn., ok. 1930.
- 143. Dom nr18, drewn., 4 ćw. XIX, remont. 1978,
- 144. Chlew w zagrodzie nr 10, drewn., ok. 1925.

w. Porzeziny - Mendle

- 145. Dom nr 12, drewn., ok. 1930,
- 146. .Dom nr 15, drewn., 1928,
- 147. .Chlew w zagrodzie nr 4, drewn., pocz. XX.
- 148. Stodoła w zagrodzie nr 4, drewn., pocz. XX.

w. Rybalty

- 149. Dom nr 14, drewn., ok. 1935, remont.,
- 150. Dom nr 9, drewn., k. XIX.

w. Siemiony

- 151. Pozostałości zespołu dworskiego, wł. Zarząd Lasów Państwowych:
  - a) dom z oborą, mur., k. XIX, remont.,
  - b) obora, ob. magazyn, mur., k. XIX.
  - c) budynek gospodarczy, mur., k. XIX,
  - d) park, ok. 1774, przekomponowany 2 poł. XIX.
- 152. Zagroda nr 14:
  - a) dom, drewn., 4 ćw. XIX, remont. 1982,
  - b) obora, drewn., k. XIX,
  - c) chlew, drewn., k. XIX,
  - d) stodoła, drewn., k. XIX.

w. Stadniki

- 153. Dom nr 4, mur., pocz. XX.
- 154. Dom nr 5, drewn., ok. 1925.
- 155. Dom nr 6, drewn., ok. 1925.
- 156. Dom nr 12, drewn., ok. 1920.
- 157. Dom nr 30, drewn., ok. 1925.
- 158. Dom nr 34, drewn., ok. 1910.

w. Stara Kosianka

- 159. Dom nr 8, drewn., ok. 1920.
- 160. Dom nr 9, drewn., 1918-1919.
- 161. Dom nr 10, drewn., k. XIX.

w. Stare Bogusze

162. Zagroda nr 2:

- a) dom, drewn., 4 ćw. XIX,
- b) obora, drewn., ok. 1930,
- c) stodoła, drewn., ok. 1920,
- d) spichlerz, drewn., ok. 1920.

163. Zagroda nr 6:

- a) dom, drewn., 1878,
- b) obora, drewn., pocz. XX,
- c) stodoła, drewn., pocz. XX.

164. Dom nr 8, drewn., k. XIX.

165. Dom nr 10, drewn., 1883.

166. Dom nr 27, mur., ok. 1930.

167. Obora w zagrodzie nr 4, drewn., ok. 1920.

w. Stare Sypnie

168. Szkoła, wł. UG, drewn., pocz. XX.

169. Zagroda nr 17:

- a) dom, drewn., ok. 1910, remont.,
- stodoła, drewn., pocz. XX,
- spichlerz, drewn., pocz. XX.

170. Zagroda nr 21:

- a) dom, drewn., ok. 1930,
- b) stodoła, drewn. pocz. XX.

171. Dom nr 9, drewn., ok. 1925

172. Dom nr 11, drewn., ok. 1925,

173. Dom z częścią gospodarczą nr 14, drewn., pocz. XX.

174. Stodoła w zagrodzie nr 15, drewn., pocz. XX.

w. Żale

175. Zagroda nr 20:

- a) dom, drewn., 1911,
- b) obora, drewn., pocz. XX,
- c) stodoła, drewn., ok. 1910,
- d) spichlerz, drewn., 1929.

176. Dom nr 1, drewn., XIX/XX.

177. Dom nr 5, drewn., 1903, przebud. 1967.

178. Dom nr 9, drewn., 1924-1925.

w. Żery Bystre

179. Zagroda nr 3:

- a) dom, drewn., 1888, remont. i przebud. l. 80 XX,
- b) piwnica, mur., 1937.

180. Zagroda nr 4:

- c) stodoła, drewn., 4 ćw. XIX,
- d) spichlerz, drewn., pocz. XX.

181. Zagroda nr 13:

- e) dom, drewn., pocz. XX,

- f) spichlerz, ob. kurnik, drewn., pocz. XX.
 182. Dom nr 5, drewn., 3 ćw. XIX.
 183. Dom nr 6, drewn., k. XIX.
 184. Dom nr 14, drewn., 3 ćw. XIX, remont.
 185. Chlew w zagrodzie nr 11, drewn., pocz. XX.

w. Żery - Czubiki

186. Dom nr 2, drewn., 2 poł. XIX, remont.
 187. Dom nr 7, drewn., 1889, remont. i przebud. 1935.
 188. Dom nr 11, drewn., 1910.
 189. Dom nr 12, drewn., 3 ćw. XIX.
 190. Stodoła w zagrodzie nr 13, drewn., k. XIX.

w. Żery - Pilaki

191. Kapliczka, mur., pocz. XX.
 192. Dom nr 5, drewn., 1912.
 193. Dom nr 14, drewn., 1889.
 194. Budynek inwentarski w zagrodzie nr 8, drewn., ok. 1910.
 195. Stodoła w zagrodzie nr 10, drewn., 1954.
 196. Spichlerz w zagrodzie nr 8, drewn., 1954.

b) **Parki podworskie**

-we wsi Siemiony:

- park dworski, 2 poł. XVIIIw.

-we wsi Grodzisk:

- pozostałości parku dworskiego, XVIII-XIX w.

-we wsi Targowisk:

- pozostałości parku dworskiego, XVIIIw,

c) **Cmentarze**

-we wsi Grodzisk:

- cmentarz przycerkiewny, 1891 - 93r,
- cmentarz prawosławny, pocz. XXw,
- cmentarz rzymskokatolicki

-we wsi Czarna Wielka:

- cmentarz prawosławny przy kaplicy M.B. Kazańskiej, XIXw,

-we wsi Czarna Cerkiewna:

- cmentarz przycerkiewny, XIX w,
- cmentarz prawosławny, 1870r.

d) Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Grodzisk osadnictwo pradziejowe i średniowieczne koncentruje się wzdłuż dolin dwóch cieków wodnych: rzeczek Siennica i Kukawka oraz punktowo na całym terenie gminy.

Najliczniej występują tu ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Intensywne jest również osadnictwo datowane na okres średniowiecza i czasy nowożytny.

Niewielki procent wszystkich zlokalizowanych stanowisk reprezentuje ślady osadnictwa z epoki brązu i okresu wpływów rzymskich.

Brak śladów osadnictwa z epoki kamienia.

Ogólna liczba stanowisk archeologicznych na terenie gminy wynosi 92, w tym wpisanych do rejestru zabytków 20.

Szczegółowy spis stanowisk archeologicznych zawiera część III studium.

W poszczególnych wsiach znajduje się następująca ilość stanowisk archeologicznych:

-Małyszczyn	- 3 stanowiska,	
-Koryciny	-16	- " -
-Porzeziny Mendle	- 1	- " -
-Sypnie Nowe	- 2	- " -
-Żery Czubiki	- 1	- " -
-Krynki Miklasy	- 1	- " -
-Siemiony	- 6	- " -
-Czarna Cerkiewna	-15	- " -
-Czarna Średnia	- 7	- " -
-Czarna Wielka	-15	- " -
-Kozłowo	- 1	- " -
-Grodzisk	- 2	- " -
-Niewiarowo Sochy	- 1	- " -
-Jaszczoły	- 1	- " -
-Morze	- 4	- " -
-Stadniki	- 2	- " -
-Kamianka	- 1	- " -
-Krynki Sobole	- 3	- " -
-Rybałty	- 1	- " -
-Aleksandrowo	- 3	- " -
-Żale	- 1	- " -
-Krakówki Włodki	- 1	- " -
-Bogusze Litewka	- 1	- " -
-Drohlin	- 2	- " -
-Niewiarowo Przypki	- 1	- " -

3. Sfera społeczna - warunki życia ludności

3.1. Ludność, zasoby pracy i ich wykorzystanie

3.1.1. Ogólne tendencje demograficzne

W 1997r. teren gminy zamieszkuje 5 073 mieszkańców, przy czym liczba ludności wykazuje stałą tendencję spadkową.
W całym okresie powojennym, licząc od 1946r., łączny ubytek ludności wyniósł w gminie ponad 3 000 osób, tj. 37,2%

Tabela 11

Zmiany w liczbie ludności w latach 1946 - 1997

Lata	Ludność ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Kobiet na 100 mężczyzn
1	2	3	4	5
1946	8078	3892	4186	108
1950	8030	3855	4175	108
1960	7695	3768	3927	104
1970	7098	3532	3566	101
1978	6141	3110	3031	97
1988	5407	2783	2624	94
1996	5104	2610	2494	95
1997	5073	2596	2477	95

Źródło: a) Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946 - 1974 według podziału administracyjnego kraju z 1 czerwca 1975r. GUS warszawa 1976r.

b) NSP 1970, 1978, 1988

c) Materiały US Białystok

Spadek liczby ludności wykazywał duże zróżnicowanie w poszczególnych okresach i kształtował się następująco:

1946 - 1950 - 48 osób (12 osób średniorocznie)
 1951 - 1960 - 335 osób (33 osoby średniorocznie)
 1961 - 1970 - 597 osób (60 osób średniorocznie)
 1971 - 1978 - 957 osób (120 osób średniorocznie)
 1979 - 1988 - 734 - " - (73 - " - ")
 1989 - 1997 - 334 - " - (37 - " - ")

Na ogólny wzrost lub spadek zaludnienia składają się dwa zasadnicze czynniki: przyrost naturalny, który jest różnicą między liczbą urodzeń i zgonów, oraz saldo migracji, stanowiące różnicę między napływem a odpływem ludności. Bezwzględne wielkości i proporcje obydwu składników wpływają decydująco na kierunek i tempo zmian ludnościowych.

W dotychczasowym rozwoju ludności decydującą rolę odgrywała dynamika ruchu wędrownego.

Tak więc w całym okresie powojennym (1946 - 1997) na spadek liczby mieszkańców gminy złożyły się z jednej strony - dodatnia wielkość przyrostu naturalnego, z drugiej - ujemne saldo migracji przewyższające o około połowę wielkości przyrostu naturalnego.

Rozmieszczenie ludności na terenie gminy jest nierównomierne i zmieniające się, jak pokazuje to analiza stanu ludności na przestrzeni ostatnich 27 lat zawarta w tabeli III-1 zamieszczona w części tabelarycznej niniejszego opracowania

Tabela 12

Ruch naturalny w latach 1975 - 1997

WYSZCZEGÓLNIENIE	URODZENIA	ZGONY	PRZYROST NATURALNY
1	2	3	4
w liczbach bezwzględnych			
1975	120	73	47
1985	93	77	16
1995	72	85	-13
1996	67	76	-9
1997	75	81	-6
na 1000 ludności			
1975	18,2	11,1	7,1
1985	15,5	12,8	2,7
1995	13,5	15,9	-2,4
1996	12,7	14,4	-1,7
1997	14,4	15,6	-1,2

Źródło: Materiały statystyczne US w Białymstoku (roczniki statystyczne).

Przedstawione proporcje utrzymywały się do końca lat osiemdziesiątych. Od 1987r zmiany ogólnej liczby ludności były następstwem nie tylko ujemnego salda migracyjnego, lecz także ujemnego przyrostu naturalnego.

Taki kierunek zmian w dziedzinie reprodukcji biologicznej został wywołany spadkową tendencją w zakresie urodzeń oraz systematycznym wzrostem poziomu umieralności.

Przewaga zgonów nad liczbą urodzeń występuje obecnie w większości gmin województwa, przy czym zjawisko to coraz bardziej rozszerza się (w 1975r - 2 gminy, 1980r - 8, 1987r - 23, 1996r - 37 gmin) i utrwala się na coraz większych obszarach byłego województwa. Gmina Grodzisk należy do rejonu o względnie niewielkiej dysproporcji w tym zakresie. Bardziej niepokojąca sytuacja występuje w gminach przygranicznych oraz w okolicach Bielska Podlaskiego, a więc na terenach odznaczających się najwyższym natężeniem odpływu ludności.

Dotychczasowe trendy migracyjne sprzyjające zmniejszaniu się liczby ludności utrzymują się nadal, mimo zasadniczych zmian warunków ekonomicznych migracji. Świadczą o tym poniższe dane obrazujące wielkości ujemnych sald migracyjnych w okresie ostatniego dwudziestolecia.

Tabela 13

Saldo migracji w latach 1975 - 1997

LATA	GMINA		BYŁE WOJEWÓDZTWO, WIEŚ	
	osób	na 1000 L	osób	na 1000 L
1	2	3	4	5
1975	-193	-29,4	-6892	-21,8
1980	-88	-14,6	-5352	-18,4
1985	-78	-13,7	-3576	-12,8
1990	-55	-10,5	-2072	-7,8
1995	-54	-10,4	-1191	-4,6
1996	-63	-12,3	-1185	-4,7
1997	-30	-5,9	-1059	-4,2

Źródło: Materiały statystyczne US w Białymstoku (roczniki statystyczne).

Na omawianym obszarze, podobnie jak w całym byłym województwie okresem największych przemieszczeń ludności ze wsi do miast były lata siedemdziesiąte, gdzie w wielu rejonach, w tym w gminie Grodzisk względny roczny ubytek migracyjny oscylował w granicach 30⁰/₁₀₀.

Później natężenie migracji znacznie zmalało i obecnie jest trzy lub czterokrotnie mniejsze niż w drugiej połowie lat siedemdziesiątych.

Z kolei pewien wzrost ujemnego salda migracji w gminie w ostatnich latach w porównaniu z najniższym poziomem w okresie 1991-1992 (30 - 40 osób rocznie) może być wynikiem migracji odłożonych w latach wcześniejszych. Oceniając ogólnie procesy migracyjne należy podkreślić, iż natężenie ubytku migracyjnego w gminie charakteryzowało się w całym analizowanym okresie na poziomie znacznie wyższym niż średnio w regionie.

3.1.2. Struktura biologiczna

Biorąc pod uwagę strukturę wieku ludności zamieszkującej gminę należy zwrócić uwagę na dużą dynamikę i wysoki poziom starości demograficznej.

W latach 1978 - 1997 odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 19,6 do 23,0, co oznacza, iż proces starzenia się ludności gminy należy do najbardziej zaawansowanych w całym byłym województwie.

Tabela 14

Ludność wg. wieku w l. 1978 - 1997

WIEK		1978	1988	1996	1997
1		2	3	4	5
Ogółem	osób	6141	5407	5104	5073
	%	100,0	100,0	100,0	100,0
0-17	osób	1649	1302	1196	1193
	%	26,9	24,1	23,4	23,6

Relację tych grup wiekowych odzwierciedla tzw. współczynnik obciążeń demograficznych. W 1996r na każde 1000 osób w wieku produkcyjnym przypadają średnio w gminie 863 osoby w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy na obszarach wiejskich województwa współczynnik ten wynosił aż 918.

Należy jednak pamiętać, iż korzystniejszy poziom współczynnika obciążeń demograficznych w gminie Grodzisk wynika głównie z mniejszej relatywnie liczby dzieci i młodzieży.

W przyszłości zatem należy liczyć się z ograniczoną podażą roczników w wieku produkcyjnym, a więc także z ograniczeniami w wielkości zasobów pracy.

3.1.3. Struktura społeczno-zawodowa

Z punktu widzenia tendencji dotyczących kształtowania się struktury źródeł utrzymania ludności zwraca uwagę bardzo silny wzrost liczby i udziału osób utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych. W latach 1970 - 1988 liczebność osób posiadających głównie niezarobkowe źródło utrzymania wzrosła prawie 40-krotnie i w 1988r stanowiła ponad 15% ogółu ludności i 20% posiadających własne źródła utrzymania.

Przyczyn tak dużego wzrostu znaczenia źródeł niezarobkowych jest kilka. Po pierwsze, wiązały się one z nasilonym w latach osiemdziesiątych procesem demograficznego starzenia się populacji. Po drugie, lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte charakteryzowały się rozszerzaniem zakresu świadczeń socjalnych (system emerytalny w rolnictwie, wcześniejsze emerytury) oraz relatywnie dużą łatwością ich uzyskania. Po trzecie wreszcie, choć tego czynnika nie należy przeceniać - wzrost niezarobkowych źródeł utrzymania traktowanych jako główne może być wyolbrzymiony ze względu na częstszą niż wcześniej tendencję do traktowania niezarobkowego źródła jako głównego przez osoby, które jednocześnie posiadały np. dochody z pracy w małych gospodarstwach rolnych.

W pewnym związku z przedstawioną tendencją pozostaje zmniejszanie się udziału osób pozostających na utrzymaniu (1970 - 34,5%, 1978r. - 32,9%, 1988r. - 24,8%).

Tabela 16

Ludność wg. źródeł utrzymania w latach 1970-1988

WYSZCZEGÓLNIENIE	1970	1978	1988	1988
	w osobach			1970=100
1	2	3	4	5
Czynni zawodowo				
razem	4628	3949	3232	69,8
poza rolnictwem	298	399	476	159,7
w rolnictwie	4330	3549	2756	63,6
Bierni zawodowo				
razem	2470	2192	2175	88,1

1	2	3	4	5
posiadający wyłącznie niezarobkowe źródło	21	172	831	3957,1
utrzymywani	2449	2020	1344	54,9

Źródło: NSP z lat 1970, 1978, 1988.

Wśród osób utrzymujących się z pracy najogólniejszą tendencją występującą w ubiegłych latach było zmniejszanie się udziału i liczby bezwzględnej osób utrzymujących się z rolnictwa i pracujących głównie lub wyłącznie w rolnictwie. Było to przede wszystkim wynikiem zmian w strukturze zatrudnienia osób przebywających w rodzinach chłopskich.

Istotą tych zmian było podejmowanie przez osoby z gospodarstw indywidualnych pracy poza gospodarstwem i traktowanej przez nich jako praca główna.

Jednym z najistotniejszych elementów struktury współczesnego społeczeństwa jest wykształcenie.

W roku 1970 na 1000 osób w wieku 15 lat i więcej przypadało w gminie tylko 27 osób z wykształceniem wyższym lub średnim.

W roku 1978 wskaźnik ten podniósł się do 62, a w 1988r do 115 osób.

W latach 1970 -1988 liczba osób uzyskujących odpowiedni poziom kwalifikacji wzrosła w gminie następująco:

- wykształcenie wyższe prawie dwukrotnie
- " - średnie ponad trzykrotnie
- " - zasadnicze zawodowe i podstawowe o 59%

Jednocześnie następował, spadek liczebny i procentowy osób nie posiadających ukończonej szkoły podstawowe (z 3274 do 1000 osób tj. o 70%). Ostatecznie więc w 1988r ukształtowała się następująca struktura wykształcenia:

<u>Poziom wykształcenia</u>	<u>Liczba osób</u>
Wyższe	- 59
Średnie	- 428
Zasadnicze zawodowe	- 458
Podstawowe	- 2292
<u>Pozostałe</u>	<u>- 1000</u>
Razem(ludność w wieku 15 lat i więcej	- 4237

Poziom wykształcenia ludności ulega stałej poprawie i jest dość ściśle skorelowany ze strukturą wieku.

Wchodzenie na rynek pracy sprzyjać będzie szybkiej poprawie struktury wykształcenia. Już dzisiaj szacować można, że w gminie 60-70 osób posiada wykształcenie wyższe, 470-500 wykształcenie średnie i ponad 500 osób wykształcenie zasadnicze zawodowe.

3.1.4. Zasoby pracy i zatrudnienie

W minionych latach nastąpiły istotne zmiany w podziale ludności na czynnych i biernych zawodowo.

W 1970 r osoby czynne zawodowo stanowiły 65,2% ogółu ludności.

W następnych okresach ich udział obniżał się następująco: 1978r - 64,3%; 1988r - 59,8%.

Szacuje się, iż w 1997r ogólny poziom aktywności zawodowej ukształtował się w wysokości około 55% (województwo - 47%).

Na tak znaczny spadek poziomu, wpływ wywierały następujące czynniki:

- postępujący proces demograficznego starzenia się ludności,
- znaczne rozszerzanie się zakresu świadczeń emerytalno-rentowych na początku lat dziewięćdziesiątych, który objął częściowo także ludność w wieku zdolności do pracy,
- zjawisko bezrobocia jawnego, rejestrowanego w RUP,
- zjawisko bezrobocia ukrytego,
- powiększająca się liczba osób pracujących na „czarno”,
- wyjazdy do pracy poza obszar gminy, często za granicę.

Poziom i strukturę zatrudnienia w gminie ustalono na podstawie danych statystyki bieżącej, wyników spisu rolnego oraz szacunków własnych. Z tych rozważań wynika, że zdecydowanie największa część pracujących (87%) związana jest z rolnictwem indywidualnym. Pod tym względem gmina Grodzisk jest wyróżniającym się w skali całego byłego województwa obszarem charakteryzującym się tak wybitnie jednostronną strukturą zatrudnienia.

Tabela 17

Zatrudnienie w gminie w 1997r

WYSZCZEGÓLNIENIE	OGÓLEM	SEKTOR PUBLICZNY	SEKTOR PRYWATNY
1	2	3	4
Gospodarka narodowa ogółem	3183	157	3026
Sekcje EKD ^{1/}	298	157	141
Małe jednostki gospodarcze ^{2/}	80	-	80
Rolnictwo indywidualne (w swoim gosp. rolnym)	2795	-	2795
Pozostali	10	-	10

Źródło: Rynek pracy w woj. białostockim w latach 1996 - 1997 US Białystok 1998r., Powszechny Spis Rolny.

Wśród osób nie związanych z pracą w gospodarstwach dominują pracownicy handlu i edukacji a dalej rolnictwa i leśnictwa. Łącznie w tych trzech sekcjach skupia się ponad 150 pracowników, co stanowi 45% czynnych zawodowo poza rolnictwem indywidualnym.

1/ Jednostki gospodarcze objęte sprawozdawczością statystyczną zatrudniające powyżej 5 osób

2/ Szacunek własny zatrudnienia w jednostkach gospodarczych zatrudniających 1-5 osób

3.1.5. Problem bezrobocia

Wprowadzenie mechanizmów gospodarki rynkowej zmieniło w zasadniczy sposób sytuację na rynku zatrudnienia. Po wieloletnim okresie występowania niedoboru pracowników (niezależnie od bezrobocia ukrytego) nastąpiło radykalne zmniejszenie się zapotrzebowania ze strony zakładów pracy na siłę roboczą. W związku z tym od początku 1990r obserwuje się wyraźny wzrost bezrobocia.

W gminie liczba bezrobotnych kształtowała się w tych latach następująco:

1990r	- 90 osób
1992r	- 98 - " -
1993r	- 128 - " -
1994r	- 149 - " -
1995r	- 131 - " -
1996r	- 108 - " -
1997r	- 64 - " -

Przedstawione tendencje były analogiczne do sytuacji ogólnokrajowej, gdzie przebieg transformacji systemu gospodarczego z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy podzielono na trzy podokresy:

- drastycznego pogorszenia sytuacji na rynku pracy w latach 1980 - 1991
- poprawy wskaźników ekonomicznych i stosunkowo wolnego wzrostu bezrobocia w latach 1992 - 1994
- pewnego ożywienia gospodarczego i spadkowej tendencji bezrobocia w latach 1995 - 1997.

Tabela 18

Liczba i struktura bezrobotnych w 1997r

WYSZCZEGÓLNIENIE	GMINA		BYŁE WOJ., WIEŚ
	osób	%	
1	2	3	4
Ogółem	64	100,0	100,0
w tym: kobiety	40	62,5	54,8
absolwenci	2	3,1	4,7
zwolnienie z przyczyn zakładu pracy	1	1,6	4,9
bez prawa do zasiłku	49	76,6	73,0
w wieku 18 - 44 lata	61	95,3	84,6
bez pracy powyżej 12 m.-cy	36	56,3	44,9

Źródło: Rocznik statystyczny woj. białostockiego 1998r.

Większa część bezrobotnych to osoby z wykształceniem zawodowym (35%) lub średnim (30%), a więc stanowiące kwalifikowaną siłę roboczą. Przeważają wśród nich ludzie młodzi; 60% nie przekroczyło 35 roku życia, a 95% - 45 roku.

Kobiety stanowią aż 59% ogółu bezrobotnych, a więc znacznie więcej niż w byłym województwie (52%), a także więcej niż w zasięgu działania Rejonowego Urzędu Pracy w Siemiatyczach (55%).

Prawa do zasiłku nie posiadało około 60% kobiet i tylko 47% mężczyzn.

Aktualnie wśród bezrobotnych najliczniej reprezentowane są następujące zawody:

- technik rolnik
- sprzedawca
- kierowca

Ogólnie zatem biorąc, bezrobotnymi są osoby młode, nieźle wykształcone o zróżnicowanych zawodach.

Przedstawione dane są jednak niekompletne, gdyż dotyczą tylko bezrobotnych zarejestrowanych w Rejonowym Urzędzie Pracy.

Trudno oceniać w skali jednej gminy stopień rzeczywistego bezrobocia. Próbę oceny zgodności rzeczywistego bezrobocia i rejestrowanego przez RUP w skali kraju podjęto w badaniach aktywności zawodowej ludności rozpoczętych w 1992r przez GUS. Niektóre wyniki tych badań pokazały, że liczba osób bezrobotnych jest bardzo silnie uzależniona od przyjętych kryteriów definicyjnych. Okazało się, że około 30% osób określonych w badaniach jako bezrobotni, to osoby nie zarejestrowane w RUP. Na różnicę tę składają się przede wszystkim ci, którzy nie posiadają pracy, a jednocześnie nie mają interesu w rejestracji, gdyż nie są uprawnione do zasiłków i nie przewidują, że mogą znaleźć zatrudnienie za pośrednictwem RUP.

W grupie tej znajdują się m.in. niektórzy tzw. chłopcy robotnicy, którzy stracili zatrudnienie pozarolnicze, oraz osoby wcześniej bierne zawodowo, które chciałyby podjąć pracę.

Na tej podstawie można szacować, że w skali gminy faktyczne bezrobocie może być o 30 - 40 osób większe niż wykazuje statystyka RUP.

3.1.6. Charakterystyka ludności rolniczej (gospodarstwa indywidualne)

3.1.6.1. Pracujący

Tabela 19

Niektóre dane demograficzne ludności w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (łącznie z działkami rolnymi) w gminie Grodzisk w 1996r. na tle ludności wiejskiej byłego województwa ogółem

Wyszczególnienie	Byłe województwo (Wieś)	Gmina Grodzisk
1	2	3
1. Ludność wiejska ogółem	254834	5104
w tym: mężczyźni	128555	2610
kobiety	126279	2494
2. Ludność zamieszkała w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej)	191391	4720
w tym: mężczyźni	98181	2418
kobiety	93210	2302

1	2	3
3. Pracujący (pow. 15 roku życia) w gosp. dom. z uż. gosp. rolnego	125710	3033
w tym: w swoim gosp. rolnym	105347	2795
poza swoim gosp. rolnym	20363	238
4. Bezrobotni w gosp. dom. z uż. gosp. rolnego	1318	8
5. Bierni zawodowo w gosp. dom. z uż. gosp. rolnego ogółem	64364	1687
w tym: w wieku 0 - 14 lat	42278	1199
powyżej 15 lat	22085	488
6. Pełnozatrudnieni w ind. gosp. rolnych tj. w gosp. pow. 1 ha	79870	2288
w tym: mężczyźni	45409	1325
kobiety	34470	963

Jak wynika z tabeli 19 ludność zamieszkała z użytkownikiem gospodarstwa rolnego stanowiła w 1996r. 92,5% ludności gminy. We wsiach byłego województwa ludność rolnicza stanowiła 75,1%.

Aktywność zawodowa ludności rolniczej (licząc łącznie z bezrobotnymi, którzy są gotowi do podjęcia pracy) wynosiła w gminie 64,2%, z tego aktywność zawodowa w swoich gospodarstwach rolnych wynosiła 59,2%. Odpowiednie wskaźniki we wsiach byłego województwa wynosiły 66,4% i 55%.

3.1.6.2. Wykształcenie ludności rolniczej

Tabela 20

Ludność w wieku 15 i więcej lat zamieszkała w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej) według poziomu wykształcenia w 1996r. w gminie Grodzisk na tle byłego województwa białostockiego

Obszar	Ludność ogółem	Wykształcenie						
		wyższe	police- alne	średnie zawod.	średnie ogólne	zasadn. zawod.	podsta- wowe	podstaw. nieukoń.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Byłe wojew.	179854	4309	2591	23960	6857	34613	78474	29050
%	100,0	2,4	1,5	13,3	3,8	19,2	43,6	16,2
w tym:								
mężczyźni	91668	1969	579	12245	2038	22813	41025	10999
%	100,0	2,1	0,6	13,4	2,2	24,9	44,8	12,0
kobiety	88186	2340	2012	11715	4819	11800	37449	18051
%	100,0	2,6	2,3	13,3	5,5	13,4	42,5	20,4
Woj. wieś	151963	2470	1592	17434	4509	29254	69614	27090
%	100,0	1,6	1,0	11,5	3,0	19,3	45,8	17,8
w tym:								
mężczyźni	78023	1116	354	9015	1308	19237	36706	10287
%	100,0	1,4	0,5	11,6	1,7	24,6	47,0	13,2
kobiety	73940	1354	1238	8419	3201	10017	32908	16803
%	100,0	1,8	1,7	11,4	4,3	13,6	44,5	22,7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Gm. Grodzisk	3740	47	22	452	88	571	2228	332
%	100,0	1,2	0,6	12,1	2,3	15,3	59,6	8,9
w tym:								
mężczyźni	1914	19	3	198	19	377	1171	127
%	100,0	1,0	0,1	10,4	1,0	19,7	61,2	6,6
kobiety	1826	28	19	254	69	194	1057	205
%	100,0	1,5	1,0	13,9	3,8	10,6	57,9	11,3

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r.

Ludność rolnicza zamieszkująca gminę Grodzisk jest gorzej wykształcona niż ludność rolnicza zamieszkująca we wsiach byłego województwa białostockiego.

Wykształcenie wyższe posiada w gminie 1,2% ludności rolniczej (1,6% we wsiach województwa), policealne 0,6% (1,0% we wsiach województwa). Jedynie z wykształceniem średnim zawodowym jest w gminie większy odsetek ludności niż we wsiach byłego województwa.

Podobnie, jak we wsiach województwa kobiety w gminie Grodzisk są lepiej wykształcone niż mężczyźni. Wśród kobiet wyższe wykształcenie posiada 1,5% (mężczyźni 1,2%), wykształcenie policealne posiada 1,0% kobiet wobec 0,6% mężczyzn.

Wśród ludności nie posiadającej wykształcenia podstawowego dominują kobiety, podobnie jak we wsiach byłego województwa białostockiego, ale ogólny odsetek ludności bez wykształcenia podstawowego jest w gminie niższy (8,9%) niż we wsiach byłego województwa (17,8%).

3.2. Zasoby i warunki mieszkaniowe

3.2.1. Zasoby mieszkaniowe

Na terenie gminy w 1996r były 1603 mieszkania.

W okresie ostatnich 26 lat (1971 - 1997) liczba mieszkań nieznacznie zmalała, z tym że tendencja spadkowa trwała do końca lat osiemdziesiątych, później zaś uległa odwróceniu.

Tabela 21

Zamieszkane zasoby mieszkaniowe w latach 1970 - 1997

WYSZCZEGÓLNIENIE	1970	1978	1988	1996	1997
1	2	3	4	5	6
Mieszkania	1623	1532	1536	1603	1604
Izby	5238	5356	5712	6070	6080
P.u. mieszkań w tys. m ³	95,7	101,5	108,2	116,0	116,3

Źródło: NSP 1970, 1978, 1988, Materiały US Białystok

Rozpatrując rozwój zasobów mieszkaniowych w układzie poszczególnych miejscowości należy zauważyć, że tylko w 11 wsiach zanotowano wzrost liczby mieszkań, przy czym znaczący wzrost wystąpił tylko w ośrodku gminnym.

Natomiast w większości wsi odnotowano spadek lub stabilizację w wielkości zasobów mieszkaniowych. Szczegółowe zmiany w tym zakresie przedstawia załącznik III-2 zamieszczony w III części studium.

Tabela 22

**Dynamika zasobów mieszkaniowych i ludności
w latach 1970 - 1997**

OKRESY	MIESZKANIA	IZBY	P.U. MIESZKAŃ	LUDNOŚĆ
1	2	3	4	5
1970-1978	94,4	102,2	106,1	86,5
1978-1988	100,3	106,7	106,6	88,1
1988-1997	104,4	106,4	107,5	93,8
1970-1997	98,8	116,1	121,5	71,5

Źródło: Obliczenia własne.

3.2.2. Ilościowa ocena sytuacji mieszkaniowej

Wraz z powiększaniem się zasobów mieszkaniowych (od 1978r) poprawiły się również warunki zamieszkiwania.

Średnia wielkość mieszkania mierzona liczbą izb w miarę lat systematycznie rośnie. W latach 1970-1997 przeciętne mieszkanie powiększyło się o 0,56 izby tj. o 17%.

Równoległe do tego powiększyła się przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań.

Tabela 23

Warunki mieszkaniowe w latach 1970 - 1997

WYSZCZEGÓLNIENIE	1970	1978	1988	1996	1997
1	2	3	4	5	6
Przeciętna:					
Liczba izb w mieszkaniu	3,23	3,50	3,72	3,79	37,9
p.u. 1 mieszkania w m ²	59,0	66,3	70,4	72,3	72,5
liczba osób na mieszkanie	4,37	4,00	3,52	3,18	3,16
liczba osób na izbę	1,36	1,14	0,95	0,84	0,83
p.u. w m ² na osobę	13,5	16,6	20,0	22,7	22,9
l. mieszkań m. na 1000 mieszkańców	228,6	249,5	284,1	315,1	316,0

Źródło: NSP 1970, 1978, 1988, Materiału US Białystok, obliczenia własne.

Wzrost średniej wielkości mieszkań oznacza, iż w kolejnych okresach budowano mieszkania coraz większe.

Naturalna rotacja zasobów mieszkaniowych przy różniących się średnich wielkościach mieszka w substancji starej i nowej spowodowała korzystną zmianę struktury zasobów pod względem liczby izb w mieszkaniu i powierzchni użytkowej.

Szczególnie duże zmiany w tym zakresie zaznaczyły się w latach siedemdziesiątych, stosunkowo niewielkie w latach ostatnich.

Zmiany w stanie zasobów mieszkaniowych jakie dokonały się w minionych latach, są podłożem zmian w stanie zaludnienia mieszkańców.

Poprawę, jaka nastąpiła, wykazuje każdy z obliczonych powyżej wskaźników. Jednakże warto zauważyć, że przeciętna liczba osób na mieszkanie zmalała najbardziej w latach 1979-1988, a liczba osób przypadających na izbę w latach 1971-78.

Również powierzchnia użytkowa przypadająca na mieszkanie wzrosła najbardziej w latach siedemdziesiątych.

3.2.3. Jakość mieszkań

Przeważająca część zasobów mieszkaniowych pochodzi z okresu powojennego.

Tabela 24

Mieszkania w 1988r wg. okresu budowy

OKRES BUDOWY	GMINA		BYŁE WOJEWÓDZTWO WIEŚ
	w liczbach bezwzględnych	w %	
1	2	3	4
Przed 1945r	312	20,3	27,0
1945-1960	548	35,7	31,5
1961-1970	287	18,7	16,6
1971-1978	183	11,9	12,7
1979-1988	206	13,4	12,2
Ogółem	1536	100,0	100,0

Źródło: NSP 1988r.

Z ogółu mieszkań gminy 38,3% mieściło się w budynkach o materiale ścian niepalnym. Sytuacja na tle całego województwa wygląda raczej niekorzystnie, gdzie mieszkania o niepalnym materiale ścian stanowiły wówczas ogółem 65,9%, w tym na terenach wiejskich 37,2%.

Wyposażenie w instalacje stanowi jeden z podstawowych elementów wartości zasobów mieszkaniowych. Pełny zestaw instalacji w mieszkaniu uważać można w czasach obecnych za stan normalny, jednakże nie są one jeszcze powszechne w całej gminie. Sytuację w tym zakresie można prześledzić na podstawie spisów powszechnych. Z danych tych wynika, że tylko w ciągu jednego dziesięciolecia nastąpiły niezwykle duże zmiany.

Tabela 25

**Struktura mieszkań według stopnia wyposażenia
w instalacje w latach 1978-1988**

MIESZKANIA W % OGÓLEM WYPOSAŻONE W:		GMINA	BYŁE WOJE- WÓDZTWO WIEŚ
1		2	3
Wodociąg	1978	10,3	17,1
	1988	35,4	44,7
Ustęp splukiwany	1978	5,7	11,0
	1988	24,6	29,4
Łazienkę	1978	8,0	12,6
	1988	27,7	32,8
Centralne ogrzewanie	1978	3,9	9,9
	1988	18,6	25,0

Źródło: NSP 1988r.

Rozmiary poprawy uwidacznia zwłaszcza porównanie wielkości przyrostu mieszkań wyposażonych w poszczególne instalacje z ogólnym przyrostem, z którego wynika, że nie tylko nowo wybudowane mieszkania mają lepszy standard wyposażenia od mieszkań starszych, lecz że w okresie międzypisowym następowała szeroka modernizacja zasobów już istniejących. Lata dziewięćdziesiąte przyniosły dalszą poprawę wyposażenia mieszkań w instalacje techniczne.

Brak jest aktualnych danych statystycznych, by można było ocenić dokładnie stan budownictwa mieszkaniowego, gdyż pełne dane na ten temat są z roku 1988, zatem mają małą wartość poznawczą.

Pewne światło na jakość mieszkań w gminie może rzucić analiza danych statystycznych zasobów mieszkaniowych indywidualnych gospodarstw rolnych, pochodzących z Powszechnego Spisu Rolnego z 1996r. Analiza tej grupy zasobów mieszkaniowych jest bardzo reprezentatywna, ponieważ aż 92,5% ludności gminy zamieszkuje w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Z danych spisowych wynika, że w gminie w 1996r. było 1210 gospodarstw rolnych, których właściciele posiadali 1165 budynków mieszkalnych. Przyjmuje się zatem, że mieszkań rolników było tyle samo, co gospodarstw rolnych.

W mieszkaniach zamieszkiwało 4720 osób, czyli w 1 mieszkaniu zamieszkiwało 3,9 osób (średnio w gminie 3,16 osób). Na 1000 osób ludności rolniczej przypada 256 mieszkań (316 dla całej gminy).

Wiek budynków mieszkalnych rolników w gminie Grodzisk na tle wsi byłego woj. białostockiego przedstawia się następująco:

Tabela 26

Okres budowy	Gmina		Wsie byłego woj. białostockiego	
	ogółem	%	ogółem	%
1	2	3	4	5
Razem	1165	100,0	46242	100,0
przed 1944r	125	10,8	8464	18,3
1945-1960	334	28,7	8464	18,3
1961-1970	247	21,2	8596	18,6
1971-1980	203	17,4	8097	17,5
1981-1990	196	16,8	5201	11,2
1991-1996	60	5,1	1488	3,2

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r.

W gminie Grodzisk udział mieszkań ludności rolniczej wybudowanych przed 1944r. jest mniejszy niż we wsiach byłego województwa oraz większy w zasobach wybudowanych po 1980r. Oznacza to, że mieszkania w gminie są lepszej jakości niż we wsiach byłego województwa.

Wyposażenie gospodarstw rolnych (w tym mieszkań rolników) można ocenić także na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego z 1996r.

Tabela 27

Urządzenia komunalne	Byłe województwo białostockie				W gm. Grodzisk	
	ogółem		w tym wsie		Razem	%
	Razem	%	Razem	%		
1	2	3	4	5	6	7
Liczba gosp. rolnych (łącznie z działkami rolnymi)	66805	100,0	56240	100,0	1210	100,0
w tym posiadające:						
a) wodociąg sieciowy	26266	39,3	22570	40,1	662	54,7
b) wodociąg zagrodowy	8924	13,4	8098	14,4	214	17,7
c) kanalizację sieciową	1142	1,7	450	0,8	-	-
d) kanalizacje do dołu gnilnego	25536	38,2	22121	39,3	599	49,5
e) sieć elektryczną	39023	58,4	35145	62,5	1018	84,1
f) korzystający z gazu z butli	26383	39,5	22532	40,1	705	58,2
g) posiadający telefon	12781	19,1	10389	18,5	461	38,1

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r., obliczenia własne.

Z powyższych danych wynika, że mieszkania ludności rolniczej w gminie Grodzisk są o wiele lepiej wyposażone niż w byłym województwie białostockim.

3.2.4. Ruch budowlany

Pewne wyobrażenie o ruchu budowlanym w latach ubiegłych daje analiza wyników kolejnych spisów powszechnych w zakresie zasobów mieszkaniowych.

Z porównania tych danych wynika, że w kolejnych okresach średnioroczny przyrost liczby nowych mieszkań wyniósł ^{x/}:

Lata	
1945 - 1960	- 37
1961 - 1970	- 29
1971 - 1978	- 23
1979 - 1988	- 26

W całym okresie średnio w ciągu roku przybywało 29 mieszkań tj. około 4 mieszkań na 1000 mieszkańców.

Ogólnie można stwierdzić, że w całym okresie powojennym budownictwo mieszkaniowe kształtowało się na dość wysokim poziomie. Dotyczy to w szczególności lat bezpośrednio powojennych oraz lat sześćdziesiątych.

W ostatnich latach ruch budowlany wyraźnie osłabł.

W latach 1989 - 1997 wybudowano w gminie tylko 107 mieszkań (tj. 13 średniorocznie) i 499 izb o łącznej powierzchni użytkowej wynoszącej około 10,8 tys. m².

Rozmiary budownictwa mieszkaniowego w gminie stanowiły w tym czasie około 2,5% oddanych do użytku mieszkań na terenach wiejskich województwa, 2,4% izb i 2,4% powierzchni użytkowej.

Tabela 28

**Mieszkania oddane do użytku
w latach 1989-1997**

LATA	mieszkania	izby	p.u. mieszkań w m ²	przeciętna p.u. w m ² 1 mieszkania
1	2	3	4	5
1989	19	86	1784	93,9
1990	48	240	4946	103,0
1991	8	38	785	98,1
1992	7	35	922	131,7
1993	4	19	385	96,3
1994	5	26	514	102,8
1995	8	37	921	115,1
1996	4	18	517	129,3
1997	4	20	510	127,5
Razem	107	519	11284	105,5

Źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego.

Pod tym względem gmina Grodzisk, relatywnie rzecz biorąc, nie odbiegała od średniego poziomu, charakteryzującego tereny wiejskie województwa.

Nowe budynki mieszkalne w ostatnich ośmiu latach zrealizowano prawie w połowie miejscowości gminy. Przeważnie dotyczyło to pojedynczych obiektów w poszczególnych wsiach.

Najwięcej nowych mieszkań zbudowano w Grodzisku, a w dalszej kolejności w Mierzynówce i Czarnej Średniej.

^{x/} - ustalono na podstawie danych NSP dotyczących okresu budowy mieszkań

3.3. Urządzenia obsługi ludności

3.3.1. Oświata i wychowanie

Aktualnie na terenie gminy czynne jest 1 przedszkole w Grodzisku oraz 3 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych. Wychowaniem przedszkolnym objęto 88 dzieci, co stanowiło 33% ogółu dzieci w wieku 3-6 lat (województwo ogółem - 49%, byłe województwo wieś - 27%).

W 3 szkołach podstawowych VIII-klasowych kształciło się 535 uczniów, z czego 391 tj. 73% w Grodzisku i po 72 uczniów w szkołach w Czarnej Cerkiewnej i Stadnikach.

Tabela 29

Wychowanie przedszkolne w latach 1985-1997

WYSZCZEGÓLNIENIE	1985	1991	1996	1997
1	2	3	4	5
Przedszkola	1	1	1	1
Oddziały przedszkolne przy SP	5	4	3	3
Miejsca	67	67	60	60
Dzieci	106	105	88	87
Nauczyciele	9	7	7	7

Źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego.

Jedynе przedszkole w Grodzisku znajduje się w dobrym stanie technicznym i jest w stanie przyjąć dodatkową liczbę dzieci bez potrzeby rozbudowy istniejącej bazy.

Wszystkie szkoły podstawowe są w dobrym lub względnie dobrym stanie technicznym. Jednak remontów kapitalnych wymagają szkoły w Grodzisku i Stadnikach, gdzie dodatkowo przewidywana jest dobudowa sali gimnastycznej.

Tabela 30

Szkolnictwo podstawowe w latach 1985 - 1997

WYSZCZEGÓLNIENIE	1985/86	1991/92	1996/97	1997/98
1	2	3	4	5
Szkoły	5	4	3	3
Pomieszczenia do nauczania	37	34	35	36
Oddziały	38	33	27	28
Nauczyciele	52	46	41	39
Uczniowie	664	581	535	542
Absolwenci	86	75	63	64

Źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego.

W przedszkolu i szkołach podstawowych pracowało łącznie 48 nauczycieli, z czego połowa z wykształceniem wyższym.

Na terenie gminy nie ma szkół ponadpodstawowych, co mogłoby sugerować, iż miejscowa młodzież nie ma możliwości dalszej nauki po ukończeniu szkoły podstawowej.

Szansę tę jednak stwarzają położone tuż przy granicy gminy (w odległości 1 - 5 km) szkoły w Ostrożanach, Rudce i Dziadkowicach. Łącznie kształcą się w nich obecnie około 800 uczniów, w tym w:

Zespole Szkół Rolniczych w Ostrożanach - 306 uczniów, w zawodach:

- rolnik, w specjalności wiejskie gosp. domowe - 81 osób
- technik rolnik - 84 - „ -
- technik technologii żywności - 141 - „ -

Zespole Szkół Rolniczych w Rudce - 423 uczniów w zawodach:

- mechanik pojazdów mechan. i maszyn rolniczych - 46 osób
- rolnik w specjalności wiejskie gosp. domowe - 70 - „ -
- technik żywienia i gosp. domowego - 32 - „ -
- technik rolnik - 126 - „ -
- technik ekonomista - 149 - „ -

Zasadniczej Szkole Zawodowej w Dziadkowicach - 63 uczniów przygotowujących wykwalifikowanych robotników m. in. w zawodach:

- mechanik pojazdów samochodowych, stolarz, sprzedawca, aparatowy przetwórstwa mięsnego.

W szkołach tych znaczący odsetek stanowi młodzież pochodząca z gminy Grodzisk. Jak z powyższych danych wynika wachlarze możliwych do zdobycia kwalifikacji zawodowych jest duży i ogólnie biorąc dostosowany do struktury gospodarczej gminy i całego rejonu.

3.3.2. Kultura

Sytuacje w kulturze w gminie w latach 1990 - 1997 przedstawia powyższe zestawienie dotyczące sieci placówek kultury; jak też ilości imprez kulturalnych organizowanych w gminie:

a) Biblioteki

Tabela 31

Lp.	Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Placówki biblioteczne	16	12	8	7	8	4	2	2
2.	Księgozbiór (tys. wol.)	23,0	22,6	22,7	15,7	15,3	16,0	16,1	16,1
3.	Czytelnicy	1252	924	813	533	535	384	356	332
4.	Wypożyczalnia (tys. wol.)	23,7	19,2	12,4	9,0	8,9	6,4	6,0	6,2
5.	Księgozbiór na 1000 M.	4370	4260	4250	2960	2906	3076	3149	3172
6.	Liczba ludności na 1 bibliotekę (filię)	328	440	667	757	658	1300	2552	2537
7.	Wypożyczalnia na 1 czytelnika	18,9	20,8	15,3	16,9	16,6	16,7	16,9	18,7

Źródło: a) Kultura w województwie białostockim w latach 1990 - 1995, WUS Białystok 1996r.

b) Roczniki statystyczne woj. białostockiego 1997, 1998.

Jak widać liczba placówek bibliotecznych w gminie systematycznie maleje od 1990r. Maleje też księgozbiór biblioteczny, jak też zainteresowanie czytelnictwem. Jest to wynik rozwoju innych form środków informacji i masowego przekazu: telewizji, radia, video.

b) Świetlice, kluby

Na terenie gminy działają świetlice lub kluby w następujących miejscowościach: Czarna Średnia, Czarna Wielka, Grodzisk, Kamianki, Koryciny, Krynki Sobole, Makarki, Mierzynówka, Siemiony, Stadniki, Stare Bogusze, Żale, Żery Pilaki, Nowe Sypnie, Jaszczolty.

c) Kościóły

Kościóły istnieją we wsiach: Grodzisk (kościół katolicki i cerkiew prawosławna), Koryciny (kaplica), Czarna Cerkiewna (cerkiew).

3.3.3. Zdrowie i pomoc społeczna

W gminie funkcjonuje 1 Gminny Ośrodek Zdrowia w Grodzisku, obejmujący swym zasięgiem całą gminę. Posiada on 3 gabinety lekarskie i zatrudnia 7 osób personelu fachowego (1 lekarz, 1 lekarz dentysta, 4 pielęgniarki, 1 położna).

Na 10 tys. mieszkańców przypada w gminie 2 lekarzy (4,2 we wsiach byłego województwa białostockiego), 2 lekarzy dentystów (2,3 we wsiach b. woj.), 7,9 pielęgniarki (12 we wsiach b. woj.), 2 położne (1,1 we wsiach b. woj.).

W gminie działa 1 apteka (w Grodzisku) oraz Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

3.3.4. Handel, gastronomia, usługi

Na terenie gminy zarejestrowanych jest 99 podmiotów gospodarczych, prowadzących działalność handlową, gastronomiczną i usługową dla ludności, w tym:

- w zakresie rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa - 18 podmiotów,
- w zakresie handlu i napraw - 30 podmiotów,
- w zakresie budownictwa - 13 podmiotów,
- w zakresie hoteli i restauracji - 4 podmioty,
- w zakresie transportu - 9 podmiotów,
- w zakresie pośrednictwa finansowego - 2 podmioty,
- w zakresie obsługi nieruchomości - 8 podmiotów,
- w zakresie administracji publicznej - 1 podmiot,
- w zakresie edukacji - 3 podmioty,
- w zakresie ochrony zdrowia - 3 podmioty,
- w zakresie usług pozostałych - 8 podmiotów.

Na terenie gminy funkcjonuje w 1997r. ogółem 30 sklepów, w tym 13 sklepów spożywczych. Sklepy istnieją we wsiach: Czaje, Czarna Cerkiewna, Czarna Średnia, Czarna Wielka, Grodzisk, Kamianki, Koryciny, Makarki, Siemiony, Stadniki, Stare Sypnie, Żele.

Powierzchnia sprzedażowa sklepów wynosi ok. 1500 m², w tym 740 m² w sklepach spożywczych.

W Grodzisku istnieje 1 restauracja „Podlasianka”.
We wsi Jaszczoły zlokalizowana jest stacja paliw.

3.3.5. Sport i turystyka

Na terenie gminy funkcjonują boiska sportowe we wsiach: Czarna Cerkiewna, Grodzisk (2), Stadniki.

3.2.6. Administracja, łączność

a) Z zakresu administracji istnieją we wsi Grodzisk następujące urządzenia:

- Urząd Gminy,
- Bank Spółdzielczy,
- Posterunek Policji,
- Biuro Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”,
- Parafia kościoła rzymsko - katolickiego,
- Parafia kościoła prawosławnego,
- Biuro Spółdzielni Kółek Rolniczych.

b) Z zakresu łączności istnieją w gminie:

- 2 urzędy pocztowe (w Grodzisku i Czarnej Średniej),
- maszt stacji przekaźnikowej RTV we wsi Makarki.

3.2.7. Inne usługi

Na terenie gminy występują następujące inne usługi:

- a) remizy strażackie we wsiach: Aleksandrowo, Czarna Cerkiewna, Czarna Wielka, Grodzisk, Koryciny, Kozłowo, Makarki, Siemiony, Stadniki, Nowe Sypnie,
- b) cmentarze we wsiach: Czarna Cerkiewna, Czarna Wielka, Grodzisk (2),
- c) baseny przeciwpożarowe we wsiach: Makarki, Grodzisk, Krynki Sobole, Stadniki, Siemiony, Koryciny, Czarna Wielka, Aleksandrowo.

4. Sfera produkcyjna

4.1. Wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Rolnictwo jest podstawowym działem gospodarki gminy i podstawą rozwoju innych sfer życia społeczno-gospodarczego.

W rolnictwie potencjał produkcyjny określany jest przez wielkość i jakość czynników produkcji, do których tradycyjnie zalicza się ziemię, pracę i kapitał. Zasoby podstawowych czynników produkcji w rolnictwie zwłaszcza ziemi i pracy są ściśle określone.

4.1.1. Jakość i użytkowanie gruntów

Gmina dysponuje znacznymi zasobami użytków rolnych. Na jednego mieszkańca przypada tu 2,6 ha użytków rolnych, a więc ponad trzykrotnie więcej niż średnio w byłym województwie (0,84 ha) i około 20% więcej niż na terenach wiejskich (2,2 ha).

Użytki rolne, których łączna powierzchnia wynosi 13 205 ha, stanowią 65% całego terytorium gminy (województwo - 58,6%).

W użytkach rolnych dominującą pozycję stanowią grunty orne, względnie niski jest natomiast udział łąk i pastwisk. Ilustracją są poniższe dane:

	Powierzchnia (ha)	Struktura (%)
Użytki rolne ogółem	13 191	100,0
w tym: grunty orne	10 342	78,4
sady	3	0,0
łąki	1 586	12,0
pastwiska	1 260	9,6

Przedstawioną powyżej wielkość zasobów ziemi podnosi dodatkowo jej wyższa jakość. Ponad połowę gruntów ornyczych to gleby klasy III i IVa (województwo - około 30%), i gleby klasy V i VI o małej przydatności rolniczej,

Tabela 32

Użytki rolne wg. klas bonitacyjnych

KLASY BONITACYJNE	GRUNTY ORNE		UZYTKI ZIELONE	
	gmina	województwo	gmina	województwo
1	2	3	4	5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
IIIa	0,6	1,0	10,0	5,5
IIIb	10,4	8,0		
IVa	40,7	21,9		
IVb	30,5	24,6	53,1	56,8
V	13,1	28,4	26,0	35,4
VI	4,4	14,3	10,0	11,2
VIz	0,3	1,8	0,9	1,1

stanowią tylko 18% (województwo - 44%, Polska - 35%).

Oceny jakości użytkowanych gruntów można dokonać także na podstawie wskaźnika jakości gruntów, przyjętego w opracowaniach wyników Powszechnego Spisu Rolnego 1996.

Tabela 33

**Indywidualne gospodarstwa i działki rolne
wg. grup obszarowych użytków rolnych w 1996r**

GRUPY OBSZAROWE U.R.	GMINA		BYŁE WOJEWÓDZTWO	
	liczba gospod.	%	liczba gosp.	%
1	2	3	4	5
Ogółem	1210	100,0	66805	100,0
do 1 ha	61	5,1	14460	21,6
1- 2	29	2,4	5923	8,9
2 - 5	102	8,4	9810	14,7
5 - 7	149	12,3	6489	9,7
7 - 10	275	22,7	9825	14,7
10 - 15	331	27,4	11323	17,0
15 - 20	144	11,9	5134	7,7
20 i więcej ha	119	9,8	3841	5,7

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r.

Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa rolnego w gminie wynosiła 13,6 ha użytków rolnych (województwo - 11,5ha). W okresie ostatnich lat wzrosła ona z 10,0 ha w 1988r tj. o 36% (województwo o 42%).

Gospodarstwa o małej powierzchni (do 5 ha) stanowią niecałe 16% (województwo - ponad 45%), gospodarstwa średnie (5 - 15 ha) - 62,4% (województwo - 41,4%) i gospodarstwa duże (powyżej 15ha) - 21,7% (województwo - 13,4%) ogółu gospodarstw i działek rolnych.

W użytkowaniu gospodarstw najmniejszych znajdowało się tylko 3,4% powierzchni użytków rolnych (województwo - 10,1%). Gospodarstwa duże dysponowały arealem prawie 41% użytków rolnych w gminie i 38,4% średnio w województwie.

W zasadzie tylko takie gospodarstwa rolne mogą zapewnić w przyszłości odpowiednie dochody i warunki bytu całej rodziny.

Tabela 34

**Powierzchnia indywidualnych gospodarstw i działek
rolnych wg. grup obszarowych użytków rolnych**

GRUPY OBSZAROWE U.R.	GMINA		BYŁE WOJEWÓDZTWO	
	pow.	%	pow.	%
1	2	3	4	5
Ogółem	15599	100,0	612424	100,0
do 1 ha	29	0,2	7846	1,3
1- 2	65	0,4	11176	1,8
2 - 5	439	2,8	42928	7,0
5 - 7	1084	6,9	48684	7,9
7 - 10	2818	18,1	101039	16,5

1	2	3	4	5
10 - 15	4822	30,9	165878	27,1
15 - 20	2927	18,8	103980	17,0
20 i więcej ha	3415	21,9	130893	21,4

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r.

W gospodarstwach o małej powierzchni można osiągnąć zadowalające dochody pod warunkiem, że będą one intensywnie prowadzone, zapewniające wysoki poziom produkcji (gospodarstwa szklarniowe, ogrodnicze, drobiarskie). Trudno powiedzieć ile jest obecnie tego typu gospodarstw specjalistycznych w gminie. Z danych Powszechnego Spisu Rolnego wynika, że w 1996r w całej gminie np. powierzchnia kurników wynosiła 5,5 tys. m² (województwo - 362,3 tys. m²).

Nie odnotowano natomiast takich budowli przeznaczonych do specjalistycznej produkcji roślinnej jak: szklarnie, pieczarkarnie i tunele foliowe.

Powierzchnia upraw warzywniczych w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996r wynosiła 45 ha tj. zaledwie 0,3% powierzchni użytków rolnych (województwo - 2731 ha tj. 0,5%).

Uprawa warzyw jest przy tym niezwykle rozdrobniona. Jeśli przyjąć wielkość 0,5 ha upraw za granicę oznaczającą specjalizację produkcji, to tego typu specjalistycznych gospodarstw było w 1996r zaledwie 10 w całej gminie, z czego powierzchnia plantacji w 7 gospodarstwach wynosiła 0,5 - 1 ha, w 2 gospodarstwach 1 - 2 ha i w jednym przypadku 6 ha.

Przedstawione powyżej uwagi świadczą o niewielkim stopniu specjalizacji produkcji rolnej w gminie.

Oznacza to, że tego typu droga rozwoju ma jednak ograniczony zasięg, między innymi z uwagi na występującą barierę popytu.

4.1.3. Produkcja rolnicza

Specyfiką struktury zasiewów gminy jest bardzo wysoki udział zbóż oraz malejący systematycznie udział powierzchni zajętej pod ziemniaki.

Tabela 35

**Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach indywidualnych
w latach 1985-1996**

1	1985		1991		1996	
	ha	%	ha	%	ha	%
	2	3	4	5	6	7
Ogółem	10495	100,0	10555	100,0	10353	100,0
w tym: zboża razem			5306	50,3	6698	64,7
-4 zboża	4314	41,1	3610	34,2	3213	31,0
-pszenica	1125	10,7	1490	14,1	1239	12,0
-żyto	2331	22,2	1300	12,3	1475	14,3
-mieszanki zbóż					2947	28,5
ziemniaki	1546	14,7	1200	11,4	1045	10,1

1	2	3	4	5	6	7
przemysłowe	43	0,4	17	0,2	8	0,1
pastewne	.	.	.	.	2281	22,0

Źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego i Powszechny Spis Rolny 1996r.

Wśród zbóż obecnie zdecydowanie najczęściej uprawia się mieszanek zbożowych (44% ogólnej powierzchni pod zbożami), żyta (22%) i pszenicy (18,5%).

Analizując zmiany w strukturze zasiewów w okresie ostatniego dziesięciolecia należy zwrócić uwagę przede wszystkim na ziemniaki, których uprawia się mniej o 1/2 (województwo o 40%).

Sytuację w tym względzie można do pewnego stopnia tłumaczyć spadkiem pogłowia trzody chlewnej, którą karmi się najczęściej właśnie ziemniakami.

Jednak spadek pogłowia świń zarysował się dopiero w latach dziewięćdziesiątych, a spadek powierzchni zajętej pod ziemniakami miał miejsce już w latach osiemdziesiątych.

Być może takie czynniki, jak: wysoka pracochłonność upraw, mała odporność na szkodniki czy niskie ceny skupu stanowiły już wówczas wystarczające powody do ograniczenia uprawy ziemniaków.

Wydaje się, iż źródło zmniejszenia produkcji ziemniaków tkwi w problemie opłacalności inwestowania w tę dziedzinę rolnictwa. Według ocen Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej rozwiązaniem może być dalsze ograniczenie powierzchni upraw ziemniaków (w skali kraju mniej więcej dwukrotne). Spadek powierzchni uprawy przyniósłby spadek podaży, a tym samym wzrost cen pozwalający na opłacalną, nowoczesną, wysoko wydajną uprawę i przetwórstwo ziemniaków.

Produkcja roślinna jest bardzo rozdrobniona. Przeciętny areal przypadający na jedno gospodarstwo wynosił w 1996r (w ha):

<u>Uprawa</u>	<u>Gmina</u>	<u>Byłe województwo</u>
-pszenica	1,53	1,42
-żyto	1,86	1,90
-mieszanki zbożowe	3,00	2,44
-ziemniaki	0,98	0,80

Drobni producenci, których w gminie jest zdecydowana większość prowadzą na ogół gospodarstwa wielokierunkowe. Stąd uprawą pszenicy zajmuje się aż 70,3% indywidualnych gospodarstw rolnych, żyta - 68,8%, a ziemniaków - 92% (w województwie odpowiednio : 48,2%, 67,2%, 86,5%).

Niewątpliwie zasygnalizowane powyżej rozproszenie i rozdrobnienie produkcji roślinnej ograniczać będzie możliwość unowocześnienia i intensyfikacji gospodarki rolnej w perspektywie.

Omawiany wcześniej spadek powierzchni upraw ziemniaków spowodował jeszcze większy ubytek zbiorów, bowiem dodatkowy wpływ wywierał spadek plonów. Obniżka plonów dotyczyła niemal wszystkich upraw roślinnych i jak się powszechnie uważa była następstwem zmniejszenia nawożenia i wapnowania gleb.

Tabela 36

**Zbiory głównych ziemiopłodów
w l. 1985 - 1996**

WYSZCZEGÓLNIENIE	1985	1991	1996	1996 ----- 1985=100
1	2	3	4	5
Zboża ogółem	16020	14330	17693	110,4
w tym: pszenica	3359	4471	3620	107,8
żyto	5594	3380	3540	63,3
jęczmień	537	1465	288	53,6
owies	1713	463	1160	67,7
Ziemniaki	38650	26400	24348	63,0

Źródło: Materiały statystyczne US Białystok.

W skali województwa zużycie nawozów sztucznych (NPK) na 1 ha użytków rolnych zmalało w latach 1985 - 1996 o 32%, a zużycie wapna nawozowego o 38%.

Aktualnie w całym województwie 8,5% ogółu indywidualnych gospodarstw rolnych nie stosuje żadnych nawozów sztucznych oraz środków ochrony roślin. W gminie Grodzisk dotyczy to jedynie 2,4% właścicieli gospodarstw.

Plony zbóż w okresie ostatniego dziesięciolecia nie uległy większym zmianom.

Tabela 37

**Plony głównych ziemiopłodów
w l. 1985 - 1997**

WYSZCZEGÓLNIENIE	1985	1991	1996	1997
1	2	3	4	5
Zboża ogółem	26,5	28,1	26,4	26,9
w tym: pszenica	29,9	30,0	29,2	33,0
żyto	24,0	28,0	24,0	24,0
jęczmień	27,0	29,0	29,1	27
owies	26,0	25,0	29,0	26
Ziemniaki	250	220	233	140

Źródło: Materiały statystyczne, US Białystok.

Ogólnie biorąc plony kształtują się w gminie na poziomie wyższym niż średnio w byłym województwie: zbóż w granicach 10%, a ziemniaków - 20% (w 1985r - 22%, 1991r - 12,8%, 1996r - 19,5%).

4.1.4. Hodowla

Głównym kierunkiem produkcji zwierzęcej w gminie jest chów bydła. Pogłowie bydła wynosiło w 1996r ponad 9,3 tys. sztuk i od dziesięciu lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W tym samym czasie w całym byłym województwie stado bydła zmalało o ponad 18%.

Tabela 38

**Zwierzęta gospodarskie w gospodarstwach indywidualnych
w l. 1985 - 1996**

WYSZCZEGÓLNIENIE		1985	1991	1996	1996 ----- 1985=100
1		2	3	4	5
Bydło	szt.	9527	9172	9302	97,6
	na100 ha u.r.	72,5	69,7	70,8	97,7
w tym: krowy	szt.	5420	5621	5068	93,5
	na 100 ha u.r.	41,3	42,7	38,6	93,5
Trzoda chlewna	szt.	10037	10574	7672	76,4
	na100 ha u.r.	76,4	80,3	58,4	76,4
	na100 ha gr. ornyc	96,8	100,5	74,4	76,9

Źródło: Roczniki statystyczne woj. białostockiego 1986, 1992, Powszechny Spis Rolny 1996r.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych przekracza 70 sztuk i o około połowę przewyższa średni poziom w województwie.

Wyraźny regres, mimo dość niskiej obsady, przeżywa chów trzody chlewnej.

Pozostałe dziedziny hodowli zwierząt odgrywają niewielkie znaczenie. Powszechny Spis Rolny wykazał, że pogłowie zwierząt w gospodarstwach indywidualnych kształtowało się następująco:

- owce - 353 sztuki tj. 7% stanu z roku 1985
- konie - 323 sztuki tj. 30% stanu z roku 1985
- drób - 24,9 tys. sztuk w tym 23,8 tys. kur.

4.1.5. Urządzenia obsługi

Na terenie gminy funkcjonują następujące ważniejsze instytucje i obiekty obsługi rolnictwa:

- Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”
- Spółdzielnia Kółek Rolniczych
- Bank Spółdzielczy

W latach dziewięćdziesiątych liczne przedsiębiorstwa związane z rolnictwem bankrutowały lub drastycznie ograniczały swą działalność. W gminie Grodzisk wszystkie wymienione instytucje, po okresie pewnych trudności nadal prowadzą swoją działalność.

Pozostałą działalnością usługową zajmują się przedsiębiorstwa mające swoje siedziby poza obszarem gminy (głównie w Siemiatyczach) oraz w coraz większym zakresie usługodawcy prywatni, bardzo często rolnicy indywidualni. Rozmieszczenie wybranych placówek obsługi ludności i rolnictwa przedstawia Tabela III-3 zamieszczona w III części studium.

4.1.6. Wyposażenie rolnictwa w maszyny i urządzenia

W 1996r. gospodarstwa rolne w gminie Grodzisk posiadały następujące maszyny i urządzenia

Tabela 39

Lp.	Wyszczególnienie maszyn i urządzeń	Ogółem	W tym gosp. indywidualne
1.	Ciągniki	1059	1046
2.	Samochody osobowe	745	728
3.	Samochody ciężarowe do 2 ton ładowności	46	44
4.	Samochody ciężarowe powyżej 2 ton ładowności	17	14
5.	Przyczepy ogółem	244	237
6.	Przyczepy powyżej 2 ton ładowności	23	22
7.	Kombajny zbożowe	60	53
8.	Kombajny ziemniaczane	96	96
9.	Kombajny buraczane	-	-
10.	Siloso - kombajny samobieżne	3	2
11.	Siloso - kombajny	7	7
12.	Rozsiewacze nawozów	512	509
13.	Rozrzutniki obornika	669	666
14.	Kosiarki ciągnikowe	584	581
15.	Ładowacze chwytakowe	153	149
16.	Koparki do ziemniaków	460	460
17.	Sadzarki do ziemniaków	427	427
18.	Przyczepy zbierające	477	477
19.	Prasy zbierające	93	93
20.	Opryskiwacze ciągnikowe polowe	350	347
21.	Opryskiwacze ciągnikowe sadownicze	4	4
22.	Dojarki bańkowe	566	566
23.	Dojarki rurociągowe	4	4
24.	Schładzarki do mleka konwiowe	108	108
25.	Schładzarki do mleka zbiornikowe	20	20
26.	Sortowniki	1	1
27.	Linie technologiczne	-	-
28.	Agregaty uprawowe	2	2

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r.

Wyposażenie rolnictwa indywidualnego w gminie Grodzisk jest lepsze niż we wsiach województwa białostockiego. Np. na 100 ha użytków rolnych jest w gminie 8 ciągników (w województwie 6,8).

4.1.7. Stan budownictwa wiejskiego i wyposażenia w urządzenia komunalne

Jednym z podstawowych kryteriów oceny stanu rolnictwa jest stan budownictwa wiejskiego, którego głównym elementem jest wiek budynków (okres budowy).

Ostatnie dane statystyczne dotyczące tego zagadnienia pochodzą z Powszechnego Spisu Rolnego z 1996r.

Tabela 40

Okres budowy budynków w indywidualnych gospodarstwach rolnych w gminie Grodzisk w 1996r

Okres budowy	Budynki mieszkalne		Budynki inwentarskie		Budynki wielofunkcyjne		Stodoły	
	Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Razem	1165	100,0	1511	100,0	205	100,0	1044	100,0
przed 1944r.	125	10,8	45	3,0	4	2,0	41	3,9
1945-1960r.	334	28,7	318	21,0	26	12,7	239	22,9
1961-1970r.	247	21,2	418	27,7	38	18,5	330	31,6
1971-1980r.	203	17,4	437	28,9	64	31,2	296	28,4
1981-1990r.	196	16,8	234	15,5	50	24,4	111	10,6
1991-1996r.	60	5,1	59	3,9	23	11,2	27	2,6

Źródło: Powszechny Spis Rolny 1996r. US Białystok 1997r.

Stan budynków rolników indywidualnych w gminie Grodzisk jest lepszy niż na terenach wiejskich województwa białostockiego. Mniejszy jest tu udział budynków pochodzących sprzed 1944r. oraz większy z lat 1991 - 1996. Np. budynki inwentarskie w gminie pochodzące sprzed 1944r. stanowią 3%, zaś we wsiach województwa 4,7%.

Lepszy jest też stan budynków mieszkalnych (omówiono w pkt. 3.2.3.).

4.1.8. Gospodarka leśna

Tereny leśne w gminie zajmują 5960 ha, co stanowi 29,3% obszaru gminy. 35,4 % powierzchni lasów należy do indywidualnych gospodarstw rolnych.

Lasy Państwowe administrowane są przez Nadleśnictwo Rudka.

Eksploatacja Lasów Państwowych odbywa się na podstawie planów urządzania lasów, zaś lasy prywatne są wykorzystywane przez indywidualnych właścicieli dla celów gospodarczych.

Problematyka leśna została szczegółowo omówiona w pkt. 1.6. niniejszego opracowania.

4.2. Pozarolnicze dziedziny gospodarki

4.2.1. Formy pozarolniczej działalności gospodarczej

Pozarolnicza działalność w gminie Grodzisk koncentruje się w handlu i usługach i jest zorganizowana zarówno w firmach należących do sektora publicznego jak też prywatnego.

Obserwuje się przy tym proces przekształceń polegający na likwidacji firm nierentownych, na których miejsce pojawiają się nowe, których podstawowym celem jest utrzymanie się na rynku.

Spośród poszczególnych sfer najbardziej zaawansowany jest proces prywatyzacji w handlu i usługach, transporcie oraz budownictwie.

W 1997r na terenie gminy znajdowało się 30 placówek handlu detalicznego, w tym 14 w gestii spółdzielczości. Oprócz tego działalność prowadziła 1 stacja benzynowa, 1 apteka oraz kilka zakładów produkcyjnych i kilkadziesiąt zakładów usługowych.

Największa koncentracja działalności występuje w ośrodku gminnym.

Ogółem w 1996r na terenie gminy zarejestrowanych było 90 podmiotów gospodarczych, z czego zdecydowaną większość stanowiły zakłady, przeważnie jednoosobowe, osób fizycznych. W 1997r przybyło dalszych 19 podmiotów, z czego najwięcej w rolnictwie i leśnictwie (+8) oraz handlu (+6).

Tabela 41

Jednostki zarejestrowane w systemie REGON wg sekcji EKD w 1997r

SEKCJA EKD	OGÓLEM	W TYM		
		spółki prawa handlowego	spółki cywilne	zakłady osób fizycznych
1	2	3	4	5
Ogółem	109	1	3	105
w tym:				
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo	18	-	-	18
przemysł	10	-	1	9
budownictwo	13	-	-	13
handel i naprawy	30	1	1	28
transport, skład i łączność	9	-	-	9
obsługa nieruchomości	8	-	-	8
edukacja	3	-	-	3
ochrona zdrowia i op. społeczna	3	-	-	3
inne	15	-	1	14

Źródło: Podmioty Gospodarki Narodowej zarejestrowane w systemie Regon, US Białystok 1998r.

Na uwagę zasługuje fakt, że w ostatnich latach powstało w całym kraju wiele firm prywatnych, dynamicznie się rozwijających i mających znaczenie nie tylko na rynku lokalnym.

Za taki przykład na terenie gminy może posłużyć firma zielarska „DARY NATURY”, która powstała w 1990r i zajmuje się przetwórstwem ziół, produkcją herbat i przypraw ziołowych oraz konfekcjonowaniem artykułów rolno-spożywczych.

Firma ta w ciągu ostatnich 7 lat dziesięciokrotnie powiększyła wielkość produkcji i dociera ze swoimi wyrobami do hurtowni w całej Polsce.

Obecnie zatrudnia 14 osób, posiada 5 punktów skupu ziół oraz bazę produkcyjno-magazynową w Korycinach.

4.2.2. Budżet gminy

Budżet gminy zarówno po stronie dochodów jak też wydatków wykazuje stałą tendencję wzrostową. Roczne dochody ogółem w latach 1993-1997 zwiększyły się ponad trzykrotnie. W podobnym tempie wzrastały również wydatki.

Wzrost budżetów gmin w całym byłym województwie przebiegał nieco inaczej, gdzie szybszą dynamiką odznaczały się dochody, nieco mniejszą natomiast wydatki.

Tabela 42

Dochody i wydatki budżetu gminy (w tys. zł.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6
Dochody ogółem	863	1189	1378	2902	3175
w tym:					
Podatki i opłaty lokalne razem	396	425	532	662	771
od gosp. rolnych	237	236	268	306	358
od nieruchomości	44	56	67	106	128
od środków transportowych	49	64	87	112	116
opłata skarbowa	23	26	33	34	48
Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa od osób:					
prawnych	1	-	0	0	6
fizycznych	222	332	437	494	531
Dotacje z budżetu państwa	64	159	199	352	372
Subwencje ogólne	107	43	52	1057	1290
Wydatki ogółem	850	1170	1341	2871	3203
w tym:					
Wynagrodzenia	159	171	228	888	1074
Materiały i usługi	199	242	207	429	629
Opłaty i składki	70	86	111	466	505
Dotacje na wydatki bieżące	84	67	81	91	103
Inwestycje	280	519	555	815	559

Źródło: Materiały statystyczne US Białystok.

W roku 1997 dochody i wydatki budżetu gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca ukształtowały się następująco (w zł.)

	<u>Gmina</u>	<u>Byłe województwo</u>
-dochody ogółem	625,8	870,0
w tym podatki i opłaty lokalne	152,0	204,4
-wydatki ogółem	631,3	877,2
w tym wydatki na inwestycje	110,2	197,8

Udział wydatków inwestycyjnych w całości wydatków budżetowych stanowił w gminie 17,5%, a średnio w województwie tylko 22,5%, zaś w gminach wiejskich 31,2%.

4. 2. 3. Niewykorzystane obiekty i tereny gospodarcze

Na terenie gminy istnieje szereg obiektów gospodarczych nieużytkowanych lub terenów przeznaczonych w planie zagospodarowania przestrzennego na cele gospodarcze - dotychczas niewykorzystane.

4.2.3.1. Obiekty nieużytkowane

- a) we wsi Targowisk - 3 obory SKR,
- b) we wsi Czarna Średnia - 1 obora i 3 budynki gospodarcze SKR,
- c) we wsi Morze - budynek po sklepie GS,
- d) we wsi Grodzisk - część budynku po rozlewni wód gazowych.

5. Infrastruktura techniczna

5.1. Zaopatrzenie w wodę

5.1.1. Charakterystyka ogólna systemu zaopatrzenia w wodę

W gminie Grodzisk znajduje się 46 wsi, z których na koniec 1997r zwodociagowanych było 35, co stanowi 76,1% ogółu wsi, powyżej średniej wojewódzkiej dla gmin wynoszącej 65,3% i daje gminie w tym wskaźniku 27 miejsce w byłym województwie.

Długość sieci wodociągowej (bez przyłączy do budynków) wynosiła 84,1 km i połączeń wodociagowych prowadzących do budynków mieszkalnych było 952. Ilość zwodociagowanych mieszkań stanowiło 60,7% ogółu mieszkań w gminie, powyżej średniej wojewódzkiej dla gmin wynoszącej 52,6%. Daje to gminie w tym wskaźniku 23 miejsce w byłym województwie.

Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wynosiło 18,4 m³/r (50,4 dm³/d) i jest wyższe od średniej byłego województwa wynoszącej 14,8 m³/r (40,5 dm³/d).

W 1998r. zwodociągowano 8 wsi i ilość wsi zwodociągowanych stanowi 93,5% ogółu wsi, a zamieszkuje w nich około 99% ogółu ludności gminy.

5.1.2. Źródła zaopatrzenia mieszkańców w wodę

Mieszkańcy 23 wsi zaopatrywani są w wodę z 2 ujęć i stacji uzdatniania stanowiących własność gminy Grodzisk, znajdujących się w miejscowościach:

-**Grodzisk** - 17 wsi: Bogusze-Litewka, Grodzisk, Kosianka Leśna, Kosianka-Trojanówka, Kosianka-Boruty, Mierzynówka, Porzeziny-Mendele, Stara Kosianka, Stare Bogusze, Żale, Żery-Czubiki i Żery-Piłaki, Żery Bystre, Krynki-Białokunki i Krynki Jarki, Krynki-Borowe, Krynki-Mikłasy.

-**Czarna Średnia** - 11 wsi: Aleksandowo, Biszewo, Czarna Cerkiewna, Czarna Średnia, Czarna Wielka, Koryciny, Kozłowo, Makarki, Siemiony, Nowe Sypnie i Stare Sypnie.

Pozostałe zwodociągowane wsie zaopatrywane są w wodę z wodociągów stanowiących własność innych jednostek administracyjnych:

-z wodociągu **Kłopoty** w gm. Siemiatycze 13 wsi: Drochlin, Kamianki, Krynki-Sobole, Lubowicze, Morze, Niewiarowo-Przybki, Niewiarowo-Sochy, Rybały, Stadniki i Jaszczolty, Krakówki-Dąbki, Krakówki-Włodki, Krakówki-Zdichy.

-z wodociągu **Radziszewo** w gm. Ciechanowiec woj. łomżyńskie 2 wsie: Czaje i Małyszyn.

Eksploatacją wodociągów na terenie gm. Grodzisk zajmuje się Spółdzielnia Kółek Rolniczych w Grodzisku.

W 3 wsiach: Dołubowo-Wyręby, Porzeziny-Giętki i Targowisk mieszkańcy zaopatrują się w wodę z wodociągów zagrodowych i studni kopanych.

5.1.3. Rozwój wodociągów w gminie w latach 1985-1997

Zwodociągowanie gminy w latach 1985-1997 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 43

WYSZCZEGÓLNIENIE	STAN NA KONIEC ROKU							
	1985	1990	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Długość sieci wodociągowej w km	8,6	11,1	11,1	26,6	33,0	60,6	75,8	84,1
Podłączenia wodociągowe do budynków mieszkalnych szt.	116	177	183	375	452	690	879	952
Ilość wsi zwodociągowanych szt.	2	4	4	8	16	23	32	35
% zwodociągowanych wsi	4,3	8,7	8,7	17,4	34,8	50	69,7	76,1
% mieszkań podłączonych do sieci wodociągowej	8,6	12,5	12,9	24,9	29,7	44,6	56,4	60,7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Miejsce gminy w województwie pod względem % zwodociągowanych mieszkań	32	37	45	37	35	29	23	23
Zużycie wody wodociągowej w gospodarstwach domowych	$\frac{w}{dm^3/d}$ 16,9	52,1	40,9	26,8	33,4	44,4	73,1	93,7
Zużycie wody wodociągowej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	$\frac{m^3}{k}$ 2,9	9,9	7,9	5,0	6,3	8,5	14,1	18,4
	$\frac{dm^3}{d}$ 7,9	27,1	21,6	13,7	17,3	23,3	38,5	50,4

W latach 1986 - 1990 rozwój wodociągów w gminie był niewielki. Wzrost sieci wodociągowej wynosił 4,4 km, zwodociągowano 2 wsie i podłączono 61 budynków mieszkalnych. W latach 1991 i 1992 była stagnacja w rozwoju wodociągów. Od 1993 roku nastąpił znaczny wzrost tempa wodociągowania gminy. W ciągu pięciu lat zwodociągowano 31 wsi, wykonano 73,0 km sieci wodociągowej i podłączono 769 budynków mieszkalnych. Odsetek zwodociągowanych wsi wzrósł z 8,7% w 1992r do 76% w 1997r, a budynków mieszkalnych podłączonych do sieci z 12,9% do 60,7%. We wsiach zwodociągowanych mieszka ok. 92% ogółu mieszkańców gminy.

5.1.4. Stan zwodociągowania poszczególnych wsi w gminie na k.1997r.

Tabela 44

NAZWA WODOCIĄGU	WSIE PODŁĄCZONE DO SIECI WODOCIĄGOWEJ	DLUGOŚĆ SIECI WODOCIĄGOWEJ km	POŁĄCZENIA PROWADZĄCE DO BUD. MIESZK. szt.	% BUDYNKÓW MIESZKALNYCH PODŁĄCZONYCH DO SIECI WODOCIĄGOWEJ
1	2	3	4	5
GRUPOWY WODOCIĄG CZARNA ŚREDNIA	Aleksandrowo	5,5	25	59,5
	Biszewo	1,3	13	65,0
	Czarna Cerkiewna	1,3	26	56,5
	Czarna Średnia	2,2	48	44,9
	Czarna Wielka	4,3	49	61,2
	Koryciny	4,2	45	61,6
	Kozłowo	2,2	22	62,9
	Makarki	3,3	41	61,2
	Siemiony	5,5	43	52,4
	Sypnie Stare i Nowe	4,5	45	70,3
			34,3	357
GRUPOWY WODOCIĄG GRODZISK	Bogusze - Litewka	0,6	13	68,4
	Grodzisk	8,4	185	100,0
	Kosianka - Leśna	3,0	13	86,7
	Kosianka-Trojanówka	0,5	7	58,3
	Kosianka-Boruty	1,6	10	71,4
	Mierzynówka	3,3	48	55,8
	Porzeziny-Mendele	1,0	16	64,0
	Stara Kosianka	1,2	11	61,1
	Stare Bogusze	0,7	17	63,0
	Zale	0,6	16	59,2
	Żery - Czubiki	1,6	12	92,3
	Żery - Pilaki	1,0	15	75,0
			23,5	363

1	2	3	4	5
WODOCIĄG KŁOPOTY gm. Siemiatycze	Jaszczołty	3,8	25	58,1
	Droclin	2,5	24	75,0
	Kamianki	1,7	23	52,3
	Krynki - Sobole	2,8	33	73,3
	Lubowicze	1,5	12	66,7
	Morze	2,7	17	44,7
	Niewiarowo-Przybki	1,9	12	63,1
	Niewiarowo - Sochy	1,4	10	66,7
	Rybałty	2,2	11	57,9
	Stadniki	3,3	30	49,2
		23,8	197	59,0
WODOCIĄG RADZISZEWO gm. Ciechanowiec	Czaje	0,7	24	64,9
	Małyszyn	1,8	12	66,7
		2,5	36	65,5
	Razem	84,1	953	70,9

W zwodociągowanych wsiach 70,9% budynków mieszkalnych podłączonych jest do sieci wodociągowej. Wskaźnik ten w poszczególnych wsiach jest zróżnicowany od ok. 44,7% we wsi Morze do 100% w Grodzisku. Wskaźnik zwodociągowania mieszkań w przedziale 40-50% występował w 3 wsiach, 50-60% - 9, 60 - 70% - 14, 70 - 80% - 4, 80 - 90% - 1, 90 - 100% - 2.

5.1.5. Charakterystyka ujęć wody i stacji uzdatniania

- a) Grupowy wodociąg wiejski Czarna Średnia oparty jest o dwie studnie wiercone SW-1 (awaryjne) głębokości 56 m. i wydajności eksploatacyjnej $Q_e=34 \text{ m}^3/\text{h}$, przy depresji $Se=11,8$ i SW-2 (podstawowa) głębokości 60,5 m. i wydajności eksploatacyjnej $Q_e=102 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $Se=4,8$ m.

Zatwierdzone zasoby wód w kat. „B” dla ujęcia wynoszą $Q_e=102 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $Se=4,8$ m.

Woda ujmowana jest z utworów czwartorzędowych z drugiej warstwy wodonośnej zbudowanej z piasków drobno, średnio i gruboziarnistych oraz żwirów o ogólnej miąższości 20,5 - 17,0 m. Zwierciadło wody ma charakter napięty i stabilizuje się na głębokości 7,0 - 7,5 m. Warstwa wodonośna jest odizolowana od powierzchni terenu nakładem słaboprzepuszczalnym zbudowanym z glin zwałowych i piaszczystych oraz ilów o ogólnej miąższości 29,0 - 33,5 m.

Jakość wody ujmowanej ze studni bakteriologicznie nie budzi zastrzeżeń. Pod względem fizyko-chemicznym ma przekroczenie zawartości żelaza oraz mętności.

Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są:

- pompa głębinowa typu G80 VIB - SGMf -18 d (w studni SW-1),
- pompa głębinowa typu G80 VIIB-SGMF-18 c (w studni SW-2) o wydajności 15 - 48 m^3/h każda,
- hydrofiltr o poj. 4000 l,
- filtr właściwy o pow. 4,6 m^2 i wydajności 48 m^3/h przy prędkości filtracji 10,4 m/h ,
- 3 mieszacze powietrza ϕ 500,

- 2 wodomierze śrubowe typu MZ-80 do pomiaru ilości wody pompowanej ze studni,
- wodomierz sprzężony typu MZ/IS do pomiaru ilości wody uzdatnionej podawanej do sieci,
- wodomierz śrubowy MK-100 do pomiaru natężenia przepływu wody do płukania filtra,
- sprężarka typu WAN-K o wyd. $20 \text{ m}^3/\text{h}$,
- sprężarka typu WAN-E o wyd. $14 \text{ m}^3/\text{h}$,
- chlorofor C-52.

We wsi Aleksandrowo w podpiwniczeniu świetlicy zamontowano zestaw hydroforowy CR 3.8.20 spełniający rolę pompowni sieciowej zapewniającej wydajność wodociągu w tej wsi $10 - 20 \text{ m}^3/\text{h}$ przy całkowitym ciśnieniu $45-60 \text{ m. H}_2\text{O}$.

- b) **Grupowy wodociąg wiejski Grodzisk** oparty jest o 2 studnie głębinowe SW - 1A o głębokości $74,5 \text{ m.}$ i wydajności $Q_e=90 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $Se=8,4 \text{ m.}$ oraz SW-2 o głębokości $73,5 \text{ m.}$ i wydajności $Q_e=90,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $3,9 \text{ m.}$

Zatwierdzone zasoby wód dla tego ujęcia wynoszą $Q_e=90 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $Se=3,9 \text{ m.}$

Woda ujmowana jest z utworów czwartorzędowych z warstwy wodonośnej zbudowanej z piasków drobnych, pospółek i żwirów o łącznej miąższości $24,0 - 34,0 \text{ m.}$ Warstwa ta przewodzi wodę naporową o statycznym zwierciadle wody zalegającym na głębokości $15,0 \text{ m.} - 17,1 \text{ m.}$ poniżej powierzchni terenu.

Warstwa wodonośna jest odizolowana od powierzchni terenu nakładem słaboprzepuszczalnych glin zwałowych z lokalnymi wkładami ilu i piasków drobnoziarnistych o miąższości do $5,0 \text{ m.}$ Wkładki piaszczyste nie posiadają bezpośredniego kontaktu hydraulicznego z wodami powierzchniowymi.

Nakład słaboprzepuszczalny ma miąższość $31,9 - 42,0 \text{ m.}$

Ogólny skład fizyko-chemiczny wody ujmowanej ze studni mieści się w normach naturalnego chemizmu piętra czwartorzędowego - zwiększona zawartość związków żelaza ($1,5 - 2,5 \text{ mg/lFe}$) i manganu ($0,07 - 0,12 \text{ mg/lFe}$). Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są:

- 2 pompy głębinowe G 80 VI B - SGMf - 18 d o wydajności $15-48 \text{ m}^3/\text{h}$ każda,
- 2 hydrofory o poj. 6300 l ,
- 3 odżelaziacze $\phi 1400 \text{ mm}$ z mieszaczami wodnopowietrznymi $\phi 500$,
- sprężarka mechaniczna WAN - AW,
- chlorofor C - 52,
- wodomierz śrubowy MZ $\phi 100$ do pomiaru ilości wody uzdatnionej podawanej do sieci.

Wydajność technologiczna stacji uzdatniania wynosi $Q_{\text{godz. max}}=46,0 \text{ m}^3/\text{h}$.

Gmina posiada pozwolenia wodnoprawne na eksploatację urządzeń i pobór wody wydane przez Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku:

- decyzja Nr OS II.6210/40/97 z dnia 4 luty 1997r. ważna do 31.01.2002r. dotyczy wodociągu Czarna Średnia

-decyzja Nr OS II.6210/39/97 z dnia 4 lutego 1997r. ważna do 31.01.2002r. dotyczy wodociągu Grodzisk.

W decyzjach ustalono strefy ochrony bezpośredniej o promieniu 8 m. wokół każdej studni, uznając wygradzony teren stacji wodociągowych za teren ochrony bezpośredniej.

W rejonie obu ujęć występują korzystne warunki hydrogeologiczne w aspekcie ochrony wód, dlatego nie są wymagane strefy ochrony pośredniej.

5.1.6. Ocena wydajności istniejących ujęć i stacji uzdatniania wodociągów wiejskich

Pobór wody z wodociągów wiejskich oraz wykorzystanie ich wydajności obrazuje poniższa tabela.

Tabela 45

		GRUPOWY WODOCIAŁ WIEJSKI W GRODZISKU	GRUPOWY WODOCIAŁ WIEJSKI W CZARNEJ ŚREDNIEJ
1		2	3
Pobór wody z ujęcia w 1996r	w roku m ³ /r	52964	26393
	średniodobowy m ³ /d	144,7	72,1
	max godz w m ³ /h	18,0	9,0
Pobór wody z ujęcia w 1997r	roku m ³ /r	59543	28737
	średniodobowy m ³ /d	163,1	78,7
	max godz w m ³ /h	20,3	9,8
Zatwierdzone zasoby ujęcia	w m ³ /h	90	102,0
Wydajność stacji uzdatniania	w m ³ /h	46,0	48,0
Wykorzystanie zatwierdzonych zasobów przy poborze max godzinowym w %	1996r	20	8,8
	1997r	22,5	9,6
Wykorzystanie wydajności stacji uzdatniania przy poborze max godz. w %	1996r	39,1	18,8
	1997r	44,1	20,4

Istniejące stacje wodociągowe pracują w układzie jednostopniowego pompowania wody, bez zbiorników wyrównawczych, dlatego wydajność stacji musi zapewnić maksymalne godzinowe pobory wody.

Wykorzystanie zatwierdzonych zasobów poszczególnych ujęć w godzinach maksymalnych rozbiórów wynosiło: w 1996r ok. 20% i w 1997r wzrosło do 22,5% z ujęcia w Grodzisku i odpowiednio 8,8% do 9,6% z ujęcia w Czarnej Średniej.

Wydajności stacji uzdatniania są mniejsze od zatwierdzonych zasobów, a ich wykorzystanie wynosiło : w 1996r 39,1% i wzrosło w 1997r do 44,1% z wodociągu „Grodzisk” i 18,8% do 20,4% z wodociągu Czarna Średnia.

Małe wykorzystanie istniejących wodociągów wynika z faktu, że nie wszystkie budynki mieszkalne w zwodociągowanych wsiach podłączone są do sieci wodociągowej. Klasa wyposażenia mieszkań w wielu wypadkach jest niska, gdyż brak jest kanalizacji sanitarnej. Ponadto część zapotrzebowania gospodarstwa podłączone do sieci wodociągowe, a mające jeszcze studnie kopane, pokrywają z tych studni zwłaszcza do hodowli zwierząt i gospodarki roślinnej.

5.1.7. Zakładowe ujęcia wody

Na terenie gminy zakładowe ujęcia wody oparte o studnie głębinowe posiadają:

- Rejon Eksploatacji Technicznej Obiektów Radiokomunikacji w Białymstoku
Stacja Linii Radiowych Makarki - 1 studnia głębokości 83 m. i wydajności 44,0 m³/h,
- Bukaciarnia we wsi Targowisk - 1 studnia (nieczynna).

5.1.8. Ogólna ocena systemu zaopatrzenia w wodę

Zaopatrzenie gminy w wodę należy uznać za dobre. Około 92% mieszkańców gminy może korzystać z wody wodociągowej, gdyż taki odsetek ludności mieszka w zwodociągowanych wsiach. Poza scentralizowanym systemem wodociągowym pozostało 11 niewielkich wsi oraz rozproszone gospodarstwa kolonijne, gdzie zamieszkuje ok. 8% ludności gminy.

Wydajność wodociągów znacznie przekracza aktualne pobory wody i istnieje rezerwa około 73% w zatwierdzonych zasobach i 56% w wydajności stacji uzdatniania wodociągu Grodzisk i jeszcze większe, bo ok. 90% w zatwierdzonych zasobach i 80% w wydajności stacji uzdatniania wodociągu „Czarna Średnia”.

W miarę dobrze rozwinięty scentralizowany system zaopatrzenia w wodę i wolne moce w źródłach są atutem rozwojowym gminy.

5.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

5.2.1. Charakterystyka stanu istniejącego

Na terenie gminy Grodzisk brak jest scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej. Ścieki odprowadzane są do lokalnych urządzeń (zbiorniki szczelne, suche ustępy). Wywóz nieczystości płynnych odbywa się na indywidualne zlecenie mieszkańców i zakładów. Zajmuje się tym Spółdzielnia Usług Rolniczych w Grodzisku. Ścieki z gospodarstw domowych wywozi się na własne pola rolników, a z zakładów na pola Spółdzielni Usług Rolniczych.

We wsi Siemiony zaprojektowano lokalną oczyszczalnię ścieków z budynku mieszkalnego Nadleśnictwa Rudka. Inwestor posiada pozwolenie wodnoprawne na wykonanie, rozruch i wstępną eksploatację urządzeń oczyszczających ścieki -

decyzja Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku Nr OŚ. II.6210/145/96 z dnia 23 grudnia 1996r, ważną do 30.06.1998r.

Projekt przewiduje następujące urządzenia oczyszczające ścieki:

-trzykomorowy osadnik wstępny (zmodernizowany trzykomorowy zbiornik bezodpływowy),

-hydrobotaniczną oczyszczalnię ścieków, jako jednostopniowe poletko o przepływie poziomym obsadzone trzcina pospolita, składające się z : poletka H-CW o powierzchni 90 m² wypełnionego żwirem i piaskiem o średnicy 0,5 mm, geomembrany z tworzywa sztucznego o grubości 1 mm izolującej poletko od rodzimego gruntu, drenażu rozprowadzającego ścieki (PCV ϕ 160 mm) i drenażu zbierającego ścieki (PCV ϕ 160 mm)

-rowów-rozsączającego i zbierającego ścieki wypełnionego kamieniami o średnicy od 50 - 80 mm.

Odbiornikiem oczyszczonych ścieków będzie ciek stanowiący dopływ rz. Czarnej. Inwestor przewiduje budowę oczyszczalni w bieżącym 1998 roku.

5.2.2. Ogólna ocena odprowadzania i unieszkodliwiania ścieków.

Stan gospodarki ściekowej na terenie gminy należy ocenić jako niezadowolający. Przy zwodociągowaniu 76% wsi brak jest scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej i urządzeń oczyszczających. Ścieki gromadzone w zbiornikach, często nieuszczelnionych i wywożone w miejsca przypadkowe mogą powodować negatywny wpływ na środowisko w postaci skażenia gleby, wody i powietrza.

Rozwiązanie problemu odprowadzenia i oczyszczenia ścieków jest sprawą pilną, gdyż stanowi to barierę w rozwoju gminy.

5.3. Gospodarka odpadami stałymi

5.3.1. Charakterystyka stanu istniejącego

W gminie Grodzisk na gruntach wsi Drochlin znajduje się gminne wysypisko odpadów stałych o powierzchni 0,24 ha. Wysypisko jest urządzone - posiada uszczelnienia dna gliną i ogrodzenie z siatki. Eksploatowane jest od 1986r, wykorzystano około 1/3 jego powierzchni i nagromadzono ok. 1000 m³ odpadów. Eksploatacją wysypiska zajmuje się Urząd Gminy w Grodzisku. Brak jest stałego dozoru. Odpady rozplantowywane są i przykrywane ziemią w zależności od ilości ich nagromadzenia. Wysypisko nie ma opracowanej oceny oddziaływania na środowisko i nie można stwierdzić czy spełnia wymogi w zakresie ochrony środowiska.

W 9 wsiach gminy zostały wyznaczone działki z przeznaczeniem na wiejskie składowiska odpadów stałych o łącznej powierzchni 0,65 ha. W okresach półrocznych na wiosnę i jesienią składowiska są plantowane i przysypywane ziemią.

Składowiska te znajdują się w następujących wsiach: Czarna Cerkiewna - 0,05 ha, Siemiony - 0,10 ha, Koryciny - 0,12 ha, Czaje - 0,10 ha, Żery Pilaki - 0,05 ha, Krynki Białokunki - 0,05 ha, Kamianki - 0,08 ha, Morze - 0,05 ha, Krynki Sobole - 0,15 ha.

Wywozem odpadów na wysypiska mieszkańcy i zakłady zajmują się we własnym zakresie.

15 października 1997r Rada Gminy w Grodzisku podjęła uchwałę Nr XXIX/135/97 w sprawie zasad utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Grodzisk.

5.3.2. Ogólna ocena gospodarki odpadami stałymi

Gminne wysypisko odpadów stałych wykonane było przed 1990r i aktualnie bez oceny oddziaływania na środowisko nie można stwierdzić, czy spełnia ono wszystkie obowiązujące wymogi w zakresie ochrony środowiska.

Na terenach wiejskich wyznaczone są działki z przeznaczeniem na wysypiska tylko w 9 wsiach - 20% ogółu wsi. Składowanie odpadów odbywa się w sposób niekontrolowany, bez przystosowania terenu do tych potrzeb. Może to wywierać negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze w postaci skażenia gleby, wody i powietrza. Na wysypiska wywożone są również odpady, które mogą być wykorzystane jako surowce wtórne, gdyż nie jest prowadzona selektywna zbiórka odpadów.

Ogólnie należy stwierdzić, że gospodarka odpadami w gminie nie spełnia wszystkich wymagań zawartych w ustawie z dnia 27 czerwca 1997r o odpadach (Dz. U. Nr 96, poz. 592 z 1997r).

5.4. Elektroenergetyka

5.4.1. Zapotrzebowanie mocy (obciążenie całkowite)

-dla odbiorców gminy w latach 1975 - 96 przedstawia się następująco:

1975r	- 0,77 MW
1985r	- 2,50 MW
1990r	- 3,94 MW
1996r	- 5,11 MW

Jak wynika z powyższego zestawienia na przestrzeni lat obserwuje się sukcesywny wzrost zapotrzebowania mocy w gminie.

5.4.2. Elementy systemu elektroenergetycznego

a) Źródła zasilania

Źródłem zasilania w energię elektryczną gminy jest stacja transformatorowo-rozdzielcza RPZ 110/15 kV w Siemiatyczach i Ciechanowcu woj. łomżyńskie, poprzez układ sieci SN 15 kV.

Istniejące źródła w pełni pokrywają zapotrzebowanie mocy i energii w gminie.

b) Sieć średniego napięcia

Rozprowadzenie energii elektrycznej do poszczególnych odbiorców odbywa się poprzez system sieci SN 15 kV, który jest siecią napowietrzną. Stan techniczny jest zróżnicowany.

Główne kierunki linii SN 15 kV przechodzące przez gminę to: Siemiatycze - Grodzisk - Ciechanowiec i Grodzisk - Brańsk. Pozostałe istniejące linie SN 15 kV są odgałęzieniami od w/w linii głównych.

Na terenie gminy zlokalizowanych jest 62 stacji transformatorowych. 13 stacji transformatorowych jest w bardzo złym stanie technicznym i kwalifikuje się do demontażu. Dotyczy to miejscowości: Jaszczolty, Siemiony, Krakówka, Sypnie Nowe, Sypnie Stare, Dołubowo-Wyręby, Krynki Białokunki, Krynki Jarki, Porzeziny Giętki, Krynki Borowe. Demontaż stacji będzie pociągał za sobą również konieczność przebudowy linii SN 15 kV, zasilających te stacje. Do remontu przewiduje się stacje transformatorowe w następujących miejscowościach: Porzeziny Mendle, Kozłowo i Jaszczolty.

5.4.3. Ocena dotychczasowego rozwoju systemu elektroenergetycznego gminy i główne problemy do rozwiązania

System elektroenergetyczny gminy rozwija się na przestrzeni lat zgodnie z ogólnymi założeniami i programem określonym przez Zakład Energetyczny Białystok, Rejon Energetyczny Bielsk Podlaski oraz ustaleniami zawartymi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk.

Mimo rozbudowy systemu, pozostał do realizacji pewien zakres zadań:

- Podstawowym problemem jest zsynchronizowanie potrzeb wynikających z zagospodarowania przestrzennego i jego rozwoju w poszczególnych obszarach gminy z możliwościami systemu elektroenergetycznego.

Jest potrzeba ściślejszej współpracy samorządu terytorialnego i odbiorców energii elektrycznej oraz odpowiednich rozstrzygnięć prawnych co do partycypacji w kosztach.

- Niedoinwestowanie sieci SN i NN jest „wąskim gardłem” w dziedzinie obsługi energetycznej gminy.

Przeprowadzona w latach pięćdziesiątych elektryfikacja wsi oraz późniejsza rozbudowa i modernizacja nie zabezpieczają obecnych potrzeb.

- Dotychczasowy system rozbudowy sieci SN 15 kV i nn (poprzez łączenie poszczególnych odcinków istniejących i nowowybudowanych) powinien być kontynuowany.
- Utrzymanie prawidłowego funkcjonowania i rozwoju sieci elektroenergetycznych powinno być poprzez tworzenie rezerw terenów pod urządzenia elektroenergetyczne w postaci pasów ochronnych, mimo częstych konfliktów, szczególnie z siecią osadniczą.
- Problemem do rozwiązania jest również dążenie do poprawy standardów zasilania stopnia pewności zasilania oraz jakości przesyłanej mocy, przestrzegając jednocześnie wymogów ekologii oraz polityki oszczędnościowej terenów.

5.5. Ciepłownictwo

5.5.1. Charakterystyka stanu istniejącego

Na terenie gminy w/g posiadanych materiałów istnieje 11 źródeł wytwarzania energii cieplnej, obsługujące budynki użyteczności publicznej. Są to:

Tabela 46

LP	OBIEKT - MIEJSCOWOŚĆ	MOC (MW)	RODZAJ PALIWA
1	2	3	4
1	Bank Spółdzielczy Grodzisk	0,06	olej opałowy
2	GS „SCh” w Grodzisku	0,38	węgiel
3	Szkoła Podstawowa w Grodzisku	1,27	węgiel
4	Stacja wodociągowa w Czarnej Średniej	0,03	węgiel
5	Urząd Gminy w Grodzisku	0,13	olejowe
6	Pawilon przemysłowo-spożywczy w Grodzisku GS”SCh”	0,05	węgiel
7	Państwowy Z-d Leczniczy dla zwierząt w Grodzisku	0,07	węgiel
8	Pawilon spożywczo-przemysłowy	0,05	węgiel
9	Szkoła Podstawowa w Stadnikach	0,13	olej
10	Urząd Poczty w Grodzisku	0,05	węgiel
11	Plebania Rzymsko-Katolicka w Grodzisku	0,05	olej

W zabudowie mieszkaniowej dominującym rozwiązaniem są lokalne źródła ciepła na paliwo stałe.

5.5.2. Ocena stanu ciepłownictwa

Praca istniejących źródeł ciepła na paliwo stałe przyczynia się do zanieczyszczenia środowiska. Szansą na poprawę istniejącego stanu rzeczy jest przejście na paliwa ekologiczne - olej i gaz.

Zastosowanie gazu jako paliwa, wiąże się z perspektywą gazyfikacji obszaru gminy (planowany jest gazociąg w/c Siemiatycze - Grodzisk).

Jak wynika z zestawienia istniejących źródeł ciepła w gminie (pkt. 5.5.1.) 4 kotłownie przeszły na olej opałowy - co jest sygnałem zmieniającej się struktury paliw.

5.6. Gazownictwo

Gmina nie posiada sieci gazowej.

W koncepcji gazyfikacji byłego województwa białostockiego przewidziano zasilenie w gaz gminę z gazociągu w/c Siemiatycze - Grodzisk.

5.7. Telekomunikacja

5.7.1. Stan telekomunikacji w gminie

Stan telekomunikacji w gminie w latach 1990-96 przedstawiał się następująco:

Tabela 47

LP	LATA	LICZBA ABONENTÓW	ILOŚĆ CENTRALI	POJEMNOŚĆ CENTRALI	ZALEGŁE WNIOSKI
1	2	3	4	5	6
1	1990	254	1 ręczna	254	92
2	1995	537	1 - „ -	508	87
3	1996	578	1 - „ -	521	111
4	1998	642	1 autom.	912	50

Ogólny wskaźnik telefonii na 100 mieszkańców gminy wynosił:

w 1990r	- 4,83
w 1995r	- 10,18
w 1996r	- 11,32
w 1998r	- 13,96

Wskaźnik ten w byłym województwie białostockim w 1996r wynosił - 20,2 a w Polsce 16,9. Jak wynika z powyższego wskaźnik gminy jest wynikiem średnim.

System telekomunikacyjny gminy składa się z 1 centrali automatycznej cyfrowej, zlokalizowanej w ośrodku gminnym w Grodzisku.

W/w centrala jest połączona z siecią wojewódzką linią kablową światłowodową relacji Dziadkowice - Ostrożany. Sieć abonencka składa się z linii napowietrznych i kablowych miedzianych.

W 1998r system telekomunikacyjny został zmodernizowany. Podniesiono tym samym standard usług telekomunikacyjnych, zarówno pod względem ilości jak i jakości.

5.7.2. Ocena systemu i jego funkcjonowania

Stan telekomunikacji w gminie jest niezadowolający. Jedna centrala ręczna nie spełnia warunków obsługi abonentów, zarówno pod względem ilości jak i jakości świadczonych usług.

Ilość niezrealizowanych wniosków świadczy o pilnej potrzebie inwestycji w tej dziedzinie.

5.8. Radiokomunikacja i teletransmisja

Na terenie gminy pracuje stacja linii radiowych (SLR) we wsi MAKARKI. Jest ona ważnym „węzłem” radiokomunikacji i teletransmisji.

Na terenie gminy są wyznaczone pasy ochronne pod w/w urządzenia w kierunkach: SLR Topczewo, SLR Bielsk Podlaski, Morozowicze k/Wysokoje (Białoruś), Siemiatycze.

6. Komunikacja

System komunikacyjny w gminie Grodzisk stanowią:

- sieć drogowa
- komunikacja autobusowa PPKS

6.1. Układ drogowy

6.1.1. Struktura funkcjonalno-techniczna

6.1.1.1. Droga wojewódzka Nr 690 Czyżew - Osada - Cichanowiec - Siemiatycze wg. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998r w sprawie ustalenia wykazu dróg krajowych i wojewódzkich (Dz.U. Nr 160, poz. 1071), znaczenia regionalnego, IV klasy technicznej, z dopuszczeniem ruchu o obciążeniu 80 kN/oś.

6.1.1.2. Drogi powiatowe (dawniej wojewódzkie).

Na terenie gminy Grodzisk istnieją następujące drogi wojewódzkie V klasy technicznej:

- 03 733 Brańsk - Popławy - Holonki - Dołubowo- Dziadkowice
- 03 737 (Stare Puchaly - Spieszyn) - gr. gminy - Koryciny - gr. województwa - (Czaje - Wólka)
- 03 740 (Brańsk - Olędy) - gr. gminy - Małyszczyn - gr., województwa (Pobikry)
- 03 813 (Siemiatycze - Kłopoty-Stanisławy) - gr. gminy - Makarki - Grodzisk-Sypnie - gr. województwa (Pobikry)
- 03 814 (Drohiczyn - Ostrożany) - gr. gminy - Drochlin - Grodzisk
- 03 815 (Dołubowo) - gr. gminy - Czarna Średnia - Grodzisk
- 03 816 Grodzisk - Kozłowo - Koryciny - gr. gminy (Olędy)
- 03 820 (Dziadkowice) - gr. gminy - Czarna Wielka - Czarna Średnia - Koryciny
- 03 821 Mierzynówka - Czarna Wielka
- 03 822 (Malinowo) - gr. gminy - Biszewo - Makarki
- 03 827 (dr 03 817 - Zalesie) - gr. gminy - Morze - dr 690
- 03 828 Stadniki - Lubowicze
- 03 829 Drochlin - Rybały - Krynki-Sobole
- 03 830 (dr 690) - gr. gminy - Bogusze - Kosianka Stara - dr 03 814
- 03 831 Kosianka Stara - Żery - gr. województwa - (Pobikry)
- 03 842 (Ostrożany) - gr. gminy - Jaszczolty - gr. województwa (dr 690)

6.1.1.3. Drogi gminne

Na terenie gminy Grodzisk są następujące drogi gminne:

- 03 26 001 droga 03 740 - Małyszczyn
- 03 26 002 Czaje - Lipki - droga 03 737
- 03 26 003 Czaje - droga 03 26 002
- 03 26 004 Siemiony - granica gminy - (Spieszyn)
- 03 26 005 Siemiony - Kozłowo
- 03 26 006 Siemiony - droga 03 816
- 03 26 007 Czaje - Stare Sypnie
- 03 26 008 Kozłowo - Nowe Sypnie
- 03 26 009 Dołubowo - Wyręby - Czarna Cerkiewna
- 03 26 010 Dołubowo - Wyręby - Czarna Średnia
- 03 26 011 droga 03 813 - Krynki - Jarki
- 03 26 012 Nowe Sypnie - Krynki - Białokunki - Żery Bystre
- 03 26 013 Krynki - Borowe - Krynki Białokunki
- 03 26 014 droga 03 813 - Krynki - Borowe - Żery- Czubiki
- 03 26 015 Kozłowo - Porzeziny - Mendle
- 03 26 016 Brzeziny - Mendle - Kosianka - Trojanowska - Żery-Czubiki,
- 03 26 017 Krynki-Borowe - Kosianka-Trojanowska - Stara Kosianka
- 03 26 018 Czarna Cerkiewna - Mierzynówka
- 03 26 019 Mierzynówka - droga 03 815
- 03 26 020 Mierzynówka - Makarki
- 03 26 021 Czarna Średnia - granica gminy (Brzeziny - Janowięta)
- 03 26 022 Czarna Średnia - Aleksandrowo - Krynki-Sobole
- 03 26 023 Grodzisk - Kosianka Leśna
- 03 26 024 Czarna Wielka - granica gminy (Malinowo)
- 03 26 025 Krynki-Sobole - granica gminy (Malinowo)
- 03 26 026 Makarki - Rybałty
- 03 26 027 Rybałty - Morze
- 03 26 028 Niewiarowo-Sochy - Lubowicze
- 03 26 029 Krynki-Sobole - Lubowicze
- 03 26 030 Krynki-Sobole - granica gminy (Zalesie)
- 03 26 031 Lubowicze - Morze
- 03 26 032 Kosianka-Leśna - droga 03 830
- 03 26 033 Grodzisk - Kamianki- droga 03 814 - droga 03 26 037
- 03 26 034 Niewiarowo - Przybki-Kamianki
- 03 26 035 Rybałty - Kamianki
- 03 26 036 Kamianki - Stadniki
- 03 26 037 Kamianki - droga 690
- 03 26 038 droga 03 814 - droga 690 - Jaszczolty
- 03 26 039 Drochlin - droga 690
- 03 26 040 droga 690 - Krakówki - Zdzichy
- 03 26 041 Krakówki - Dąbki - Krakówki - Włodki - droga 03 842
- 03 26 042 Stare Bogusze - droga 03 26 038

6.1.1.4. Wnioski dotyczące struktury funkcjonalno-technicznej

Z analizy układu drogowego wynika, że zapewnia on połączenia pomiędzy wszystkimi jednostkami osadniczymi

6.1.2. Charakterystyka stanów technicznych dróg

6.1.2.1. Drogi wojewódzka (dawniej krajową) przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 48

NR DROGI	ODCINEK DROGI		DŁUGOŚĆ	NAWIERZCHNIA TWARDA ULEPSZONA, BITUMICZNA
	od km	do km		
1	2	3	4	5
690	37+504	41+204	3,700	3,700
	42+504	45+304	2,800	2,800
		Razem	6,500	6,500

6.1.2.2. Drogi powiatowe (dawniej wojewódzkie) przedstawiono w tabeli.

Tabela 49

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość /km/	NAWIERZCHNIA TWARDA /KM/					Grun- towa ulep- szona /km/	Grun- towa natu- ralna /km/
				nieulepszona		ulepszona				
				żwirowa	brukowcowa	pow. utwardzona	do 5 cm	5-10 cm		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	03733	Brańsk-Popławy-Holonki-Dołubowo-Dziadkowice	1,227					1,227		
2	03737	Stare Puchały-Spieszyn-Koryciny-gr.wojew. (Czaje Wólka)	6,560	0,300						6,260
3	03740	Brańsk-Olędy-Małyszczyn-gr. wojew. (Pobikry)	3,400		3,400					
4	03813	Siemiatycze-Czartajew-Kłopoty-Stanisławy-Grodzisk-Sypnie-gr. wojew. (Pobikry)	14,900		8,983		0,217	5,700		
5	03814	Drohiczyn-Ostrożany-Drochlin-Grodzisk	6,000					6,000		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	03815	Dołubowo-Czarna Średnia-Grodzisk	8,800					8,800		
7	03816	Grodzisk-Kozłowo-Koryciny-Oleśdy	11,400	7,230	0,570					3,600
8	03820	Dziadkowice-Czarna Wielka-Czarna Średnia-Koryciny	12,200	0,200	10,100				1,900	
9	03821	Mierzynówka-Czarna Wielka	4,600	3,800	0,800					
10	03822	Malinowo-Biszewo-Makarki	3,400	3,000	0,400					
11	03 827	dr03 817-Zalesie-Morze-dr .690	2,900						1,500	1,400
12	03 828	Stadniki-Lubowicze	1,300		0,400				0,900	
13	03 829	Drochlin-Rybałty-Krynki-Sobole	6,500	0,400	0,200				3,100	2,800
14	03 830	dr 690-Kosianka Stara-dr 03 814	4,100	3,070	0,400		0,630			
15	03 831	Kosianka Stara-Żery-gr.wojew. (Pobikry)	6,072	5,259	0,813					
16	03 842	Ostrożany-Jaszczołty-dr 690	3,650						1,050	2,600
		Razem	97,009	23,259	26,066		0,847	21,727	8,45	16,66

6.1.2.3. Drogi gminne przedstawiono w poniższej tabeli

Tabela 50

Lp	Nr drogi	NAZWA DROGI	Długość drogi wg. ewid	NAWIERZCHNIE TWARDE			Grunt. uleps. żwirowym	Gruntowe naturalne
				nieulepszone		ulepszone bitumicz.		
				tłucz. żwirow. 24 cm	brukowcowa	pow. utrwal.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	03 26 001	Droga 03 740 - Małyszczyn	1,0	-	-	-	-	1,0
2	03 26 002	Czaje - Lipniki-dr03 737	3,9	-	-	-	-	3,9
3	03 26 003	Czaje-droga 03 26 002	2,5	-	-	-	-	2,5
4	03 26 004	Siemiony-gr.gminy-Spieszyn	5,6	1,5	-	-	4,1	-
5	03 26 005	Siemiony-Kozłowo	2,2	-	0,3	-	-	1,9
6	03 26 006	Siemiony-droga 03 816	2,6	2,0	-	-	0,6	-
7	03 26 007	Czaje-Stare Sypnie	3,0	2,0	-	-	0,6	0,4
8	03 26 008	Kozłowo-Nowe Sypnie	3,9	-	0,7	-	2,2	1,0
9	03 26 009	Dołubowo Wyręby-Czarna Cerkiewna	4,5	3,0	-	-	1,5	-
10	03 26 010	Dołubowo Wyręby-Czarna Średnia	2,6	-	-	-	-	2,6
11	03 26 011	dr 03813-Krynki Jarki	3,1	-	-	-	-	3,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
12	03 26 012	Nowe Sypnie -Krynki-Białokunki-Żery Bystre	3,0	2,7	0,3	-	-	-
13	03 26 013	Krynki- Borowe - Krynki Białokunki	1,3	-	-	-	-	1,3
14	03 26 014	dr 03 813 -Krynki - Borowe - - Czubiki	3,8	-	0,2	-	1,0	2,6
15	03 26 015	Kozłowo-Porzeziny Mendle	3,8	-	0,3	-	1,0	2,5
16	03 26 016	Porzeziny Mendle - Kosianka -Trojanówka-Żery- Czubiki	3,5	-	0,4	-	2,5	0,6
17	03 26 017	Krynki -Borowe-Kosianka -Trajanówka-Stara Kosianka	2,9	-	-	-	1,4	1,5
18	03 26 018	Czarna Cerkiewna-Mierzynówka	4,1	-	0,4	-	1,0	2,7
19	03 26 019	Mierzynówka - dr 03815	0,9	0,9	-	-	-	-
20	03 26 020	Mierzynówka - Makarki	2,8	-	-	-	1,0	1,8
21	03 26 021	Czarna Średnia-Targowisk-gr.gminy	4,2	-	0,8	-	1,2	2,2
22	03 26 022	Czarna Średnia-Aleksandrowo-Krynki Sobole	6,2	0,8	1,0	-	1,0	3,4
23	03 26 023	Grodzisk-Kosianka Leśna	3,6	-	-	-	0,5	3,1
24	03 26 024	Czarna Wielka-gr.gminy - Malinowo	2,0	-	-	-	-	2,0
25	03 26 025	Krynki Sobole - gr.gminy - Malinowo	1,5	-	-	-	-	1,5
26	03 26 026	Makarki-Rybałty	1,7	-	-	1,7	-	-
27	03 26 027	Rybałty-Morze	3,2	-	0,3	-	1,4	1,5
28	03 26 028	Niewiarowo- Sochy - Lubowicz	2,6	-	0,2	-	-	2,4
29	03 26 029	Krynki -Sobole - Lubowicz	2,5	-	0,2	-	2,3	-
30	03 26 030	Krynki -Sobole - gr.gminy- Zalesie	2,1	-	-	-	-	2,1
31	03 26 031	Lubowicz-Morze	1,2	-	-	-	-	1,2
32	03 26 032	Kosianka-Leśna - dr 03830	1,2	-	0,2	-	1,0	-
33	03 26 033	Grodzisk-Kamianki-dr03814 - dr 03 26 037	2,3	-	-	-	-	2,3
34	03 26 034	Niewiarowo Przybki-Kamianki	2,5	0,7	-	-	-	1,8
35	03 26 035	Rybałty-Kamianki	2,6	-	-	-	-	2,6
36	03 26 036	Kamianki-Stadniki	1,5	-	-	-	1,5	-
37	03 26 037	Kamianki-dr 690	1,0	1,0	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9
38	03 26 038	dr 03 814 - dr 690- Jaszczołty	2,5	0,5	-	1,0	-	1,0
39	03 26 039	Drochlin-dr 690	2,6	-	-	-	-	2,6
40	03 26 040	dr690-Krakówki -Zdzychy-	0,9	0,2	-	-	0,7	-
41	03 26 041	Krakówki- Dąbki- Krakówki -Włodki -dr 03 842						
42	03 26 042	Stare Bogusze - dr 03 26 038	2,7	1,9	-	-	-	0,8
		RAZEM	114,4	20,0	5,3	2,7	26,5	59,9

6.1.3. Charakterystyka ogólna układu drogowego

6.1.3.1. Długość dróg wg. stanu na dzień 31.12.1997r.

- wojewódzka (d. krajowa) o twardej ulepszonej nawierzchni 6,5 km
- powiatowe (d. wojewódzkie) 97,009 km; o twardej nawierzchni 71,899 km (w tym ulepszonej 22,574 km) oraz gruntowych 25,11km
- gminnych 114,4 km; o twardej nawierzchni 28 km (w tym ulepszonej 2,7 km) oraz gruntowych 86,4 km.

6.1.3.2. Gęstość sieci drogowej o twardej nawierzchni wynosiła 52,4 km/100 km² (w tym ulepszonej 15,6 km/100 km²), natomiast w skali byłego województwa białostockiego wskaźnik ten wynosił odpowiednio 48,7 km/100 km² i 25,9 km/100 km².

6.1.3.3. Średni dobowy ruch na drogach krajowych

Średni dobowy ruch w pojazdach rzeczywistych na dobę (p/d) na drodze Nr 690 w gminie Grodzisk w 1990r wynosił 550 p/d oraz w 1995r - 750 p/d, w województwie odpowiednio 1337 p/d i 1876 p/d.

Z powyższego wynika, że średni dobowy ruch na tej drodze w latach 1990-95 wzrósł o 36%, natomiast w byłym województwie o 40%.

Dla przykładu podaje się, że z uwagi na wielkość ruchu w 1990r było województwo białostockie na 45 miejscu w kraju, natomiast w 1995r na 46 miejscu.

6.1.3.4. Wskaźnik motoryzacji

Wskaźnik motoryzacji w gminie liczony w ilości samochodów osobowych na 1000 mieszkańców przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 51

Pojazdy	LATA				
	Stan istniejący			Prognoza	
	1995	1996	1997	2005	2010
1	2	3	4	5	6
a)w gminie:					
-wskaźnik motoryzacji	170	188	197	340	400
-ilość samochodów osobowych	882	958	1032		
b) w b. województwie białostockim:					
-wskaźnik motoryzacji	148	157	169	263	310
-ilość samochodów osobowych	103445	110232	118965	190700	234700

6.1.3.5. Stacje paliw

Obsługa pojazdów w paliwo odbywa się na stacjach paliw znajdujących się w następujących miejscowościach: Grodzisku, Jaszczółtach, Nowych Sypniach i Makarkach.

6.1.3.6. Wnioski ogólne do stanów technicznych dróg i innych elementów komunikacyjnych

Z przedstawionych danych w pkt. 6.1.3.2. wynika, że gęstość dróg o nawierzchni twardej w gminie jest o 7,6% większa niż w byłym województwie białostockim, natomiast o nawierzchni twardej ulepszonej mniejsza o 39,8%.

Ponadto znaczna ilość dróg gruntowych pogarsza obsługę komunikacyjną w gminie. Dróg wojewódzkich gruntowych jest 25,11 km, co stanowi ca 26% tych dróg oraz dróg gminnych gruntowych jest 82,2 km, co stanowi ca 72% tych dróg.

Z porównania przepustowości drogi Nr 690 o szerokości jezdni 6,0 m. przy poziomie swobody ruchu „D” wynoszącej 1050 P/h z natężeniem ruchu w 1995r wynoszącym 71 P/h ($0,095 \times 750 = 71$ p./h) wynika, że istniejący przekrój drogi posiada duże rezerwy w przepustowości.

Pomimo niewielkiego ruchu utrzymanie dróg powinno odbywać się na bieżąco, a z tym jest bardzo źle, ponieważ w latach 1990-1995 nakłady w byłym województwie na byłe drogi krajowe zmniejszyły się o 52% oraz na byłe drogi wojewódzkie o 74% i w dalszym ciągu mają tendencję malejącą.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że na niezadowolającą sytuację w komunikacji drogowej mają wpływ mała ilość dróg o nawierzchni twardej ulepszonej oraz duża ilość dróg gruntowych ca 107 km, co stanowi ca 49% wszystkich dróg publicznych w gminie.

Przy obecnej ilości 2019 pojazdów w gminie do ich obsługi wystarczyłaby 1 stacja paliw o 4-6 dystrybutorach, która mogłaby obsłużyć ca 5000 pojazdów. Istnienie w gminie 4 stacji paliw stwarza duże rezerwy dla rozwoju motoryzacji.

6.2. Komunikacja autobusowa PPKS

Obszar gminy Grodzisk obsługiwany jest przez PPKS Siemiatycze następującymi liniami:

8 Warszawa- Sokołów Podlaski - Drohiczyn - Grodzisk - Dziadkowice - Siemiatycze - Hajnówka

1581 Siemiatycze - Dziadkowice - Ostrożany
Boćki

1582 Siemiatycze - Hornowo - Dziadkowice - Czarna Średnia - Siemiony

1589 Siemiatycze - Ostrożany - Drohiczyn

1594 Siemiatycze - Grodzisk - Radziszewo Stare - Brańsk
Boćki

1595 Siemiatycze - Ciechanowiec
Brańsk

Obsługa podróżnych odbywa się na przystankach na poszczególnych liniach.

Przy przyjętym standardzie dostępności 2 km do przystanku wsie Kozłowo i Koryciny znajdują się poza przyjętym promieniem obsługi.

W ostatnich latach występuje ciągły spadek przewozu pasażerów w województwie i kraju, co ilustruje tabela.

Tabela 52

PRZEWÓZ PASAŻERÓW	LATA					
	1990	1992	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7
w byłym województwie biał.	35,5	26,5	21,6	18,8	16,8	16,3
w kraju	2084,7	1513,1	1215,3	1131,6	1085,4	

7. Syntetyczna ocena poziomu zaspokojenia potrzeb ludności i zagospodarowania gminy w 1997r

Tabela 53

LP	WYSZCZEGÓLNIENIE	BYŁE WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE		GMINA GRO-DZISK	RELACJA GMINA	
		ogółem	wieś		- WOJEWÓDZTWO	
					5:3	5:4
1	2	3	4	5	6	7
	LUDNOŚĆ, ZATRUDNIENIE					
1	Ludność ogółem	70 1684	250 356	5 073	0,7	2,0
	w tym kobiety	35 9779	12 4121	2 477	0,7	2,0
	miasta	45 1328	-	-	-	-
	w %	64,3	-	-	-	-
	wieś	250 356	250 356	5 073	2,0	2,0
2	Ludność na 1 km	70	26	25	35,7	92,6
3	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	183 790	62 092	1 193	0,6	1,9
	produkcyjnym	405 144	130 801	2 711	0,7	2,1
	poprodukcyjnym	112 750	57 463	1 169	1,0	2,0
4	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	73,2	91,4	87,1	118,9	95,2
5	Urodzenia na 1000 ludności	10,2	10,9	14,4	141,2	132,1
6	Zgony na 1000 ludności	10,5	14,6	15,6	142,5	106,8
7	Przyrost naturalny na 1000 ludności	-0,3	-3,7	-1,2	400,0	32,4
8	Saldo migracji w osobach	537	-1 059	-30	-26,3	5,3
9	Pracujący w gospodarce wg sekcji EKD					
	ogółem w osobach	146 249	20 634	298	0,2	1,4
	sektor publiczny	91 924	11 832	157	0,2	1,3
	sektor prywatny	54 325	8 802	141	0,2	1,6
	w tym: przemysł	39 282	4 554	20	0,1	0,4
	handel i naprawy	18 298	1 788	75	0,4	4,2
	transport, skład. i łączność	11 713	2 484	28	0,2	1,1
	edukacja	16 488	3 813	61	0,4	1,6
	ochr. zdrowia i op. socjalna	19 820	1 184	13	0,1	1,1
	pozostałe	40 648	6 811	101	0,2	1,5
10	Bezrobotni zarejestrowani w osobach	27 150	9 053	64	0,3	0,9
	w tym: kobiety	16 376	4 959	40	0,2	0,8
	absolwenci	1 228	423	2	0,2	0,5
11	Bezrobotni na 1000 osób w wieku produkcyjnym	67,0	69,2	23,6	35,2	34,1
	WARUNKI MIESZKANIOWE					
12	Mieszkania zamieszkane mieszkania	227 618	80 780	1 604	0,7	2,0

1	2	3	4	5	6	7
	na 1000 ludności	324	323	316	97,5	97,8
	izby mieszkalne	830 627	295 248	6 080	0,7	2,0
	na 1000 ludności	1 183	1 179	1 198	101,3	101,6
	p.u. mieszkań w m ²	13 897 346	5 666 917	116 307	0,8	2,0
	przeciętna p.u. 1 mieszkania w m ²	61,1	70,2	72,5	118,7	103,3
	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,02	3,08	3,16	104,6	102,6
	na 1 izbę	0,84	0,85	0,83	100,0	98,8
13	Mieszkania oddane do użytku mieszkania	3 051	355	4	0,1	1,1
	izby	12 022	1 867	20	0,2	1,1
	p.u. mieszkań w m ²	225 030	45 281	510	0,2	1,1
	przeciętna p.u. 1 mieszkania w m ²	73,7	127,6	127,5	173,0	99,9
	USŁUGI SPOŁECZNE					
14	Placówki wychowania przedszkolnego	358	218	4	1,1	1,8
	przedszkola	123	19	1	0,8	5,2
	oddziały przedszkolne przy SP	235	199	3	1,3	1,5
	dzieci objęte wych. przedszkolnym	18 631	3 751	87	0,5	2,3
15	Szkolnictwo podstawowe					
	szkoły	307	219	3	1,0	1,4
	w tym: z klasami I - VIII	267	182	3	1,1	1,6
	pomieszczenia do nauczania	3 895	1 876	36	0,9	1,9
	w tym: izby lekcyjne	2 605	1 465	29	1,1	2,0
	oddziały szkolne	3 892	1 469	28	0,7	1,9
	nauczyciele pełnozatrudnieni	5 759	2 119	39	0,7	1,8
	uczniowie ogółem	88 394	25 082	542	0,6	2,2
	w tym: w szkołach z kl. I - VIII	86 408	23 586	542	0,6	2,3
	liczba uczniów na pomieszczenie	23	13	15	65,2	115,4
	liczba uczniów na oddział	23	17	19	87,0	111,8
16	Placówki biblioteczne ogółem	240	198	2	0,8	1,0
	w tym: biblioteki	56	36	1	1,8	2,8
	filie	71	56	1	1,4	1,8
	liczba ludności na 1 placówkę	5 525	2 721	2 537	45,9	93,2
	księgozbiór w woluminach w tys.	2 256,4	889,8	16,1	0,7	1,8

1	2	3	4	5	6	7
	czytelnicy	114 049	27 074	332	0,3	1,2
17	Personel służby zdrowia					
	lekarze	2 059	104	1	0,0	1,0
	na 10 tys. ludności	29,3	4,2	2,0	6,8	47,6
	pielęgniarki	4 580	300	4	0,1	1,3
	na 10 tys. ludności	65,3	12,0	7,9	12,0	65,8
	ROLNICTWO					
18	Powierzchnia ogólna w ha	1 005 464	954 314	20 321	2,0	2,1
19	Powierzchnia użytków rolnych w ha	587 265	559 641	13 191	2,2	2,4
	w tym: grunty orne w ha	377 657	359 936	10 342	2,7	2,9
20	Powierzchnia zasiewów w ha (1996r)	327 943	294 882	10 353	3,2	3,5
	w tym: zboża ogółem	257 282	231 850	6698	2,6	2,9
	w tym: pszenica	39 996	34 831	1 239	3,1	3,6
	żyto	72 246	65 910	1 475	2,0	2,2
	ziemniaki	39 053	35 303	1 045	2,7	3,0
21	Zbiory w dt w 1996r.					
	zboża ogółem	6 017 464	.	176 926	2,9	.
	w tym: pszenica	1 110 819	.	36 204	3,3	.
	żyto	1 493 177	.	35 400	2,4	.
	ziemniaki	8 448 821	.	243 485	2,9	.
22	Plony z ha w dt					
	zboża ogółem	24,4	.	26,9	110,2	.
	w tym: pszenica	28,4	.	30,8	108,4	.
	żyto	21,6	.	24,0	111,1	.
	ziemniaki	162	.	140	86,4	.
23	Zwierzęta gospodarskie w sztukach (1996r)					
	bydło ogółem	280 491	266 144	9 302	3,3	3,5
	w tym: krowy	141 715	134 299	5 068	3,6	2,3
	trzoda chlewna	356 845	327 972	7 672	2,1	2,3
24	Zwierzęta gospodarskie w szt. na 100 ha u.r.					
	bydło ogółem	47,7	50,3	70,8	148,4	140,8
	w tym: krowy	24,1	25,4	38,6	160,2	152,0
	trzoda chlewna	60,7	62,0	58,4	96,2	94,2
25	Ciągniki w rolnictwie w szt. na 100 ha u.r. (1996r)	38 326	35 390	1 059	2,8	3,0
		6,5	6,8	8,0	123,0	117,6
26	Kombajny zbożowe w szt. na 100 ha u.r. (1996r)	2 021	1 818	60	3,0	3,3
		0,3	.	0,5	166,7	.
27	Liczba gospodarstw i działek rolnych (1996r)	66 805	56 240	1 210	1,8	2,2
	w tym: gospod. indywidualnych	52 345	.	1 149	2,2	.
28	Powierzchnia gosp. i działek rolnych w ha (1996r)	612 424	562 660	15 599	2,5	2,8
	w tym gosp. indywidualnych	604 578	.	15 570	2,6	.
29	Średnia powierzchnia gosp. i działek w ha	9,2	10,7	12,9	140,2	120,6
	w tym gosp. indywidualnych	11,5	.	13,6	118,3	.

1	2	3	4	5	6	7
30	Indywidualne gosp. rolne (1996r) wyposażone w:					
	wodociąg sieciowy w liczbach	26 266	22 570	662	2,3	2,9
	-,- zagrodowy	8 924	8 098	214	2,4	2,6
	sieć elektryczną 380 V	39 023	35 145	1 018	2,6	2,9
	gaz z butli	26 383	22 532	705	2,7	3,1
	telefon	12 781	10 389	461	3,6	4,4
	wodociąg sieciowy w%	50,2	.	57,6	114,7	.
	-,- zagrodowy	17,1	.	18,6	108,8	.
	sieć elektryczną 380 V	74,6	.	88,6	118,8	.
	gaz z butli	50,4	.	61,4	121,8	.
	telefon	24,4	.	40,1	164,3	.
	GOSPODARKA					
	Budżet gminy					
31	Dochody ogółem w tys. zł	610 602,4	149 620,8	3 174,9	0,5	2,1
	w tym: podatki i opłaty lokalne	143 434,9	33 241	771,3	0,5	2,3
	w %	23,5	22,2	24,3	103,4	109,5
32	Wydatki ogółem w tys. zł	615 526,5	153 855,8	3 202,8	0,5	2,1
	w tym: inwestycje w tys. zł	138 792,7	48 012,4	559,2	0,4	1,2
	w %	22,5	31,2	17,5	77,8	56,1
33	Dochody na 1 mieszk. w zł	870,0	597,6	625,8	71,9	104,7
34	Wydatki na 1 mieszk. w zł	877,2	614,5	631,3	72,0	102,7
	w tym: inwestycje	197,8	191,8	110,2	55,7	57,5
35	Podmioty gosp. zarejestrowane w systemie REGON (1998r) ogółem	44 978	.	109	0,2	.
	sektor publiczny	994	.	5	0,5	.
	sektor prywatny	43 984	.	104	0,2	.
	w tym: spółki prawa handlowego	1 191	.	1	0,2	.
	spółki cywilne	2 872	.	3	0,1	.
	zakłady osób fizycznych	37 299	.	90	0,2	.
36	Szacunek pracuj. w jedn. gosp. zatrudniających 1-5 osób	34 924	5850	90	80	
37	Pracujący w rolnictwie indywidualnym	108 356	100 770		2 750	
38	Pozostałe osoby czynne zawodowo	604	245	15	5	

8. Elementy zagospodarowania przestrzennego o charakterze ponadlokalnym

8.1. Z zakresu środowiska przyrodniczego i kulturowego:

- rezerwat leśny we wsi Koryciny
- pomniki przyrody w miejscowości Siemiony
- kompleksy gruntów chronionych klas II, III, IV
- obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków wymienione w pkt. 2.1.
- stanowiska archeologiczne wymienione w części III studium

8.2. Z zakresu urządzeń produkcyjnych:

- a) baza produkcyjna firmy zielarskiej „Dary natury” w Korycinach

8.3. Z zakresu komunikacji:

- a) droga wojewódzka Nr 690 Siemiatycze - Ciechanowiec
- b) drogi powiatowe wymienione w pkt. 6.1.1.2.

8.4. Z zakresu radiokomunikacji i teletransmisji:

- a) stacja linii radiowych (SLR) we wsi Makarki.

CZĘŚĆ II

**KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY GRODZISK**

1. Polityka przestrzenna gminy Grodzisk

Polityka przestrzenna gminy Grodzisk powinna być podporządkowana głównej funkcji gminy jaką będzie w dalszym ciągu produkcja rolnicza, której podstawą jest bardzo dobra rolnicza przestrzeń produkcyjna - są tu jedne z najlepszych warunków do produkcji rolnej w województwie białostockim.

Najkorzystniejszą specjalizacją rolnictwa będzie uprawa zbóż, roślin przemysłowych, warzyw i owoców dla przetwórstwa rolno-spożywczego oraz hodowla bydła i trzody chlewnej.

Uzupełniającą funkcją gminy będzie obsługa tranzytowego ruchu osobowego i towarowego przy przebiegających przez teren gminy drogach krajowych i wojewódzkich.

1.1. Problemy i bariery rozwoju gminy

W rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym gminy Grodzisk można wyodrębnić szereg problemów i barier rozwojowych, których rozwiązanie wymagać będzie dodatkowych sił i środków finansowych i organizacyjnych.

Świadomość istnienia przeszkód w rozwoju pozwoli w przyszłości przewidywać w budżecie gminy odpowiednie środki na pokonanie barier o ile są one możliwe do pokonania środkami finansowymi.

Z uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy wylaniają się następujące problemy rozwojowe:

- a) brak przemysłu i miejsc pracy dla ludności pozarolniczej oraz ludności zbędnej w rolnictwie,
- b) przeludnienie wsi i starzenie się ludności,
- c) braki w systemach: wodociągowych, kanalizacji sanitarnej, gazownictwa, elektroenergetyki, telekomunikacji, utylizacji odpadów stałych,
- d) niewielka ilość obiektów zabytkowych i o wartościach kulturowych wpływających na rozwój turystyki,
- e) brak atrakcyjnych terenów turystycznych mogących przyciągać turystów,
- f) brak większych złóż surowców mineralnych,
- g) trudności w zagospodarowaniu istniejącego, niewykorzystanego majątku produkcyjnego, obsługi rolnictwa i urzędzeń usługowych,
- h) potencjalne zagrożenie wynikające z utraty mocy prawnej planów zagospodarowania przestrzennego z końcem 1999r. (z mocy art. 67, ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym - Dz. U. Nr 89, poz. 415, zm. 1996r. Nr 106, poz. 496, z 1997r. Nr 111, poz. 726, Nr 133, poz. 885, Nr 141, poz. 943, z 1998r. Nr 106, poz. 668)).

Fakt ten może wpłynąć dezorganizująco na politykę ładu przestrzennego w gminie.

- i) bariera rozwojowa wynikająca z podłoża socjologicznego polegająca na fakcie, że wraz z rozwojem demokracji potęgują się protesty mieszkańców przeciw lokalizacji obiektów lub urzędzeń o przeznaczeniu ogólnospołecznym lub uciążliwych dla mieszkańców,
- j) uwarunkowania wynikające z ochrony środowiska a także z ochrony gruntów rolnych i leśnych.

1.2. Szanse rozwoju gminy

Z uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy Grodzisk wyłaniają się pewne szanse rozwojowe gminy, które należy wykorzystać w polityce gospodarczej i przestrzennej gminy. Te elementy „studium” powinny być przedmiotem promocji gminy jako propozycje przedstawiane potencjalnym inwestorom.

Szansami rozwoju gminy są:

- a) jedna z najlepszych w byłym województwie białostockim rolnicza przestrzeń produkcyjna, co stwarza możliwości intensyfikacji produkcji rolnej i rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego,
- b) zasoby leśne stwarzające możliwości surowcowe i przetwórstwa drzewnego na terenie gminy,
- c) przebieg przez teren gminy drogi krajowej Ciechanowiec - Siemiatycze i licznych dróg wojewódzkich stwarzających możliwości rozwoju urządzeń obsługi komunikacji i turystyki przysporzających gminie miejsc pracy i dochodów,
- d) walory środowiska przyrodniczego (czyste powietrze, lasy, dobre gleby), co daje możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz turystyki i agroturystyki,
- e) duża ilość obiektów archeologicznych stwarza szansę rozwoju badań naukowych i czasowego zatrudnienia mieszkańców gminy,
- f) projektowany rozwój systemów infrastruktury technicznej: wodociągi, kanalizacja, gazownictwo, elektroenergetyka,
- g) istniejące niewykorzystane obiekty infrastruktury społecznej, obsługi rolnictwa stwarzają szansę rozwoju działalności gospodarczej w zakresie produkcji i usług.

Czynnikami rozwoju gminy, które muszą być brane pod uwagę są:

- a) walory użytkowe wytworzone przez naturę (gleba, wody, klimat, krajobraz, ukształtowanie powierzchni, surowce mineralne),
- b) walory użytkowe będące wytworem działań człowieka (obiekty produkcyjne, obiekty infrastruktury technicznej i społecznej, urządzenia komunikacji),
- c) zasoby pracy (rozmiary, kwalifikacje, wydajność, tradycje dobrej i solidnej pracy),
- d) instytucje zajmujące się promocją i rozwojem gminy zlokalizowane poza terenem gminy (banki, agencje rozwoju i inne elementy składające się na tzw. otoczenie biznesu),
- e) kultura i tradycje gospodarcze gminy,
- f) atrakcyjność miejsc przebywania (tradycje lokalne, gościnność mieszkańców, porządek w obejściach i na ulicach, zagospodarowanie terenu, urządzenia umożliwiające realizację różnych potrzeb w zakresie wypoczynku, rozrywki a także stan środowiska naturalnego).

1.3. Cele rozwoju przestrzennego gminy Grodzisk

1.3.1. Główne cele rozwoju gminy

- a) Generalnie celem rozwoju gminy pierwszego rzędu jest zapewnienie mieszkańcom gminy pracy i dochodów pozwalających na godziwy w odczuciu społecznym poziom życia.

W rozwoju gminy należy dążyć do zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej i zabezpieczenia powiązań społeczno-gospodarczych gminy w sferach: społecznej,

- ekologicznej, infrastruktury technicznej z otaczającymi gminami i województwem podlaskim.
- b) Należy wykorzystać dla rozwoju istniejące położenie gminy oraz istniejące walory rolniczej przestrzeni produkcyjnej, majątek trwały oraz sprzyjać rozwojowi przedsiębiorczości mieszkańców gminy.
  - c) Społecznym efektem rozwoju gminy będzie poprawa szeroko rozumianych warunków życia mieszkańców.

1.3.2. Cele ekologiczne rozwoju

- a) Ochrona funkcjonowania i zachowanie ciągłości przestrzennej systemu środowiska przyrodniczego.
- b) Wzbogacanie i racjonalne wykorzystanie walorów systemu przyrodniczego dla rekreacji i rolnictwa.
- c) Utrzymanie i racjonalne wykorzystanie dla potrzeb turystyczno-krajoznawczych, rekreacyjnych i usługowych obiektów środowiska kulturowego.
- d) Zapewnienie normatywnych warunków sanitarnych zamieszkiwania mieszkańców gminy w zakresie: jakości powietrza atmosferycznego, poziomu hałasu i wibracji oraz elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego,
- e) Rekultywacja terenów zdewastowanych i zdegradowanych.

1.3.3. Cele społeczne w zagospodarowaniu przestrzennym

- a) Należy tworzyć warunki do wzrostu ilości miejsc pracy na terenie gminy, szczególnie w urządzeniach obsługi wsi i rolnictwa.
- b) Ważnym zagadnieniem jest likwidacja barier komunikacyjnych, przestrzennych i technicznych dla osób niepełnosprawnych.
- c) Należy mieć na uwadze walkę z patologią społeczną (pijaństwo, narkomania, nikotynizm).
- d) W polityce rozwoju mieszkalnictwa należy dążyć do stworzenia warunków do podniesienia standardu zamieszkiwania tj. wzrostu jakości nowo budowanych mieszkań, ich wyposażenia oraz remontu mieszkań zaniedbanych.
- e) Należy sprzyjać podnoszeniu poziomu wykształcenia ludności, rozwoju kultury, sportu, ochrony zdrowia i opieki społecznej.

1.3.4. Cele rozwoju gospodarczego

- a) Efektywne wykorzystanie niezagospodarowanego majątku produkcyjnego, surowców lokalnych, zasobów pracy i tradycji produkcyjnych.
- b) Rozwój funkcji produkcyjnych na wyznaczonych dla tego celu terenach.
- c) Poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych.
- d) Rozwój urządzeń obsługi rolnictwa i wsi.
- e) Właściwe wykorzystanie możliwości produkcyjnych rolnictwa zgodnie z uwarunkowaniami wynikającymi z jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.
- f) Należy dążyć do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego na terenie gminy.

1.3.5. Cele rozwoju komunikacji

- a) Należy dążyć do stworzenia właściwych warunków do zaspokojenia potrzeb społecznych w zakresie przemieszczania się ludzi i towarów na terenie gminy, jak też przemieszczeń zewnętrznych, w tym tranzytu ludzi i towarów przez teren gminy.
- b) Zapewnienie funkcjonowania w odpowiednim standardzie prędkości i swobody ruchu tranzytowego na drogach krajowych i wojewódzkich.
- c) Minimalizacja kolizji między ruchami komunikacyjnymi a zabudową i środowiskiem przyrodniczym oraz między różnymi rodzajami komunikacji.
- d) Utrzymanie w należyтым standardzie dróg gminnych.
- e) Podnoszenie standardu wyposażenia dróg w urządzenia obsługi komunikacji, zwłaszcza przy drogach krajowych i wojewódzkich.

1.3.6. Cele rozwoju infrastruktury technicznej

- a) W zakresie zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej należy dążyć do rozwoju systemów wodociągowo-kanalizacyjnych i utylizacji odpadów.
- b) W zakresie energetyki należy dążyć do:
  - podniesienia niezawodności funkcjonowania elektroenergetyki,
  - rozwoju telefonizacji gminy,
  - rozwoju gazyfikacji gminy-
 zapewniając zaspokojenie zapotrzebowania podmiotów gospodarczych, społecznych i mieszkańców gminy na dostawę odpowiedniej ilości energii.
- c) Ochrona wody, powietrza, gleby i środowiska przyrodniczego i miejsc zamieszkiwania ludności przed zanieczyszczeniami ściekami sanitarnymi, odpadami stałymi i zanieczyszczeniami energetycznymi.
- d) Zmniejszenie uciążliwości kolizji między sieciami i urządzeniami infrastruktury technicznej a siecią osadniczą i elementami systemu przyrodniczego gminy.

1.4. Obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe

Obowiązek opracowywania planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego wynika z art. 13 ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89, poz. 415, zm. 1996r Nr 106, poz. 496, zm. 1997r Nr 111, poz. 726, Nr 133, poz. 885, Nr 141, poz. 943, z 1998r Nr 106, poz. 668).

Zatem plany miejscowe zagospodarowania przestrzennego muszą być opracowywane w przypadkach:

- a) Gdy przepisy szczególne tak stanowią tj.:
  - w przypadku, gdy realizacja inwestycji wymaga uzyskania zgody odpowiedniego organu na przeznaczenie terenów rolnych i leśnych na cele nierolnicze lub nieleśne, co wynika z art. 7 ustawy z dnia 3 lutego 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, zm. 1997r. Nr 60, poz. 370, z 1998r. Nr 106, poz. 668),

- dla obszarów i zespołów poddawanych ochronie przez Radę Gminy, co wynika z art. 34, ust. 2 ustawy z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492, zm. 1992r. Nr 54, poz. 254, z 1994r. Nr 89, poz. 415),
- dla obszarów działalności dotyczącej eksploatacji surowców na podstawie art. 53 ust. 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze.

- b) Dla obszarów, na których przewiduje się realizację programów zawierających zadania rządowe służące realizacji celów publicznych (zadania centralne i wojewódzkie).
- c) Dla obszarów, na których przewiduje się zadania dla realizacji lokalnych celów publicznych.

Celem publicznym jest każda działalność Państwa lub gminy wynikająca z ustaw, o ile wymaga ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu i jest finansowana w całości lub częściowo z budżetu Państwa lub gminy.

2. Kierunki i zadania zagospodarowania przestrzennego gminy - realizacja celów rozwoju przestrzennego gminy

2.1. Kierunki i zadania w zakresie ochrony, kształtowania i zagospodarowania środowiska przyrodniczego

2.1.1. Ochrona walorów środowiska przyrodniczego

Zakłada się zachowanie podstawowych elementów systemu przyrodniczego gminy - ochronę i wzbogacanie walorów ekologicznych i wartości użytkowych oraz ich racjonalne wykorzystanie w rozwoju gminy przy zapewnieniu sprawnego funkcjonowania całego systemu przyrodniczego w powiązaniu z systemem wojewódzkim i krajowym.

2.1.1.1. Sieć dolin rzecznych

- a) **Doliny rzek:** Pełchówki Kukawki, Siennicy, Czarnej i innych mniejszych cieków wodnych oraz obniżień terenowych - elementy drobnoprzestrzenne systemu, stanowiące ciągi przyrodnicze o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, gospodarczych i krajobrazowych.
- b) Podstawowym kierunkiem zagospodarowania tych obszarów jest:
  - zachowanie funkcji i walorów środowiska ekologicznego,
  - ochrona przed zainwestowaniem i degradacją sanitarną.
- c) Realizacja w/w kierunków zagospodarowania wymagać będzie w szczególności:
  - utrzymania dotychczasowego sposobu użytkowania jako ciągów naturalnej zieleni łąkowo-pastwiskowej z zachowaniem lokalnych skupisk wysokiej zieleni

łęgowej wraz z dopuszczeniem realizacji w ich obrębie obiektów małej retencji wodnej,

- ustalenia zakazu wykonywania prac ziemnych naruszających w sposób istotny rzeźbę terenu i układ stosunków wodnych,
- ponadto ustalenia zakazu:
  - odprowadzania nieoczyszczonych ścieków sanitarnych,
  - realizacji w ich obrębie obiektów kubaturowych oraz zbiorników i rurociągów do magazynowania i transportu olejów i smarów,
  - zakładania i budowy stacji paliw,
  - lokalizacji wysypisk odpadów stałych i wylewisk płynnych.

2.1.1.2. Lasy

a) Kompleksy leśne, a w tym:

- lasy państwowe Nadleśnictwa Rudka (Koryciny - Dołubowo Wyręby) - element wieloprzestrzenny systemu przyrodniczego o znaczeniu regionalnym i funkcjach: ekologicznych, bioklimatycznych, gospodarczych, naukowych i krajobrazowych,
- pozostałe kompleksy leśne występujące w znacznym rozdrobnieniu na obszarze gminy - elementy drobnoprzestrzenne systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, gospodarczych i krajobrazowych.

Lasy są potencjalnym obszarem rozwoju związanego z w/w funkcjami.

b) Podstawowym kierunkiem zagospodarowania obszarów leśnych jest:

- ochrona walorów przyrodniczych i użytkowych,
- utrzymanie ciągłości przestrzennej funkcjonowania lasów w ramach systemu ekologicznego gminy i województwa oraz racjonalne wykorzystanie dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjno-wypoczynkowych.

c) Realizacja w/w kierunków zagospodarowania wymagać będzie w szczególności:

- zachowania lasów jako elementów krajobrazu naturalnego,
- objęcia ochroną prawną kompleksu leśnego, położonego w rejonie wsi Koryciny - Dołubowo Wyręby poprzez włączenie go w obręb projektowanego obszaru chronionego krajobrazu doliny rz. Nurca,
- prowadzenia gospodarki leśnej zgodnie z ustaleniami planów urządzenia lasów, uwzględniających zasadę powszechnej ochrony, trwałości utrzymania ciągłości użytkowania oraz dostosowania do ustalonych w planie funkcji i form użytkowania niezależnie od struktury własnościowej lasów,
- udostępniania i częściowego przystosowywania kompleksów leśnych do lokalnych potrzeb rekreacyjno - wypoczynkowych,
- wykonanie rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych o kierunku leśnym,
- powiększania powierzchni i zasobów leśnych w drodze ustalenia granic polno-leśnych,
- wprowadzenia zakazu:
  - zmniejszania powierzchni leśnej na cele nieleśne,
  - zabudowy z wyjątkiem urządzeń integralnie związanych z ich funkcją,

- realizacji przebiegu urządzeń liniowych (linii elektroenergetycznych, gazociągów, ropociągów, kolektorów sanitarnych, linii telekomunikacyjnych, dróg itp.) wymagających znacznej przecinki drzew,
- wykonywania melioracji trwale naruszających układ stosunków wodnych w dolinach rzecznych na obszarach leśnych i prac ziemnych naruszających w istotny sposób rzeźbę terenu,
- lokalizacji składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych.

2.1.1.3. Zieleń urządzona

- a) Parki, skwery, zieleń uliczna, ogrodów przydomowych, przykościelna, cmentarna, parki podworskie itp. - elementy uzupełniające system przyrodniczy gminy o znaczeniu lokalnym funkcjonujące głównie w miejscowości gminnej Grodzisk i innych większych jednostkach osadniczych gminy.
- b) Podstawowym kierunkiem zagospodarowania jest ochrona powierzchni istniejącej zieleni urządzonej i form zagospodarowania przed likwidacją z wyjątkiem szczególnych przypadków realizacji b. ważnych elementów komunikacyjnych lub infrastrukturalnych.
- c) Realizacja ochrony istniejącej zieleni urządzonej wymagać będzie w szczególności:
  - zakazu przeznaczania tych terenów na inne cele w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
  - doboru odpowiednich do warunków siedliskowych i układów przestrzennych gatunków zieleni,
  - zachowania funkcji zieleni cmentarnej i parków podworskich łącznie z ich układem przestrzennym, fizjograficznym i przyrodniczym,
  - przestrzegania wymogów konserwatorskich w użytkowaniu i zagospodarowywaniu obiektów stanowiących przedmiot ochrony konserwatorskiej t.j. parki podworskie w. Siemionach, Grodzisku, Targowisku i Boguszach.

2.1.1.4. Szczególne formy ochrony przyrody

- a) **Rezerwat przyrody Koryciny** - leśny, częściowy, utworzony w celu zachowania fragmentu naturalnego lasu charakterystycznego dla Wyżyny Drohickiej, w drzewostanie którego dominuje dąb i grab.
Gospodarka leśna powinna być prowadzona zgodnie z zasadami określonymi w akcie prawnym powołującym rezerwat (Zarządzenie Ministra OŚZN i L - M.P. Nr 11, poz. 64 z 1975r.) oraz z planem urządzenia rezerwatu zatwierdzonym przez Naczelnego Konserwatora Przyrody.
- b) **Pomniki przyrody:**
  - istniejące:
    - grupa 58 drzew a w tym 56 dębów, 1 lipa drobnolistna i 1 kasztanowiec zwyczajny, położonych w parku podworskim w Siemionach.

-projektowane:

- sosna zwyczajna - Porzeziny (nr ew. 1329)
- sosna wejmundka - Krynki - Białokunki (nr ew. 1330)

Są to elementy ochrony indywidualnej w systemie przyrodniczym gminy - zakaz likwidacji.

- c) Proponuje się utworzenie obszaru chronionego krajobrazu obejmującego kompleks leśny położony w północnej części gminy (Koryciny - Dołubowo Wyręby) w integracji z proj. obszarem chronionego krajobrazu doliny Nurca.

Ponadto zaleca się tworzenie nowych pomników przyrody oraz innych form ochrony przewidzianych ustawą o ochronie przyrody z obowiązkiem wprowadzania ich do planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego.

2.1.2. Ochrona środowiska

2.1.2.1. Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych

- a) W ramach ochrony wód powierzchniowych i podziemnych wyodrębnia się następujące kierunki zagospodarowania:

- uzyskanie i utrzymanie II klasy czystości wód wszystkich rzek gminy - Pełchówki, Kukawki, Siennicy, Czarnej i innych mniejszych cieków wodnych. Są to głównie cieki wodne, których strefy źródłiskowe znajdują się w obrębie granic administracyjnych gminy,
- ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniami sanitarnymi i przemysłowymi,
- utrzymanie nienaruszalnego przepływu biologicznego w podstawowym przekroju rzek SNQ - 95% i tak: rzeki Pełchówki - 0,047 m³/sek oraz rzeki Kukawki - 0,0169 m³/sek, (wielkości przepływu rzek odnoszą się do ich przekrojów na granicy gminy).

- b) Realizacja w/w kierunków zagospodarowania wymagać będzie w szczególności:

- zakazu odprowadzania do wód powierzchniowych i gruntu ścieków sanitarnych i przemysłowych w wielkościach, które nie gwarantują utrzymania obowiązującej II klasy czystości wód,
- budowy oczyszczalni ścieków w Grodzisku, ewentualnie dodatkowo stacji kontenerowych, wspólnych dla zespołu wsi zwodociagowanych z późniejszym wywożeniem tych nieczystości do punktu zlewnego wybudowanej oczyszczalni komunalnej w Grodzisku. Przejściowo nieczystości płynne powinny być gromadzone w szczelnych zbiornikach i wywożone do istniejących oczyszczalni ścieków funkcjonujących w sąsiednich gminach np. w mieście Brańsku lub Siemiatyczach.
- zachowania strefy ochrony bezpośredniej o szer. 8 - 10 m dla studni stanowiących ujęcia wód komunalnych oraz ustanowienia dla tych ujęć stref ochrony pośredniej wewnętrznej i zewnętrznej w drodze wydawanych decyzji Wydziału Ochrony Środowiska U.W. w Białymstoku w sprawie udzielenia pozwolenia wodno-prawnego na eksploatację urządzeń i pobór wody z ujęcia z obowiązkiem wprowadzania ich ustaleń do planów miejscowych

zagospodarowania przestrzennego oraz ich uwzględniania w decyzjach określających warunki zabudowy i zagospodarowania terenu,
 -wykorzystania do celów gospodarczych i rolniczych wód stanowiących wyłączenie nadwyżki ponad przepływ biologiczny - Pełchówka - 0,014 m³/sek a Kukawka - 0,0051 m³/sek (Q dyspozycyjne), co może warunkować przyspieszenie realizacji zbiorników małej retencji wodnej.
 Program obiektów i urządzeń retencjonowania wód powierzchniowych na obszarze gminy Grodzisk przedstawia się następująco:

Tabela 54

Lp.	Lokalizacja		Pow. zbiornika w ha	Dodat. objęt. retencyjna w tys. m ³	Funkcje obiektu
	miejsowość	rzeka (zlewnia)			
1	2	3	4	5	6
1	Grodzisk	Pełchówka	0,5	7,4	retencyjna gospodarcza turystyczna ekologiczna p.poż. p.pow. energetyczna
2	Koryciny	Leśna Czarna	0,3	1,5	retencyjna gospodarcza ekologiczna p.poż.
3	Kosianka Trojanówka	Kukawka	0,4	5,0	j.w.
4	Kosianka Leśna	Kukawka	-	1,5	j.w.
5	Siemiony	Leśna Czarna	1,7	13,6	retencyjna gospodarcza turystyczna ekologiczna
6	Czarna Wielka	Leśna Czarna	0,7	5,6	
7	Kosianka Stara	Pełchówka	0,15	1,5	retencyjna gospodarcza ekologiczna

Źródło: Program małej retencji oprac. przez Biuro Studiów i Projektów Gospodarki Wodnej Rolnictwa BIPROMEL - Warszawa 1996r.

2.1.2.2. Ochrona powietrza atmosferycznego

- a) W zakresie ochrony powietrza atmosferycznego uwzględnia się następujące kierunki zagospodarowania:
- przeciwdziałanie wzrostowi zanieczyszczeń powietrza głównie produktami pochodzącymi z procesów energetycznych, przemysłowych oraz komunikacji (zwłaszcza pyłów zawieszonych, dwutlenku siarki i azotu oraz ołowiu),
  - poprawa warunków życia ludzi zamieszkałych na terenach będących w zasięgu oddziaływania zanieczyszczeń lub w jednostkach osadniczych o dużej koncentracji lokalnych źródeł ciepła,
- b) Realizacja w/w kierunków wymagać będzie w szczególności :
- obowiązku stałego monitoringu atmosfery jako podstawy ustalenia lokalnych, jednostkowych norm emisji zanieczyszczeń lub ich likwidacji w formie wydawanych decyzji Wydziału Ochrony Środowiska U.W. w Białymstoku.
  - wydawania nakazów instalowania urządzeń do redukcji zanieczyszczeń oraz zmian profilu i technologii produkcji w obiektach stanowiących główne źródła zanieczyszczeń zwłaszcza we wsi gminnej Grodzisk,
  - stosowania nowych nośników energetycznych (gazu ziemnego i płynnego, oleju opałowego, energii elektrycznej) o mniejszej uciążliwości dla środowiska, a głównie w obszarach ochrony ekologicznej i we wsiach nie wymagających obsługi z systemu scentralizowanego,
  - utrzymania zasady, że ponadnormatywna uciążliwość sanitarna zakładu powinna mieścić się w granicach własnej działki,
  - utrzymania dobrego stanu dróg kołowych, a zwłaszcza drogi krajowej regionalnej nr 690 Siemiatycze - Ciechanowiec łącznie z zachowaniem płynności tych dróg szczególnie w obrębie obszarów zabudowanych,
  - przestrzegania wartości dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń określonych w poniższym zestawieniu tabelarycznym.

Tabela 55

Rodzaj zanieczyszczeń	Dopuszczalne stężenie zanieczyszczeń w Uq/m ³			
	obszary chronione		obszary specjalnie chronione	
	D24	D	D24	Da
1	2	3	4	5
No ₂	150	50	50	30
SO ₂	200	32	75	11
pył zawieszony	120	50	60	40
ołów	1,0	0,2	0,5	0,1

gdzie: Da - dopuszczalne stężenie średnioroczne
D24- dopuszczalne stężenie średnioroczne

(wg. zał. nr 1 do rozporządzenia Ministra OŚZN i L z dnia 12.02.1990r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem - Dz. U. Nr 15 z dn. 14.03.1990r.).

2.1.2.3. Ochrona ludzi i środowiska przed hałasem i wibracjami

- a) Kierunki gospodarki przestrzennej w w/w zakresie dotyczą minimalizacji poziomu hałasu i wibracji głównie w obszarach stałego pobytu (zamieszkania) ludzi i rekreacji.
- b) Realizacja w/w kierunków wymagać będzie w szczególności:
- eliminacji z obszarów zamieszkania źródeł hałasu o ponadnormatywnym natężeniu poprzez zabezpieczenia techniczne lub zmianę technologii i urządzeń,
  - przestrzegania zasady, iż hałas i wibracje przekraczające dopuszczalne natężenie nie mogą wychodzić poza obręb działki, na której są wytwarzane,
  - uwzględniania w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu norm dopuszczalnego hałasu w środowisku wg. poniższego zestawienia.

Tabela 56

Lp	Rodzaj zagospodarowania (użytkowania)	Równoważny poziom dźwięku w godzinach		Max.krótkotrwały poziom dźwięku
		6 ⁰⁰ - 22 ⁰⁰	22 ⁰⁰ - 6 ⁰⁰	
1	2	3	4	5
1	Obszary prawnie chronione: -rezerwat Koryciny -proj. obszar chronionego krajobrazu	40 dB(A)	30 dB(A)	65 dB(A)
2	Tereny upraw rolnych i wypoczynkowych	45 dB(A)	35 dB(A)	70 dB(A)
3	Tereny zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej jednorodzinnej położone przy drogach i ulicach o niewielkim natężeniu ruchu	50 dB(A)	40 dB(A)	75 dB(A)
4	a) Tereny zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej jednorodzinnej położone przy drodze krajowej nr 690 oraz we wsi gminnej Grodzisk b) parki, ogrody i tereny rekreacyjno-sportowe	55 dB(A)	45 dB(A)	80 dB(A)

Dopuszczalny hałas w środowisku określa załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 września 1980r. (Dz. U.Nr 24, poz. 90 z dnia 5 listopada 1980r.)

- określenia zasad i warunków sytuowania nowej zabudowy w stosunku do dróg o znacznej uciążliwości akustycznej a w szczególności do drogi krajowej regionalnej nr 690,
- wykonywania prognoz oddziaływania projektowanej zabudowy i zagospodarowania terenów na etapie sporządzania miejscowych planów i na tej podstawie eliminowania zamierzeń planistycznych zagrażających środowisku.

2.1.2.4. Ochrona ludzi i środowiska przed szkodliwym elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym

- a) Podstawowym kierunkiem gospodarki przestrzennej w w/w zakresie jest zmniejszanie do minimum oddziaływania szkodliwego promieniowania niejonizującego na ludzi i środowisko przyrodnicze.
- b) Na obszarze gminy Grodzisk nie ma urządzeń i obiektów wytwarzających elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące, w stosunku do których wymagane są strefy ochronne.

W przypadku gdyby zaistniała potrzeba budowy napowietrznej linii elektroenergetycznej WN 110 kV (rozwój gminy, funkcja przemysłowa) to jej przebieg powinien odbywać z zachowaniem wymogów ochrony ludzi i walorów środowiska przyrodniczego a w planach miejscowych od tej linii należy zachować strefę ochronną min. 14,5 m. od skrajnego przewodu a zalecana odległość od osi linii - 20 m.

Odległość zabudowy od linii napowietrznych WN należy zachowywać zgodnie z PN - 75/E - 5100 § 28 t.22.

2.1.2.5. Ochrona powierzchni ziemi

- a) W ramach ochrony powierzchni ziemi i racjonalnego wykorzystania jej walorów użytkowych w rozwoju gminy przyjmuje się następujące kierunki zagospodarowania:
- ochronę powierzchni ziemi przed zanieczyszczeniami stałymi i płynnymi,
  - ochronę rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed przeznaczeniem jej na cele inne niż rolnicze,
  - ochronę powierzchni ziemi przed negatywnymi skutkami powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych.
- b) Realizacja w/w kierunków zagospodarowania wymagać będzie w szczególności:
- dalszej eksploatacji urządzonego wysypiska gminnego odpadów stałych położonych na gruntach wsi Drochlin,
  - sukcesywnej likwidacji istniejących „dzikich” (nieurządzonych) wysypisk,
  - stworzenia systemu organizacyjnego odbioru i transportu odpadów gwarantujących ochronę środowiska przyrodniczego przed zanieczyszczeniem i pozwalającym na pozyskiwanie surowców wtórnych w drodze selekcji odpadów u ich producentów lub na składowiskach, systemu zbytu surowców wtórnych oraz organizację przejściowych składowisk typu kontenerowego w miejscach znacznego wytwarzania tych odpadów,
  - budowy oczyszczalni ścieków w Grodzisku oraz stacji kontenerowych wspólnych dla zespołów wsi zwodociągowanych a do czasu ich wybudowania neutralizacja ścieków powinna odbywać się poprzez gromadzenia w szczelnych zbiornikach bezodpływowych a następnie poprzez wywóz do funkcjonujących oczyszczalni w sąsiednich gminach,
  - zachowania dotychczasowej struktury przestrzennej gruntów rolnych i leśnych z możliwością ekologicznego jej wzbogacania (polne drzewa, remizy, użytki ekologiczne itp.),
  - utrzymania wartościowych i intensywnie użytkowanych gruntów ornych jako rolniczej przestrzeni produkcyjnej z ew. zachowaniem dotychczasowych form

- użytkowania i kierunków produkcji przy jednoczesnym prowadzeniu działań inspirujących na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego,
  - na etapie sporządzania planów miejscowych zwarte kompleksy gleb chronionych a w szczególności klas III-cich przyjmować za ogranicznik rozwoju budownictwa pozarolniczego z zastosowaniem obowiązujących przepisów ustawowych,
  - ochrony systemu drenażowego użytków ornych przed ich zabudową kubaturową z uwagi na możliwość przerwania układu podziemnych przewodów a tym samym zakłócenia jego funkcjonowania,
  - wzbogacania jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez dalszą regulację stosunków wodnych na gruntach ornych i użytkach zielonych - drenaż, melioracje, zbiorniki małej retencji wodnej,
  - racjonalnej eksploatacji złóż surowców mineralnych z zachowaniem wymogów określonych w ustawie z dnia 4 lutego 1994r. - Prawo geologiczne i górnicze - Dz. U. nr 27, poz. 96. Aktualnie na terenie gminy znajduje się 25 czynnych wyrobisk eksploatacyjnych.
- Do sukcesywnej rekultywacji wyrobisk o kierunku leśnym typuje się 7 wyrobisk z w/w 25 oraz 8 wyrobisk aktualnie już nieczynnych.
- zachowania w dotychczasowym użytkowaniu terenów uznanych za „obszary perspektywiczne występowania surowców mineralnych” - piaski ze żwirem, które zlokalizowane są w rejonie wsi Małyszyna i Siemiony.

2.2. Kierunki i zadania ochrony dóbr kultury

Należy mieć na uwadze, że ochrona i utrzymanie w należyтым stanie technicznym obiektów zabytkowych i kulturowych, w miarę ubytku ludności, będzie coraz trudniejsza i to gmina będzie musiała przejmować te obiekty oraz dbać o uch należyte utrzymanie.

Jednocześnie, istniejące na terenie gminy dobra kultury w postaci obiektów zabytkowych, obiektów o wartościach kulturowych, obiektów archeologicznych będą nabierały z biegiem lat wartości historycznej (niektóre z nich będą wpisane do rejestru zabytków), ale także ulegały dalszej degradacji technicznej, jeżeli nie podejmie się odpowiednich działań w celu utrzymania ich należytego stanu lub rekonstrukcji niektórych z nich.

Rozwiązanie tego trudnego problemu będzie wymagało skoordynowania działań administracji rządowej i samorządowej.

W tym celu należy:

W przypadku obiektów zabytkowych lub o wartościach kulturowych:

- a) ściśle współpracować z Państwową Służbą Ochrony Zabytków,
- b) ustalać w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego odpowiednie zalecenia w celu ochrony zabytków i wartości kulturowych,
- c) kontrolować stan techniczny obiektów oraz udzielać pomocy z udziałem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ich właścicielom w celu należytego utrzymania obiektów,
- d) dbać o właściwe wykorzystanie funkcji obiektów,
- e) dążyć w szczególnych przypadkach do wykupu obiektów przez gminę,
- f) w przypadku konieczności rozbiórki lub przeniesienia obiektu należy przed jego likwidacją lub przeniesieniem dokonać inwentaryzacji na zasadach określonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych:

- a) wprowadzać odpowiednie ustalenia w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego chroniące obiekty archeologiczne,
- b) w przypadku konieczności przeznaczenia terenów ze stanowiskami archeologicznymi na ważne cele publiczne należy w planie miejscowym ustalić sposób postępowania uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Archeologicznych,
- c) należy przewidywać w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego konieczność zawiadamiania służbę archeologiczną w przypadku natrafienia na obiekty nieznanego pochodzenia podczas prowadzenia prac ziemnych.

Tworzenie nowych wartości kulturowych:

- a) należy kultywować regionalne formy architektoniczne oraz tradycje materiałowe i konstrukcyjne,
- b) należy dążyć do indywidualizowania przestrzennych form zabudowy i zagospodarowania przestrzeni publicznych w dostosowaniu do otaczającej zabudowy i krajobrazu,
- c) wyżej wymienione działania należy zawierać w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

2.3. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury społecznej i obszarów dla tych potrzeb**2.3.1. Tendencje demograficzne**

Rozważając możliwe zmiany w przyszłych trendach demograficznych można przyjąć, że decydujące znaczenie dla zmian liczby ludności będą miały migracje. Rozmiary migracji zależą przede wszystkim od tego w jakim stopniu możliwości znalezienia zatrudnienia pokrywają się z podażą pracy. W przeszłości duże znaczenie miały także rozmiary budownictwa mieszkaniowego. Związek migracji z zatrudnieniem jest zależnością uniwersalną i nie ma wątpliwości, że będzie ona kształtowała rozmiary i kierunki migracji nadal.

Obecną sytuację charakteryzuje duże bezrobocie rejestrowane, znaczne rozmiary nierejestrowanej działalności gospodarczej oraz ukryte bezrobocie na wsi - zjawiska związane z okresem transformacji ustrojowej. Następują już jednak zmiany wskazujące na poprawę tej sytuacji. Notuje się wzrost gospodarczy, bezrobocie maleje i przybywa miejsc pracy.

Można zatem przypuszczać, że zakładany rozwój gospodarczy w połączeniu z rozwojem mieszkalnictwa będzie zasadniczym czynnikiem wzrostu ruchliwości przestrzennej ludności po roku 2000.

W zakresie reprodukcji biologicznej ludności przewiduje się:

- począwszy od 1998r wzrost dzietności kobiet
- stopniowy wzrost długości trwania życia.

W rezultacie - ujemne obecnie wielkości przyrostu naturalnego na obszarach wiejskich województwa - po roku 2000 będą prawdopodobnie dodatnie, tzn. wielkości urodzeń nieznacznie przewyższą wielkości zgonów.

Przyjęcie takich, ogólnych założeń spowoduje tylko niewielki spadek zaludnienia terenów wiejskich województwa, w tym także gminy Grodzisk.

**Prognoza zmian liczby mieszkańców
w latach 1995 - 2010 (w tys. osób)**

Wyszczególnienie	1995	1996	2000	2010
1	2	3	4	5
Byłe województwo - wieś	257,3	254,8	250,0	240,7
Gmina Grodzisk	5,2	5,1	5,0	4,8

Przedstawione powyżej prognozowane liczby ludności wskazują, iż tempo spadku zaludnienia gminy będzie zbliżone do tempa ogólnowojevodzkiego, a udział ludności gminy w całkowitej liczbie mieszkańców terenów wiejskich byłego województwa w całym okresie będzie utrzymywał się na jednakowym poziomie i wyniesie 2,0%.

W strukturze wiekowej ludności należy spodziewać się pewnego wzrostu liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym, znacznego zmniejszenia liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i wzrostu ludności w wieku poprodukcyjnym.

Należy przy tym zwrócić uwagę na wewnętrzne zróżnicowanie wyżej omawianych ekonomicznych grup wieku.

W grupie produkcyjnej w wyniku dezaktywizacji zawodowej roczników niżowych i wchodzenia w wiek zdolności do pracy roczników wyżu demograficznego odsetek ludności w wieku mobilnym (18 - 44 lata) w najbliższym okresie będzie się powiększał (na terenach wiejskich województwa z 33,7% w 1995r. do około 35% w latach 2000 - 2005).

Obecna struktura wieku ludności oraz wzrostowe tendencje w zakresie urodzeń powodować będą pewne ograniczenie trendu demograficznego starzenia się ludności (tereny wiejskie ogółem z 22,7% w 1996r. do 21,2% w 2010r.,; w gminie - z 22,9% do około 21,5%).

Trudna do określenia skala wzrostu urodzeń w przyszłości stwarza znaczne problemy w ocenie przekształceń strukturalnych ludności w wieku przedprodukcyjnym.

Niewątpliwie jednak udział dzieci i młodzieży w perspektywie roku 2010 ulegnie zmniejszeniu, w największym stopniu wśród dzieci w wieku szkoły podstawowej (szacunkowo w latach 1996 - 2010 o 17-18%).

Przedstawione tendencje wpływać będą na zmiany w wielkości zasobów pracy, strukturę obszarową gospodarstw rolnych, sposób użytkowania urządzeń infrastruktury społecznej i konieczność selektywnej realizacji elementów infrastruktury technicznej.

2.3.2. Mieszkalnictwo

Z prognozy demograficznej wynika, że do roku 2010 na terenach wiejskich, ogólnie biorąc, nie wystąpi większa potrzeba wzrostu ilościowego zasobów mieszkaniowych.

Obecnie wskaźniki zaludnienia mieszkań oraz w niektórych elementach stan techniczny zasobów ocenić należy jako dostateczny względnie dobry.

Tym niemniej są na terenach wiejskich mieszkania o niskim standardzie, stąd w najbliższych latach główny nacisk inwestycyjny będzie położony na modernizację istniejącej zabudowy wiejskiej oraz wymianie budynków o złym stanie technicznym, a także wyposażenie mieszkań w urządzenia i instalacje sanitarne.

Większy ruch inwestycyjny, tak jak dotychczas, wystąpi w Grodzisku, gdzie na większą skalę rozwijać się może budownictwo jednorodzinne.

Przyszłe potrzeby mieszkaniowe opracowano:

- po pierwsze w oparciu o prognozowaną liczbę ludności oraz wynikające stąd zmiany w liczbie i strukturze gospodarstw domowych,
- po drugie o wyliczenie ubytków tj. potrzeb wynikających ze zmian rzeczowych lub funkcjonalnych istniejącej substancji mieszkaniowej.

Uwzględniając tylko czynnik demograficzny określający przyrost liczby gospodarstw domowych do 2010r. potrzeby mieszkaniowe gminy oszacować należy na co najmniej 100 - 120 mieszkań. Gdyby do tego dodać konieczność wymiany zużytej substancji (np. wybudowanej przed 1945r.) wówczas całkowite potrzeby wzrosłyby do 400 - 450 mieszkań.

Zbudowanie takiej liczby mieszkań do 2010 r. oznacza konieczność znacznego ożywienia ruchu budowlanego (średnio biorąc potrójenia).

Już obecnie do głównych barier rozwoju budownictwa mieszkaniowego zaliczane są wysokie koszty uzbrojenia terenów. W przyszłości będą one jeszcze wyższe i mogą stać się poważnym czynnikiem ograniczającym lub wręcz uniemożliwiającym zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych ludności gminy.

Innym problemem może być kwestia opuszczonych mieszkań w wyludniających się wsiach. Obecnie na terenie gminy jest ponad 130 mieszkań niezamieszkałych. W przyszłości liczba ta może wzrosnąć w związku z degradacją części zasobów mieszkaniowych w gospodarstwach słabych ekonomicznie i bez następców - co stworzy problem racjonalnego zagospodarowania przynajmniej części tych zasobów. We wsiach o znacznych walorach środowiska przyrodniczego część zasobów może być zaadaptowana dla potrzeb zabudowy letniskowej.

Należy dopuszczać zabudowę mieszkaniową i usługową na terenach zainwestowanych w plombach między zabudową istniejącą lub na jej obrzeżach. W tym celu należy opracować każdorazowo plan miejscowy zagospodarowania przestrzennego.

2.3.3. Usługi

Obsługa ludności na poziomie ponadpodstawowym w zakresie: administracji samorządowej, administracji finansowej, lecznictwa, szkolnictwa średniego

(gimnazjum), kultury, sportu oraz specjalistycznego handlu i rzemiosła realizowana będzie przez urządzenia i obiekty zlokalizowane w ośrodku gminnym.

Usługi podstawowe: komunalne, oświaty, kultury i sportu w pozostałych miejscowościach wiejskich - wobec malejącej liczby ludności nie będą na ogół zwiększane. Istotne natomiast będzie utrzymanie istniejących urządzeń w dobrym stanie technicznym i podnoszenie jakości ich wyposażenia, a także tam gdzie staną się zbędne wskutek braku użytkowników, zmiany ich funkcji.

Zakłada się, że dla coraz większego odsetka osób w wieku poprodukcyjnym należy tworzyć miejsca w obiektach opieki społecznej.

Adaptacja zbędnych urządzeń np. oświaty na domy opieki społecznej może stać się najlepszym sposobem ich racjonalnego wykorzystania.

W stosunku do stanu usług istniejących, zakłada się ich utrzymanie w kierunku modernizacji i podniesienia standardu świadczonych usług.

Przewiduje się ponadto rozwój innych usług w związku z ogólnym postępowaniem cywilizacyjnym.

Główne zadania to:

- a) zapewnienie warunków do utrzymania i modernizacji istniejących obiektów usługowych tj.
  - obiektów handlowych i gastronomicznych,
  - innych ważniejszych urządzeń
- b) tworzenie warunków do rozwoju urządzeń usługowych z zakresu:
  - administracji samorządowej, finansowej,
  - handlu, bazy noclegowej dla obsługi ruchu turystycznego,
  - innych urządzeń usługowych w miarę powstawania zapotrzebowania.

Przygotowanie terenów pod nowe usługi powinno się dokonywać poprzez opracowanie nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zmianę planów istniejących, dostosowując istniejące obiekty czy wyznaczone tereny do nowych funkcji.

Przedmiotem szczególnego zainteresowania zmiana planów powinny być tereny przeznaczone w planach miejscowych, lecz nie wykorzystane na przewidziane cele.

Główne zadania w zakresie usług komunalnych to:

- a) zapewnienie w budżetach gminy odpowiednich środków finansowych na utrzymanie, modernizację i rozbudowę urządzeń, które w dalszym ciągu będą służyły miejscowej ludności:
  - szkoły podstawowe w Grodzisku, Czarnej Cerkiewnej i Stadnikach,
  - przedszkole w Grodzisku,
  - ośrodek zdrowia w Grodzisku,
  - gminny ośrodek kultury w Grodzisku oraz świetlice wiejskie w Czarnej Wielkiej i Średniej, Jaszczółtach, Kamionkach, Korycinach, Krynkach Sobolach, Makarkach, Mierzynówce, Siemionach, Stadnikach, Boguszech Starych, Żalach, Żerach Pilakach, Sypniach Nowych,
  - remizy OSP w Aleksandrowie, Czarnej Cerkiewnej, Czarnej Wielkiej, Grodzisku, Korycinach, Kozłowie, Makarkach, Siemionach, Stadnikach, Sypniach Nowych,

-obiekty sakralne i cmentarze w Grodzisku, Czarnej Cerkiewnej i Czarnej Wielkiej, Korycinach.

- b) tworzenie warunków do zagospodarowania nieużytkowanych komunalnych obiektów i terenów usługowych oraz terenów przewidzianych w planie zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk.

Przedmiotem dalszego - perspektywicznego wykorzystywania pod usługi będą tereny już wykorzystywane na cele usługowe oraz tereny wyznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego - dotychczas nie zainwestowane.

Dopuszcza się możliwość dokonywania różnego rodzaju przekształceń funkcji terenów (zmiana usług), uzupełnienia zabudowy a także ewentualną zmianę funkcji na funkcje produkcyjno - rzemieślnicze tam, gdzie nie stwarza to uciążliwości dla otaczającej zabudowy mieszkaniowej i środowiska. Zamierzając dokonanie zmiany funkcji terenów usługowych na produkcyjne i rzemieślnicze należy każdorazowo dokonać oceny uciążliwości projektowanej funkcji oraz opracować miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Następujące tereny objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego powinny być utrzymane w perspektywie jako usługowe z możliwością zmiany funkcji:

a) we wsi Grodzisk:

- teren 8 UI różne usługi (0,5 ha),
- teren 14 A, UI - Urząd Gminy, Straż Pożarna (0,5 ha),
- teren 17 A - administracja (0,4 ha),
- teren 19 US - handel (0,4 ha),
- teren 22 UO - Szkoła Podstawowa (1,4 ha),
- teren 28 UG - gastronomia (0,15 ha),
- teren 30 UZ - apteka (0,15 ha),
- teren 31 A, UH - administracja, handel (0,3 ha),
- teren 32 UK - kultura (2,1 ha),
- teren 35 UZ - ośrodek zdrowia (0,3 ha),
- teren 36 OS - obiekt sakralny (0,2 ha),
- teren 37 OS - obiekt sakralny (1,45 ha),
- teren 38 UŁ - poczta (0,27 ha),
- teren 40 A - Bank Spółdzielczy (0,15 ha),
- teren 41 UH - handel (0,15 ha),
- teren 50 W - wody, rekreacja (0,9 ha),
- teren 51 RP - 51 US - ośrodek sportowy (2,7 ha),

b) we wsi Małyszczyn:

- teren 3 UO - Szkoła Podstawowa,
- teren 2 UH - handel,
- teren 4 UI - Remiza Straży Pożarnej,

c) we wsi Koryciny:

- teren 9 UIM - była Szkoła Podstawowa,
- teren 6 UK - klub wiejski,
- teren 3 UH - handel,

- teren 2 UI - remiza OSP, handel,
- teren 8 UK - kaplica,

d) we wsi Siemiony:

- teren 2 UK - świetlica,
- teren 3 UH - handel,

e) we wsi Czarna Cerkiewna:

- teren 2 UO - Szkoła Podstawowa, z boiskiem,
- teren 3 UK - obiekt sakralny,
- teren 4 UK - klub wiejski,
- teren 5 UI - remiza OSP,

f) we wsi Czarna Średnia:

- teren 2 UH - handel,
- teren 3 UK - klub,
- teren 4 UI - usługi różne,

g) we wsi Czarna Wielka:

- teren 4 UK - świetlica,
- teren 5 UH - handel,
- teren 6 UI - usługi różne,

h) we wsi Krynki - Sobole:

- teren UI, UH - handel i inne usługi,
- teren 3 UI - remiza OSP,

i) we wsi Makarki:

- teren 2 UI - remiza OSP, świetlica,
- 4 UI - przekaźnik RTV,

j) we wsi Aleksandrowo:

- teren 3 UI - różne usługi,
- teren 4 UK - świetlica,

k) we wsi Mierzynówka:

- teren 2 UH, UK - handel, świetlica,

l) we wsi Kozłowo:

- teren 4 UH - handel i inne usługi,
- teren 3 UK, UH - remiza OSP, świetlica, handel,

l) we wsi Nowe Sypnie:

- teren 2 UO - Szkoła Podstawowa,
- teren 4 UH - handel,

- m) **we wsi Krynki Borowe:**
  - teren 2 UK - świetlica,
- n) **we wsi Żery Czubiki:**
  - teren 2 UH - handel,
- o) **we wsi Żery Pilaki:**
  - teren 4 UIM - była szkoła,
- p) **we wsi Kosianka Leśna:**
  - teren 2 UK - świetlica,
- r) **we wsi Stare Bogusze:**
  - teren 2 UH - handel,
- s) **we wsi Żale:**
  - teren 3 UI - różne usługi, remiza OSP,
  - teren 4 UIM - usługi, mieszkania,
- t) **we wsi Drohlin:**
  - teren 2 UK - świetlica,
  - teren 3 UH - handel,
- u) **we wsi Rybały:**
  - teren 2 UK - świetlica,
- w) **we wsi Jaszczolty:**
  - teren 2 UH - handel,
  - teren 4 KSn - stacja paliw,
- y) **we wsi Stadniki:**
  - teren 2 UO - Szkoła Podstawowa z boiskiem,
  - teren 3 UH - handel,
  - teren 5 UI - świetlica, remiza OSP,
  - teren 6 UI - różne usługi,
- z) **we wsi Morze:**
  - teren 2 UH - handel,
  - teren 3 UK - świetlica.

Ponadto dopuszcza się możliwość rozwoju usług w zakresie obsługi komunikacji, handlu, gastronomii, obsługi turystyki przy ciągach dróg: wojewódzkiej i powiatowych. Lokalizując takie usługi należy opracować miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

2.4. Kierunki i zadania rozwoju gospodarczego gminy i obszarów dla tych potrzeb

2.4.1. Działalność pozarolnicza

Gmina Grodzisk charakteryzuje się stosunkowo niewielkim potencjałem gospodarczym. W pierwszych latach transformacji ustrojowej tj. przechodzenia od systemu gospodarki planowej do gospodarki rynkowej sytuacja uległa pogorszeniu. Przy dominującym udziale rolnictwa w strukturze gospodarczej, głębsze niż w innych gałęziach obniżenie się dochodów rolników spowodowało znaczne osłabienie jednostek gospodarczych związanych w rolnictwem.

Podobne procesy związane z trudnościami w zbyciu, zmniejszaniu produkcji i zatrudnienia, ograniczaniu działalności wystąpiły również w przedsiębiorstwach nie związanych z gospodarką rolną.

Przełamanie tych tendencji jest bardzo trudne, ale możliwe, o czym świadczą osiągnięcia niektórych nowych firm powstałych po roku 1990.

Szybka ekspansja drobnych, prywatnych firm handlowych i usługowych mimo wielu problemów, a niekiedy również niepowodzeń ujawniła szanse rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich.

Również w rolnictwie pewna liczba gospodarstw dostosowuje się do praw gospodarki rynkowej i mimo trudności zbytu oraz niskiej rentowności podejmuje kierunki i metody umożliwiające lepsze wykorzystanie potencjału własnych gospodarstw rodzimych.

Gmina Grodzisk jak zdecydowana większość obszarów wiejskich województwa, wymagających aktywizacji ma charakter monofunkcyjny. Największą, a w zasadzie jedyną jest funkcja produkcji surowców rolniczych.

Jako obszar monofunkcyjny należy do rejonów narażonych na liczne perturbacje, stąd docelowa koncepcja rozwoju będzie zmierzać do ich wielofunkcyjnego rozwoju.

Oznacza to, że dotychczasowa funkcja rolna powinna być uzupełniona innymi funkcjami, np. rozwojem turystyki, rzemiosła, przetwórstwa rolno-spożywczego.

Taki kierunek zmian wspomagać będzie rozwój techniki rolniczej, specjalizacji gospodarstw i postępujące przemiany agrarne powodujące w konsekwencji zmniejszenie bezpośredniego zatrudnienia rolniczego.

Odchodzący z rolnictwa powinni zatem mieć możliwości znalezienia pracy na miejscu np. w produkcyjnych usługach rolniczych, w techniczno-handlowej obsłudze wsi, przetwórstwie rolno-spożywczym, przy inwestycjach związanych z rozwojem infrastruktury, ochrony środowiska, rozwojem turystyki, rzemiosła i przemysłu terenowego.

Ogólnie biorąc wyróżnić można następujące sfery problemów, które w pierwszej kolejności trzeba uwzględnić w strategii oraz kierunkach rozwoju gospodarczego gminy:

- bezrobocie jawne, wynikające z upadku wielu zakładów i firm działających w otoczeniu gminy (szczególnie w Siemiatyczach) oraz bezrobocie ukryte, będące efektem rozdrobnienia gospodarstw i nadmiaru ludzi w wieku produkcyjnym, zatrzymanych na wsi na skutek recesji gospodarczej,
- brak rozwiniętej infrastruktury, a szczególnie sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i telefonicznej,

- słaby rozwój prywatnej przedsiębiorczości i osłabienie funkcjonujących instytucji spółdzielczych,
- brak źródeł kapitału, który mógłby ułatwić i rozwinąć działalność istniejących przedsiębiorstw i zakładów,
- słaba edukacja ekonomiczna społeczeństwa oraz dezintegracja społeczna i ogólna apatia,
- trudności rolników w prawidłowym i ekonomicznie efektywnym prowadzeniu gospodarstw, wynikające z uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych.

Realizacja zamierzeń związanych z rozwojem gminy uwarunkowana jest utworzeniem sieci struktur różnego typu instytucji i organizacji, które mogą stymulować rozwój gminy, pobudzać mieszkańców do inicjatyw gospodarczych i społecznych, usprawniać i ułatwiać funkcjonowanie podmiotów gospodarczych.

Dlatego też w dotychczasowej praktyce samorządności gminnej w kraju uznawano powszechnie za celowe tworzenie m.in.

- agencji rozwoju gospodarczego,
- funduszu poręczeń wzajemnych,
- grup producenckich rolników.

Przedmiotem działania agencji są wszelkie przedsięwzięcia zmierzające do gospodarczej aktywizacji gminy, a zwłaszcza:

- wspieranie lokalnych inicjatyw gospodarczych,
- prowadzenie własnych przedsięwzięć,
- świadczanie usług w zakresie doradztwa technicznego, organizacyjnego, informatycznego,
- organizacja przedsiębiorstw i przedstawicielstw firm z innych regionów a nawet z zagranicy,
- organizacja i prowadzenie kursów, szkoleń, wystaw, pokazów itp.
- współdziałanie z organizacjami społeczno-gospodarczymi, zakładami pracy i władzami gminy.

Niezwykle ważnym zagadnieniem jest utworzenie lokalnego funduszu poręczeń wzajemnych. W okresie transformacji ustrojowej powstające małe i średnie przedsiębiorstwa prywatne natrafiają na wiele trudności w tym szczególnie natury kapitałowej. Do najbardziej zasadniczych należą:

- brak wystarczających środków finansowych na uruchomienie samodzielnej działalności,
- wysokie oprocentowanie kredytów bankowych,
- brak wszechstronnych informacji o możliwościach dostępu do środków finansowych,
- konieczność zabezpieczenia uzyskiwanych kredytów .

Powyższe czynniki stanowią skuteczny hamulec rozwoju inicjatyw gospodarczych poszczególnych osób, a w konsekwencji całego obszaru gminy. W Grodzisku działa jedynie jeden bank - Bank Spółdzielczy, a jego środki finansowe i możliwości techniczne są na tyle ograniczone, że nie zabezpieczają istniejących oczekiwań przedsiębiorców i rolników.

Utworzenie funduszu oraz zgromadzenie odpowiedniego kapitału powinno w istotny sposób zmienić istniejące ograniczenia, pobudzić aktywność gospodarczą

mieszkańców, doprowadzić do powstania nowych miejsc pracy oraz zmniejszyć poziom bezrobocia jawnego i ukrytego.

Przedmiotem dalszego, perspektywicznego wykorzystania pod tereny przemysłowo - składowe i rzemieślnicze będą tereny już wykorzystywane na te cele oraz tereny wyznaczone w planach zagospodarowania przestrzennego - dotychczas nie zainwestowane.

Dopuszcza się możliwość dokonywania różnego rodzaju przekształceń funkcji terenów przemysłowych (podobnie jak określono to w pkt. 2.3.3. niniejszego tekstu).

Następujące tereny objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego powinny być w perspektywie wykorzystane jako przemysłowe z możliwością zmiany funkcji:

a) we wsi Grodzisk:

- teren 20 PP (piekarnia - 0,6 ha),
- teren 26 RUP - Zakład Usług Mechanicznych (1,9 ha),
- teren 27 RUZ - lecznica weterynaryjna (0,75 ha),
- teren 45 PS - magazyny GS (1,2 ha),
- teren 60 PS - proj. magazyny i składy (0,6 ha),
- teren 61 RUZ - punkt skupu żywca (0,6 ha),
- teren 62 PS - proj. magazyny i składy (0,4 ha),

b) we wsi Koryciny teren 4 RPU - zlewnia mleka,

c) we wsi Siemiony teren 4 RPU - zlewnia mleka,

d) we wsi Czarna Średnia teren 5 RPU - zlewnia mleka,

e) we wsi Czarna Wielka teren 3 RPU - zlewnia mleka,

f) we wsi Krynki Sobole teren 2 RPU - zlewnia mleka,

g) we wsi Makarki teren 3 RPU - SKR,

h) we wsi Aleksandrowo teren 2 RPU - zlewnia mleka,

i) we wsi Mierzynówka:

- teren 3 RPU - zlewnia mleka,
- teren 4 RPU - punkt skupu ziemniaków,
- teren 5 RPU - punkt skupu żywca,
- teren 6 PS - Hortex,
- teren RPZ - kurnik,

j) we wsi Nowe Sypnie:

- teren 3 RPU - SKR,
- teren 5 RPU - zlewnia mleka,
- teren 6 RPU - roszarnia Inu,
- teren 7 RPU - roszarnia Inu,

k) we wsi **Stare Bogusze** teren 3 RPU - zlewnia mleka,

l) we wsi **Stadniki** teren 4 RPU - zlewnia mleka,

m) we wsi **Morze** teren 4 RPU - zlewnia mleka.

W przypadku zmiany funkcji terenów obsługi rolnictwa, oznaczonych w planach zagospodarowania przestrzennego symbolami RPU, niezbędne będzie opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

W polityce rozwoju gospodarczych funkcji gminy należy brać pod uwagę:

- wykorzystanie istniejących i udokumentowanych oraz potencjalnych złóż surowców naturalnych, wymienionych w pkt. 1.3,
- możliwość rozwoju drobnego przemysłu rolno - spożywczego z uwagi na bardzo dobre warunki w produkcji rolnej istniejące w gminie,
- możliwość rozwoju przemysłu przetwórstwa drzewnego i runa leśnego na bazie dużej powierzchni lasów w gminie,
- możliwość dalszego rozwoju produkcji ziół.

2.4.2. Kierunki rozwoju rolnictwa i leśnictwa - obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej - tereny leśne

2.4.2.1. Rolnicza przestrzeń produkcyjna

Korzystne uwarunkowania glebowo-rolnicze stanowiąc będą w dalszym ciągu podstawę rozwoju gospodarki gminy.

W polityce rolnej należy w maksymalny sposób chronić dobre gleby przed ich przeznaczaniem na cele nierolnicze. Każdy zamiar zmiany funkcji rolnej terenu na inne powinien być przemyślany i głęboko przeanalizowany, gdyż gleba jest dobrem raz danym przez Naturę.

Sukcesywnie zmniejszać się będzie ilość gospodarstw rolnych, a zwiększać ich średnia powierzchnia. Tempo tych zmian zależne będzie zarówno od ogólnokrajowych warunków rozwoju rolnictwa (ceny produktów rolniczych i środków produkcji, możliwości zbytu i przetwórstwa, kredytów itp.) jak i od możliwości wchłonięcia uwalnianego nadmiaru siły roboczej przez otoczenie rolnictwa i sferę pozarolniczą.

Intensyfikacja wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej i majątku produkcyjnego rolnictwa wymagać będzie:

- ochrony dobrych gleb,
- wspomagania wzrostu powierzchni gospodarstw rolnych i poprawy struktury ich rozłogów poprzez przemyślaną politykę zbywania gruntów rolnych Skarbu Państwa i komunalnych, prace scaleniowe oraz zalesień gruntów marginalnych,
- dalszej regulacji stosunków wodnych na gruntach ornych i użytkach zielonych (drenaż i melioracje),
- wspieranie rozwoju gospodarstw specjalistycznych,
- ekologizację produkcji rolniczej na obszarach objętych ochroną ekologiczną oraz produkcji żywności na bezpośrednie potrzeby konsumpcyjne ludności miast oraz przetwórstwa rolniczego,

- ekologiczny sposób uprawy roślin i hodowli może objąć oprócz warzyw i owoców także produkcję zbóż (w tym uprawę takich tradycyjnie polskich roślin jak gryka, proso, łubin, soczewica itp.) oraz produkcję mięsa wołowego i wieprzowego,
- na tej bazie rozwijać przetwórstwo rolno spożywcze (owoców i warzyw, mięsa, makaronów, mleka).

Obecnie w Polsce jest tylko 236 gospodarstw rolnych (w woj. białostockim - 4) posiadające atest „Ekolandu” - Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi. Natomiast w niektórych krajach UE aż 10% ogółu gospodarstw rolnych nastawiona jest na produkcję bez użycia środków chemicznych ochrony roślin i nawozów sztucznych.

- rozwijać się powinny różne formy spółdzielczości rolniczej, zwłaszcza związane z mechanizacją prac rolniczych i przetwórstwem rolno-spożywczym oraz profesjonalne przedsiębiorstwa związane ze skupem i zaopatrzeniem produkcji rolniczej,
- niezbędne będzie tworzenie grup producenckich rolników specjalizujących się w określonych kierunkach produkcji.
Celem utworzenia takich grup jest zachęcenie rolników do podejmowania inicjatyw w poszukiwaniu najlepszych warunków wytwarzania produktów wysokiej jakości, korzystnych cen zbytu oraz wspólne użytkowanie maszyn będących w ich posiadaniu.
Organizacja tych grup ułatwi zdobycie nowych rynków zbytu oraz zacieśni powiązania pomiędzy producentami a odbiorcami, co w konsekwencji spowoduje rozwój gospodarstw rolnych i poprawi ich rentowność.
Na terenie gminy mogą być zorganizowane grupy rolników specjalizujących się w produkcji: zbóż, mleka, żywca wieprzowego, owoców i warzyw.
- główną dziedziną gospodarki rolnej powinna pozostać produkcja mleka. Już dzisiaj obsada krów w przeliczeniu na 100 ha u.r. wynosząca 38,6 sztuk jest najwyższa w całym województwie.
Zwiększenie produkcji mleka osiągać można dwoma sposobami, albo przez zwiększanie stada krów, albo przez wzrost ich mleczności. Ostatnio produkcja mleka wzrasta tylko w wyniku wzrostu mleczności, a możliwości wzrostu w tym zakresie istnieją nadal.
Podstawową przyczyną słabości mleczarstwa jest zbytne rozproszenie chowu bydła oraz brak gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka.
Proces koncentracji produkcji mleka jest nieuchronny i w tym kierunku zmierzać będą działania państwa (np. kredyty preferencyjne), ale muszą być także przewidziane odpowiednie działania w strategii rozwoju gminy oraz zakładanych kierunkach zagospodarowania przestrzennego.
W perspektywie należy także popierać rozwój pszczelarstwa na terenie gminy.

2.4.2.2. Tereny leśne

Wykorzystanie lasów do produkcji nie ulegnie zasadniczej zmianie. Prowadzona będzie zgodnie z dotychczasowymi tendencjami głównie przeróbka drewna, zwłaszcza o charakterze usługowym z wykorzystaniem surowców z lasów prywatnych.

W perspektywie może zwiększać się pozyskiwanie i przetwarzanie runa leśnego i owoców na cele konsumpcyjne i na eksport. Powinien też nastąpić wzrost powierzchni lasów na skutek dolesień i rekultywacji istniejących terenów powyrobiskowych.

Należy rozwijać proekologiczny kierunek gospodarki na terenach leśnych polegający na:

- ochronie różnorodności biologicznej lasów, naturalnych kierunkach hodowli lasów z zachowaniem zgodności siedliskowej,
- przeciwdziałania monokulturom lasów,
- zwiększenie odporności biologicznej lasów poprzez wprowadzanie domieszek drzew iglastych, zapobieganie masowemu pojawianiu się szkodników oraz stosowanie biologicznych metod ich zwalczania,
- zwiększenie lesistości poprzez zalesienia marginalnych terenów rolniczych.

Lasy mogą także być wykorzystywane dla celów rekreacyjnych jak: myślistwo, zbieractwo grzybów i jagód, krajoznawstwo.

2.4.3. Kierunki rozwoju obszarów wypoczynkowych

Gmina Grodzisk nie posiada wybitnych walorów wypoczynkowych, które mogłyby być podstawą rozwoju w perspektywie większego ruchu turystycznego.

Niemniej, nawet skromne zasoby terenów, czy urządzeń o możliwościach rekreacyjnych mogą zainteresować turystów.

Głównymi elementami o walorach turystycznych i krajoznawczych występujących w gminie, i które należy uwzględnić w polityce rozwoju gospodarczego gminy pod kątem obsługi turystów są:

- a) obiekty o wartościach historycznych, w tym zabytkowe i o wartościach kulturowych oraz obiekty archeologiczne,
- b) kompleks lasów Nadleśnictwa Rudka (Koryciny - Dołubowo Wyręby) jako system przyrodniczy o charakterze regionalnym, który w przyszłości może stać się obszarem chronionego krajobrazu doliny rzeki Nurzec,
- c) istniejący rezerwat przyrody Koryciny oraz pomniki przyrody,
- d) istniejące parki podworskie we wsiach: Grodzisk, Siemiony, Targowisk, Bogusze,
- e) tereny rekreacyjne w Grodzisku oznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego symbolem 51 RP - 51 US oraz 50 W,
- f) tereny położone wzdłuż drogi wojewódzkiej Ciechanowiec - Siemiatycze oraz innych dróg, przy których mogą się rozwijać urządzenia obsługi turystów wraz z urządzeniami obsługi komunikacji.

2.4.4. Obszary przekształceń przestrzennych.

Perspektywiczne kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Grodzisk wynikające z istniejących uwarunkowań przestrzenno - gospodarczych oraz zamierzeń rządowych i innych - znanych obecnie zamierzeń instytucji gospodarczych i innych, nie stwarzają generalnie przesłanek do wyróżniania obszarów na terenie gminy, które ulegałyby zasadniczym przekształceniom przestrzennym.

Jednakże nawet niewielkie zmiany wynikające z zamierzonych działań gminy w zakresie rozwoju społeczno - gospodarczego w okresie perspektywicznym spowodują pewne punktowe lub liniowe przekształcenia przestrzenne w

miejsowościach, gdzie wystąpi jakikolwiek ruch budowlany, czy powstanie nowej działalności gospodarczej.

Przekształcenia te wynikają z zakładanego w „studium” rozwoju poszczególnych dziedzin życia społeczno - gospodarczego.

Szczególnym przekształceniom mogą ulec:

- a) obszary powierzchniowej eksploatacji surowców, które po ich wykorzystaniu powinny być zrekultywowane w kierunku rolniczym lub leśnym - wymienione w części I, pkt. 1.3.2.,
- b) obszary po likwidacji nieurządzonych wysypisk śmieci, przywracane do stanu pierwotnego,
- c) obszary zabytków archeologicznych, które mogą być przedmiotem badań, wymienione w części I, pkt. 2.1.,
- d) tereny przewidziane pod zabudowę mieszkaniową i usługową w plombach między zabudową istniejącą - dopuszczane na terenach zainwestowanych,
- e) tereny przewidziane pod zabudowę usługową i produkcyjną wymienione w części II, pkt. 2.3.3. i 2.4.1.,
- f) tereny położone przy ciągach dróg: krajowej oraz wojewódzkich, gdzie dopuszcza się możliwość rozwoju usług handlowo - gastronomicznych i obsługi komunikacji,
- g) obszary rolne, które w wyniku przekształcania rolnictwa mogą ulec przeobrażeniom co do wielkości gospodarstw i struktury upraw rolnych,
- h) obszary leśne, które w wyniku ulepszenia drzewostanu i zwiększania powierzchni leśnych spowodować mogą przeobrażenia przestrzenne i krajobrazowe,
- i) obszary projektowanych inwestycji jak:
  - ścieżki rowerowe.
  - oczyszczalnie ścieków w Grodzisku, Siemionach, Stadnikach i innych wsiach,
  - inwestycje z zakresu elektroenergetyki, gazownictwa, telekomunikacji.

2.5. Kierunki i zadania rozwoju komunikacji

Gmina Grodzisk obsługana będzie siecią dróg i liniami autobusowymi.

2.5.1. Droga wojewódzka Nr 690

- a) parametry techniczne, przepustowość i prognoza ruchu przedstawiają się następująco:
  - droga IV klasy technicznej o prędkości projektowej 70 km/h o szerokości jezdni 6.0 m. może przenieść ruch $Q=1050$ p/h przy poziomie swobody ruchu D
  - prognoza ruchu (VDR) na podstawie pomiarów ruchu w 1995r. na odcinku drogi wynosi:

	1995	2000	2005	2010	2015
gr. woj. - Skiwy	744	912	1076	1236	1395

Z porównania natężenia krytycznego ruchu (Q) z prognozowanym natężeniem ruchu w 50 - tej godzinie roku w odniesieniu do SDR (9,5% SDR<6000) wynika, że istniejący przekrój drogi ma duże rezerwy przepustowości.

- b) na etapie modernizacji drogi wymagać będzie opracowania oceny oddziaływania drogi na środowisko z uwzględnieniem właściwej prognozy ruchu z równoczesnym

ustalaniem zasad i warunków realizacji zabudowy w ich otoczeniu oraz ochrony istniejącej zwartej zabudowy przed uciążliwościami ruchu,

- c) uwzględniania w/w parametrów drogi w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego łącznie z warunkami zagospodarowania ich obrzeży, wynikających z oceny oddziaływania drogi na środowisko,
- d) wprowadzenia urządzeń zabezpieczających w miejscach największych możliwości powstania kolizji na drodze z ruchem lokalnym i pieszym,
- e) wykonania zabezpieczeń istniejącej i projektowanej zabudowy przed uciążliwościami ruchu samochodowego w miejscach wskazanych w ocenie oddziaływania drogi na środowisko,
- f) minimalizowanie ilości nowych włączeń ulic i dojazdów, zwłaszcza z lewoskrętami z wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów budowlanych i uzgodnienia ich z zarządcą drogi.

2.5.2. Drogi powiatowe

- a) Sprawne powiązania zewnętrzne gminy z otoczeniem będą realizowane poza drogą wojewódzką Nr 690 drogami powiatowymi o numerach: 03733, 03813, 03814, 03815, 03816 i 03822.
- b) Przy założonym standardzie, że ośrodki gminne powinny mieć połączenia między sobą drogami o nawierzchni twardej ulepszonej w pierwszej kolejności należy zmodernizować drogi powiatowe 03813 i 03822.

Do kompetencji Rady Powiatu należy ustalanie wykazu dróg powiatowych.

2.5.3. Drogi gminne

- a) Wewnętrzne potrzeby transportowe gminy realizowane będą drogami krajowymi i wojewódzkimi, siecią dróg gminnych, które wymagać będą utrzymania następujących parametrów technicznych: V klasy technicznej o szerokości jezdni 5,5 m. (6,0 i 7,0 m. w terenach zabudowanych), $V_p=60$ km/h o przepustowości 800 p/h (1000 i 1250 p/h) przy poziomie swobody ruchu D oraz VI klasy technicznej, o szerokości jezdni 5,5, 5 i 3,5 m. (6 m. w terenach zabudowanych) o przepustowości ruchu od 200 do 800 p/h, o prędkości projektowej 50 i 40 km/h.
- b) Bieżące remonty i modernizację dróg należy wykonywać z uwzględnieniem priorytetów dla:
  - odcinków dróg obsługujących największą liczbę mieszkańców i obszary o najwyższej w skali gminy aktywności gospodarczej,
  - odcinków o największych zagrożeniach funkcjonowania ruchu, mogących wywołać paraliż życia społeczno - gospodarczego części sieci osadniczej.

Do kompetencji Rady Gminy należy ustalanie wykazu dróg gminnych.

2.5.4. Komunikacja autobusowa Przedsiębiorstwa Państwowej Komunikacji Samochodowej w Siemiatyczach.

Zapewnienie właściwego standardu obsługi wymagać będzie:

- a) utrzymania w należytych stanie technicznym dróg, po których kursują autobusy,
- b) sukcesywnej wymiany starych autobusów na nowoczesne, bardziej funkcjonalne z dostosowaniem dla ludzi niepełnosprawnych i mniej uciążliwych dla środowiska,
- c) aby Przedsiębiorstwo PKS dążyło do obniżenia kosztów funkcjonowania, a w efekcie do obniżenia cen usług transportowych,
- d) zapewnienie obsługi komunikacją autobusową wsi Kozłowo i Koryciny.

2.5.5. Ścieżki rowerowe.

Wytyczenie ścieżek rowerowych przewiduje się wzdłuż dróg powiatowych 03814 Grodzisk - Drochlin oraz 03816 Grodzisk - Koryciny i dalej wzdłuż drogi leśnej do Rezerwatu Leśnego Koryciny.

2.6. Kierunki i zadania rozwoju infrastruktury technicznej

Proponowane rozwiązania oparto na aktualnym rozeznaniu bieżących i przyszłych potrzeb.

Dopuszcza się możliwość wprowadzenia nowych elementów i rozwiązań systemów bez konieczności zmiany treści studium pod warunkiem, iż nie zostaną naruszone istotne jego elementy.

2.6.1. Zaopatrzenie w wodę

2.6.1.1. Prognoza zapotrzebowania wody

Do obliczenia zapotrzebowania wody przyjęto:

- wskaznik zapotrzebowania wody na cele bytowo - gospodarcze mieszkańców w 2005r. - $125 \text{ m}^3/\text{M}/\text{d}$ przy 90% mieszkańców korzystających z wodociągu i w 2010r. - $150 \text{ dm}^3/\text{M}/\text{d}$ przy 100% korzystających z wodociągu przy wskaźniku nierównomierności dobowej $N_d=1,3$ godzinowej $N_g=2,5$
- wskaznik zapotrzebowania wody dla zakładów użyteczności publicznej $15 \text{ dm}^3/\text{M}/\text{d}$ przy $N_d=1,1$ i $N_g=2,5$
- zapotrzebowanie wody na cele drobnego przemysłu 10% zapotrzebowania na cele bytowo - gospodarcze przy $N_d=1,15$ i $N_g=1,0$
- zapotrzebowanie wody dla zwierząt gospodarskich 10% zapotrzebowania na cele bytowo - gospodarcze przy $N_d=1,2$ i $N_g=3,0$
- zapotrzebowanie wody na własne potrzeby wodociągu 15% średniego zapotrzebowania
- zapotrzebowanie wody p.poż. - 1 pożar $5 \text{ dm}^3/\text{sek}$.

Ilość mieszkańców we wsiach podłączonych i planowanych do podłączenia do poszczególnych grupowych wodociągów:

	2005	2010
Czarna Średnia -	1770	1660
Grodzisk-	1670	1590
Kłopoty Stanisławy gm. Siemiatycze	1160	1080

Tabela 58

Ogólne zapotrzebowanie wody z poszczególnych wodociągów

Wyszczególnienie	Wodociąg grupowy Czarna Średnica			Wodociąg grupowy Grodzisk			Wodociąg Kłopoty Sta - nislawy gm. Siemiatycze		
	$Q_{gr\ d}$ m^3/d	$Q_{max\ d}$ m^3/d	$Q_{max\ h}$ m^3/h	$Q_{gr\ d}$ m^3/d	$Q_{max\ h}$ m^3/d	$Q_{max\ h}$ m^3/h	$Q_{gr\ d}$ m^3/d	$Q_{max\ d}$ m^3/d	$Q_{max\ h}$ m^3/h
2005r.									
cele bytowo - gospod. mieszkańców	200,-	260	27,1	187,5	243,75	25,39	131,2	170,6	17,8
zakłady użyteczności publicznej	24,-	26,4	2,75	22,5	24,75	2,58	17,3	17,3	1,8
drobny przemysł	20,-	23,-	0,96	18,7	21,5	0,9	13,1	15,0	0,6
zwierzęta gospodarskie	20,-	24,-	3,0	18,7	22,44	2,8	13,1	15,7	2,0
	264,-	333,4	33,81	247,4	312,44	31,67	174,7	218,6	22,2
potrzeby własne wodociągu	39,6	39,6	1,65	37,1	37,1	1,55	26,2	26,2	1,1
razem	303,6	373,0	35,46	284,5	349,54	33,22		2448	23,3
cele p.poż. - 2 pożary			36,0			36,0			36,0
			71,46			69,22			59,3
2010r.									
cele bytowo -gospod. mieszkańców	249,-	323,7	33,7	238,5	310,0	32,3	162,0	210,6	21,9
zakłady użyteczności publicznej	24,9	27,4	2,85	23,85	26,2	2,73	16,2	17,8	1,9
drobny przemysł	24,9	28,3	1,18	23,85	27,4	1,14	16,2	18,6	0,8
zwierzęta gospodarskie	24,9	29,9	3,73	23,85	28,6	3,58	16,2	19,4	2,4
	323,7	409,3	41,46	310,0	392,2	39,75	210,6	266,4	27,0
potrzeby własne wodociągu	48,6	48,6	2,02	46,5	46,5	1,94	31,6	31,6	1,3
razem	372,3	4579	43,48	356,5	438,7	41,69	242,1	298,0	28,3
cele p.poż. 2 pożary			36,0			36,0			36,0
ogółem			79,48			77,69			64,3

Ogółem zapotrzebowanie gminy w wodę szacuje się w 2005r. na ok. 92,0 m³/h a w 2010r. - 113,5 m³/h. Zatwierdzone zasoby ujęć wody stanowiących własność Gminy Grodzisk ogółem wynoszą 192 m³/h (Czarna Średnia -102 m³/h i Grodzisk- 90 m³/h). Pozwala to pokryć kierunkowe zapotrzebowanie wody przez gminę oraz zabezpieczyć wodę do celów przeciwpożarowych dla 4 pożarów.

2.6.1.2. Kierunki działania i zadania w zakresie zaopatrzenia w wodę

- a) Zapewnienie ciągłej dostawy wody o jakości zgodnej z obowiązującymi normami sanitarnymi w ilości pokrywającej pełne potrzeby określone w prognozie zapotrzebowania wody punkt 2.6.1.1. poprzez:
- utrzymanie w należyтым stanie technicznym z ewentualną modernizacją i rozbudową komunalnych ujęć wody wraz ze stacjami wodociagowymi w Czarnej Średniej i Grodzisku,
  - zwiększenie pewności i sprawności dystrybucji wody oraz zmniejszenie ilości sytuacji awaryjnych w wyniku diagnozowania stanu technicznego sieci wodociagowej i wymiany niesprawnej armatury (np. zasuw) oraz odcinków sieci o dużej awaryjności, które są przyczyną przerw w dostawie wody, jej ubytków, okresowego pogorszenia jakości i strat ekonomicznych,
  - rozwój sieci wodociagowej w gminie z wykorzystaniem istniejących wodociagów w szczególności podłączenie do systemu wsi dotychczas niezwodociagowanych tj.
    - 1) Dołubowo - Wyręby i Targowisk z wodociagu w Czarnej Średniej poprzez przedłużenie sieci wodociagowej z Czarnej Cerkiewnej do Dołubowa - Wyręby i z Czarnej Średniej do Targowiska,
    - 2) Porzeziny Giętke z wodociagu Grodzisk poprzez przedłużenie sieci wodociagowej z Porzeziny Mendle,
    - 3) w miarę zgłaszanych potrzeb do gospodarstw kolonijnych,
    - 4) na potrzeby potencjalnego rozwoju poszczególnych wsi,
  - połączenie ze sobą systemów wodociagowych Czarna Średnia, Grodzisk, Ktopoty Stanisławy poprzez wykonanie spinek: Porzeziny Giętke - Kozłowo, Makarki - Rybałty i Stara Kosianka - Drochlin, Mierzynówka - Aleksandrowo.
- b) Propozycje rozwoju sieci wodociagowej pokazane w części graficznej są orientacyjne i mogą ulec zmianom w trakcie szczegółowych analiz projektowych opartych o dokładniejsze rozeznanie stanu istniejącego i uwarunkowań realizacyjnych.
- c) Utrzymanie w należyтым stanie technicznym z możliwością sprawnego uruchomienia eksploatacyjnego dla ewentualnych potrzeb obrony cywilnej studni głębinowej w Makarkach, określonej szczegółowo w punkcie 5.1.7. „Uwarunkowań”.

2.6.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych

- a) System kanalizacji w gminie przyjmuje się rozdzielczy tj. należy system kanalizacji sanitarnej do odprowadzenia ścieków sanitarnych i poprodukcyjnych do oczyszczalni ścieków i oddzielny dla kanalizacji deszczowej z urządzeniami podczyszczającymi do odprowadzenia wód opadowych z terenów zabudowanych.
- b) Rozwiązania scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej w gminie przyjęto w oparciu o opracowaną w 1993r. koncepcję gospodarki ściekowej gminy Grodzisk i w 1995r. projekt koncepcyjny gospodarki ściekowej miejscowości Grodzisk.

Proponuje się odprowadzenie ścieków w układzie grawitacyjno - pompowym do 8 oczyszczalni - 6 grupowych i 2 lokalnych w miejscowościach:

Grodzisk - przejmie ścieki z 10 miejscowości: Grodzisk, Mierzynówka, Makarki, Rybały, Krynki - Sobole, Porzeziany Mendle, Krynki Borowe, Sypnie Stare, Sypnie Nowe i Kozłowo,

Siemiony - przejmie ścieki z 5 miejscowości: Siemiony, Czarna Cerkiewna, Czarna Średnia, Czarna Wielka i Aleksandrowo,

Małyszczyn Czaje - przejmie ścieki z 3 miejscowości: Małyszczyn, Czaje i Koryciny,

Stadniki - przejmie ścieki z 4 miejscowości: Stadniki, Kamianki, Lubowicze i Morze,

Żale - przejmie ścieki z 5 miejscowości: Żale, Stare Bogusze, Bogusze Litewka, Stara Kosianka i Drochlin,

Jaszczołty - przejmie ścieki z 3 miejscowości: Jaszczołty, Krakówki Zdzichy, Krakówki Włodki i ewentualnie Krakówki Dąbki

Żery Czubiki - Żery Pilaki i ewentualnie Żery Bystre, Krynki Jarki.

c) Scentralizowane systemy kanalizacji sanitarnej na terenie gminy powinny być realizowane z uwzględnieniem priorytetów wynikających z następujących kryteriów:

-w miejscowościach o największym w skali gminy procencie ludności w ogóle, a produkcyjnej w szczególności, a także o najprężniejszej gospodarce. Stworzy to większe, niż w innych wsiach, szanse na uzyskanie od mieszkańców partycypacji finansowych w kosztach inwestycji, a także najefektywniejsze jej wykorzystanie,

-w miejscowościach, w których zlokalizowane są lub będą komunalne zakłady obsługi ludności, generujące znaczne w skali lokalnej ilości ścieki, takie jak szkoła, ośrodek zdrowia,

-w miejscowościach, w których przewiduje się rozwój mieszkalnictwa, sektora gospodarczego.

d) Kolejność rozwoju scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej wg kryteriów podanych w punkcie c:

- budowa oczyszczalni ścieków z punktem zlewnym nieczystości płynnych we wsi Grodzisk z siecią kanałów sanitarnych grawitacyjnych i tłocznych i 4 przepompowniami sieciowymi w tej wsi,

- budowa kanalizacji sanitarnej we wsi Mierzynówka z włączeniem do kanalizacji sanitarnej w Grodzisku,

- budowa oczyszczalni ścieków w Siemionach z kanalizacją sanitarną w tej wsi i we wsiach: Czarna Cerkiewna, Czarna Średnia i Czarna Wielka,

- budowa oczyszczalni ścieków we wsi Stadniki z kanalizacją sanitarną w tej wsi,

- sukcesywna realizacja pozostałych oczyszczalni i kanalizacji we wsiach powiązanych z oczyszczalniami podanymi w punkcie b w zależności od bieżących potrzeb gminy.

e) Na obszarach zabudowy rozproszonej, w której nieracjonalna jest budowa systemów scentralizowanych proponuje się rozwiązania lokalne z preferowaniem przydomowych oczyszczalni ścieków.

- f) Założony długofalowy proces rozwoju scentralizowanych systemów kanalizacji sanitarnej na obszarze gminy winien umożliwić oczyszczenie ok. 90 % wytwarzanych ścieków. Szybki postęp technologii w dziedzinie oczyszczania ścieków może zaowocować rozwiązaniami dziś nieprzewidywalnymi, których zastosowanie pozwoli na uporządkowanie gospodarki ściekowej w gminie mniejszymi nakładami finansowymi.
- g) Podjęcie decyzji co do budowy scentralizowanego systemu kanalizacyjnego wymagać będzie każdorazowo dokonania:
- sondażu wśród mieszkańców co do chęci i możliwości partycypacji w kosztach inwestycji,
  - stosownych projektów technicznych na podkładach geodezyjnych z większą skalą dokładności, w których mogą nastąpić zmiany co do lokalizacji oczyszczalni i przepompowni oraz ilości przepompowni w danej miejscowości, gdyż wskazane w studium propozycje mają charakter orientacyjny,
  - wyznaczenia lokalizacji oczyszczalni, przepompowni i kanałów sanitarnych w trybie planowania miejscowego,
  - rozeznania możliwości uzyskania zewnętrznego wsparcia finansowego.

2.6.3. Gospodarka odpadami stałymi

- a) stworzenie systemu gromadzenia, usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych w sposób racjonalny, gwarantujący ochronę środowiska i maksymalne wykorzystanie wtórne składników użytkowych, odpowiadającego nowym przepisom prawnym, w których uwzględniono wymogi Unii Europejskiej (ustawa z dnia 13 września 1996r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminie - Dz. U. Nr 132 poz. 622 z 1996r. oraz ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o odpadach - Dz. U. Nr 96 poz. 592 z 1997r.) wymagać będzie:
- wykonania oceny oddziaływania na środowisko istniejącego gminnego składowiska odpadów stałych w Drochlinie i w przypadku stwierdzenia, iż nie spełnia ono obowiązujących obecnie wymogów ochrony środowiska dokonać jego modernizacji,
  - prawidłowej, zgodnej z założeniami projektowanymi eksploatacji gminnego składowiska odpadów stałych,
  - wprowadzenia obowiązku zorganizowanego wywozu odpadów stałych z terenów wiejskich o zwartej zabudowie,
  - opracowania specjalistycznego projektu techniczno - organizacyjnego systemu uwzględniającego efekty rzeczowe, etapową realizację, wariantowe rozwiązania przejściowe i zasady finansowania,
  - przygotowania organizacyjnego selektywnej zbiórki odpadów stałych i prowadzenia kampanii promocyjnej,
  - wdrożenie opracowanego specjalistycznego projektu techniczno - organizacyjnego systemu gospodarki odpadami stałymi,
  - wybrania przedsiębiorstwa zajmującego się obsługą systemu gospodarki odpadami w gminie z ustaleniem zadań jakie będą do niego należały,
  - tworzenia warunków i zachęt do rozwoju lokalnego przetwarzania surowców wtórnych,
  - rekultywacji wiejskich wysypisk odpadów stałych.

- b) Specjalistyczny projekt techniczno - organizacyjny systemu usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych, wykonany na zlecenie gminy powinien w szczególności określić:
- mankamenty funkcjonowania dotychczasowego systemu i wstępne opinie mieszkańców co do kierunków jego zmian,
  - prognozę co do ilości i składu odpadów, w tym ilości i rodzaj odpadów do recyklingu,
  - określenie systemu zbiórki odpadów w miejscu wytwarzania tj.
    - rozwiązanie wielopojemnikowe, w którym ilość pojemników uzależniona jest od ilości zbieranych asortymentów surowców wtórnych (makulatura, metale, szkło, tworzywa sztuczne, tekstylia) oraz odpadów do unieszkodliwiania przez przedsiębiorstwa specjalistyczne i odpadów, których nie można wykorzystać gospodarczo,
    - rozwiązanie dwupojemnikowe - surowce wtórne i odpady do unieszkodliwiania w jednym pojemniku z późniejszą segregacją w zbiornicy odpadów i w drugim pojemniku do wywiezienia na składowisko odpadów,
  - celowość ekonomiczną i techniczną bezpośredniego odbioru selekcyonowanych odpadów w miejscu wytwarzania i transportu surowców wtórnych do zbiornicy odpadów, a odpadów, których nie można wykorzystać gospodarczo, na składowisko gminne, albo zastosowanie kontenerów we wsiach z okresowo transportowanymi odpadami (w większych ilościach) do zbiornicy odpadów lub na składowisko w zależności od ich rodzaju,
  - w przypadku wariantu z kontenerami ich lokalizację z uwzględnieniem: maksymalnej dostępności, w ruchliwych punktach - obok szkół, zakładów usługowych, handlowych, itp.,
  - określenie ilości i lokalizację zbiornika odpadów z wykorzystaniem, tam gdzie to jest możliwe i racjonalne, niezagospodarowanych terenów usługowych rolnictwa bądź wyznaczenie nowych w planie miejscowym,
  - określenie niezbędnego wyposażenia zbiornic odpadów,
  - określenie warunków techniczno - ekonomicznych do ewentualnego lokalnego przetwarzania surowców wtórnych oraz zachęt do rozwoju tego typu działalności,
  - koszty przedsięwzięcia, sposób jego finansowania z uwzględnieniem środków pozyskiwanych z zewnątrz i efektywności użytkowej,
  - harmonogram realizacji przedsięwzięcia z uwzględnieniem etapowania i rozwiązań przejściowych.
- c) Przygotowanie organizacyjne systemu selektywnej zbiórki odpadów, który w pierwszej kolejności winien być wprowadzony w większych miejscowościach: Grodzisk, Mierzynówka, Czarna Średnia, Czarna Wielka, Koryciny, Siemiony.
- podjęcie przez samorząd gminy uchwały o wprowadzeniu systemu selektywnej zbiórki odpadów i uchwalenie „Regulaminu gospodarki odpadami”, który powinien szczegółowo regulować funkcjonowanie tego systemu, a przede wszystkim określić:
    - rodzaj pojemników jakie powinny być stosowane w systemie,
    - miejsce lokalizacji pojemników,
    - asortymenty surowców wtórnych oraz odpadów do unieszkodliwiania jakie powinny być selektywnie odzyskiwane,

- sposób usuwania odpadów wielkogabarytowych (czy mieszkańcy we własnym zakresie wywożą do zbiornic odpadów, czy następuje zbiórka odpadów wystawionych przed posesję w określonych dniach np. raz na kwartał),
  - graniczną częstotliwość wywozu pojemników z odpadami,
  - co należy robić z odpadami niezagospodarowanymi,
  - zadania i odpowiedzialność przedsiębiorstw obsługujących system,
  - system opłat za wywóz i utylizację odpadów z uwzględnieniem zachęt do selektywnej zbiórki odpadów,
  - obowiązki mieszkańców, administracji budynków mieszkalnych i innych podmiotów gospodarczych objętych systemem,
  - sankcje administracyjne i ekonomiczne w przypadku niewłaściwego wypełniania zadań przez uczestników selektywnej zbiórki odpadów.
- d) Zadania przedsiębiorstwa zajmującego się obsługą systemu gospodarki odpadami w gminie:
- współdziałanie w organizowaniu systemu,
  - zawieranie umów z mieszkańcami, zobowiązujących do selektywnego zbierania i odstawiania odpadów,
  - rozstawianie pojemników do selektywnej zbiórki odpadów - zgodnie z regulaminem,
  - dostarczanie mieszkańcom worków do selektywnej zbiórki,
  - systematyczne odbieranie worków z zebranymi odpadami w cyklach określonych w zawartych umowach,
  - systematyczna wymiana pojemników z zebranymi odpadami na puste,
  - ewidencjonowanie odbieranych worków i pojemników z wyselekcjonowanymi surowcami wtórnymi i odpadami do unieszkodliwiania,
  - wystawienie mieszkańcom rachunków za wywóz i utylizację odpadów, jeśli koszty nie są wliczone w cenę worka lub w podatek,
  - segregowanie surowców wtórnych oraz odpadów do unieszkodliwienia na poszczególne odmiany,
  - wywóz zebranych surowców wtórnych i odpadów do zakładów przetwarzających surowce wtórne, bądź na wysypisko,
  - nadzorowanie i kontrolowanie prawidłowości selektywnego gromadzenia odpadów przez mieszkańców,
  - obsługa rejonowych zbiornic odpadów,
  - zgłaszanie w gminie wniosków o ewentualne sankcje wobec mieszkańców, którzy nie przestrzegają regulaminu gospodarki odpadami,
  - okresowe konserwacje i czyszczenie pojemników we własnym zakresie, bądź przez przedsiębiorstwa usługowe,
  - zabezpieczenie składowanych odpadów przed zamoczeniem, spalaniem, zabrudzeniem, a surowców wtórnych dodatkowo przed kradzieżą,
  - poszukiwanie odbiorców surowców wtórnych oraz zakładów utylizacyjnych pozostałe odpady,
  - zgniatanie i belowanie surowców wtórnych i pozostałych odpadów przeznaczonych do dłuższego transportu,
  - zawieranie umów z odbiorcami na dostawę surowców wtórnych i utylizację pozostałych odpadów,
  - ewentualne prowadzenie procesów uzdatniających i przetwarzających odpady - surowce wtórne,

-ewentualna eksploatacja gminnego składowiska.

2.6.4. Zaopatrzenie w ciepło

Podstawowe kierunki rozwoju ciepłownictwa w gminie to:

- a) sukcesywne zwiększanie udziału proekologicznych nośników energetycznych dla zmniejszenia zanieczyszczeń środowiska, takich jak: gaz, energia elektryczna, olej opałowy oraz energia słoneczna i wiatr.
- b) zmniejszanie strat ciepłych w konstrukcjach nowych budynków i poprzez modernizację starych o złych warunkach termoizolacyjnych.
- c) wprowadzanie nowych rozwiązań technicznych i technologicznych dla nośników energetycznych określonych w punkcie a, zwiększających efektywność ich wykorzystania oraz ułatwiających obsługę i zmniejszających w efekcie koszty eksploatacji. Dotyczy to instalacji wewnętrznych grzewczych a w szczególności sprawności kotłów energetycznych i różnych rodzajów instalacji grzewczych, a także stopnia automatyzacji obsługi oraz sprawności dostaw nośników energetycznych.
- d) ekologizacja nośników energetycznych powinna być wprowadzona w pierwszej kolejności (o ile to możliwe ze względów technicznych) w większych źródłach tj. komunalnych obiektach użyteczności publicznej (np. szkoły).

Główne zadania w zakresie rozwoju ciepłownictwa to:

- a) kontrola i restrykcje w stosunku do emitentów największych ponadnormatywnych zanieczyszczeń energetycznych,
- b) rozwój systemu gazowniczego z uwzględnieniem potrzeb ciepłownictwa,
- c) propagowanie stosownych dociepleń budynków istniejących i projektowanych,
- d) propagowanie najnowszych osiągnięć techniki ciepłowniczej w zakresie instalacji wewnętrznych dla gazu, oleju opałowego, itp.
- e) propagowanie i ewentualna realizacja proekologicznych rozwiązań ciepłowniczych niekonwencjonalnych (baterie słoneczne, elektrownie wiatrowe, itp.).

2.6.5. Elektroenergetyka

2.6.5.1. Dostosowanie systemu do potrzeb wynikających z długofalowego rozwoju zagospodarowania województwa i gminy oraz dostarczenie energii elektrycznej w normatywnym standardzie jakościowym i ilościowym w sposób ciągły wymagać będzie:

- a) rozbudowy systemu stacji SN 15 kV poprzez:
  - zarezerwowanie terenów pod projektowane urządzenia i budowę stacji transformatorowych:
    - we wsiach: Jaszczolty (7 stacji)
    - Siemiony (7 stacji)
    - Krakówka (4 stacje)
    - Porzeziny Mędle (2 stacje)
    - Sypnie Nowe (2 stacje)

Sypnie Stare (1 stacja)
 Dołubowo - Wyręby (2 stacje)
 Krynki Białokunki (1 stacja)
 Kozłowo (1 stacja)
 Krynki Jarki (1 stacja)
 Porzeziny Giętki (1 stacja)
 Krynki Borowe (1 stacja)

- rezerwy terenów i budowy stacji transformatorowych dla terenów potencjalnej działalności gospodarczej, produkcyjno - usługowej i rekreacyjno - turystycznej.

b) budowy nowych odcinków linii SN 15 kV dla włączenia poszczególnych projektowanych stacji transformatorowych w istniejącą sieć SN 15 kV w całej gminie.

c) demontażu istniejących stacji transformatorowych oraz odcinków istniejących linii SN 15 kV w złym stanie technicznym we wsiach:

- Jaszczolki (2 stacje)
- Siemiony (3 stacje)
- Krakówka (1 stacja)
- Sypnie Nowe (1 stacja)
- Sypnie Stare (1 stacja)
- Dołubowo - Wyręby (1 stacja)
- Krynki Białokunki (1 stacja)
- Krynki Jarki (1 stacja)
- Porzeziny Gietki (1 stacja)
- Krynki Borowe (1 stacja)

d) modernizacja systemu poprzez:

- remont stacji transformatorowych we wsiach: Jaszczolty (1 stacja)
 Porzeziny (1 stacja)
 Kozłowo (1 stacja)
- remont linii SN 15 kV w miejscach wymiany stacji transformatorowych
- modernizację sieci nn stosownie do potrzeb.

2.6.5.2. Zmniejszenie uciążliwości urządzeń systemów elektroenergetycznych dla otoczenia zakłada się poprzez:

- a) budowę linii energetycznych w sposób nie kolizyjny z długofalowym rozwojem osadnictwa oraz chronionymi elementami środowiska przyrodniczego,
- b) stosowanie w przypadku konieczności prowadzenia linii napowietrznych SN w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej i usługowej rozwiązań technicznych zmniejszających do minimum uciążliwości w/w linii,

- c) stosowanie układów dwutorowych linii na terenach intensywnego zainwestowania,
- d) utrzymywanie rezerwy terenów pod urządzenia energetyczne, a w szczególności określenia w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego ich przeznaczenia i warunków zagospodarowania.

2.6.6. Zaopatrzenie w gaz

Zapewnienie dostaw gazu ziemnego do roku 2010 dla wszystkich wsi gminy jest podstawową przesłanką rozwoju systemu.

Szacuje się, że docelowy pobór roczny energii w gminie Grodzisk wynosić będzie 5,18 mln m³/rok.

Główne elementy realizacji systemu gazowniczego w gminie, zapewniającego dostawę w/w ilości gazu ziemnego, to budowa:

- a) gazociągu magistralnego gm. Siemiatycze - Grodzisk (śr. 100 mm, dop. ciś. 6,4 MPa) - w studium proponuje się dwa warianty trasy gazociągu,
- b) 1 stacja redukcyjno - pomiarowa I stopnia w Grodzisku,
- c) wewnętrznej gminnej sieci średniego ciśnienia.

Zakłada się etapową realizację gazyfikacji na terenie gminy.

Priorytety tej realizacji to:

- a) pierwszeństwo wsi o największym zadeklarowanym przez mieszkańców zapotrzebowaniu na gaz i ewentualnej partycypacji, w tym położonych najbliższej stacji redukcyjno - pomiarowych i tworzących ciągi liniowe,
- b) pierwszeństwo wsi, w których będą względnie duże odbiory gazu na potrzeby ciepłowniczych urządzeń obiektów komunalnych (np. szkoły, ośrodki zdrowia, itp.) oraz obiektów gospodarczych,
- c) pierwszeństwo terenów istniejącej i projektowanej zwartej zabudowy mieszkaniowo - usługowej.

Projektowanie sieci gazowych średniego ciśnienia winno uwzględniać tam, gdzie jest to racjonalne z techniczno - ekonomicznego punktu widzenia i możliwe do koordynacji czasowej - obsługę położonych blisko sieci miejscowości gmin sąsiadujących.

Powyższe działanie wymaga stosownych uzgodnień z władzami zainteresowanych gmin i ludnością wsi.

2.6.7. Telekomunikacja

W celu dostosowania systemu telekomunikacyjnego do potrzeb wynikających z rozwoju zagospodarowania gminy i podniesienia standardu życia mieszkańców w 1998r. zrealizowano część zamierzeń inwestycyjnych w tej dziedzinie.

Zainstalowano centralę cyfrową w miejscowości Grodzisk (budynek Agronomówki) oraz ułożono kabel światłowodowy relacji Dziadkowice - Grodzisk - Ostrożany, w celu włączenia nowej centrali w sieć wojewódzką światłowodową.

Pozostały jeszcze do realizowania następujące inwestycje sieciowe:

- budowa linii kablowej światłowodowej relacji Ostrożany - Perlejewo (częściowo w gminie Grodzisk),
- budowa sieci magistralnej i rozdzielczej na terenie gminy Grodzisk relacji:

- Grodzisk - Makarki - Krynki Sobole
- Mierzynówka - Aleksandrowo - Czarna Wielka - Biszewo
- Czarna Średnia - Czarna Cerkiewna - Siemiony - Kozłowo - Koryciny - Małyszczyn - Czaje
- Grodzisk Porzeziny - Sypnie - Krynki Borowskie
- Kosianka - Żale
- Drohlin
- Grodzisk - Dołubowo Wyreby

Na w/w inwestycje wykonane są dokumentacje techniczne.

Zakłada się, że podstawowymi kierunkami polityki w dziedzinie telekomunikacji jest:

- pełne wykorzystanie i utrzymanie istniejących urządzeń, które odpowiadają obecnym standardom,
- zrealizowanie całej planowanej sieci światłowodowej głównej,
- zrealizowanie projektowanej sieci magistralnej i rozdzielczej na terenie całej gminy,
- utrzymanie w dobrym stanie technicznym istniejących sieci abonenckich,
- utrzymanie w planach miejscowych istniejących pasów ochronnych radiokomunikacji i teletransmisji, wolnych od zabudowy mogącej kolidować z funkcjonowaniem w/w urządzeń.

2.7. Obrona cywilna i ochrona przeciwpożarowa

W gospodarce przestrzennej gminy należy stosować następujące zasady służące zabezpieczeniu potrzeb obrony cywilnej i ochrony przeciwpożarowej:

2.7.1. Obrona cywilna

- a) W rejonach budownictwa wielorodzinnego należy przewidywać rezerwę terenów pod budowę ochronne (schrony, ukrycia, szczeliny),
- b) W budynkach przemysłowych, usługowych, użyteczności publicznej, mieszkalno - usługowych i mieszkalnych - należy na etapie sporządzania planów realizacyjnych przewidzieć schrony i ukrycia,
- c) W rejonach budownictwa jednorodzinnego należy przewidywać ukrycia typu II wykonywane w podpiwniczeniach budynków przez mieszkańców we własnym zakresie w okresie podwyższonej gotowości obronnej Państwa,
- d) bez względu na typ zabudowy zarezerwować należy tereny pod budowę awaryjnych studni wody pitnej (7,5 l na osobę / dobę). Odległość studni od budynków mieszkalnych lub zgrupowań ludności powinna wynosić najwyżej 800 m.,
- e) istniejące studnie powinny być zabezpieczone przed likwidacją i przystosowane do sprawnego uruchomienia i eksploatacji w sytuacjach kryzysowych,
- f) oświetlenie zewnętrzne (ulice, zakłady pracy) należy przystosować do zaciemnienia i wygaszenia,

- g) należy uwzględnić system alarmowania i powiadamiania mieszkańców w wypadku zagrożeń poprzez syreny alarmowe przyjmując promień słyszalności syreny do 300 m.,
- h) układ projektowanych i modernizowanych dróg i ulic powinien spełniać następujące warunki:
  - szerokość ulicy powinna uniemożliwić ewentualne zagruzowanie,
  - powinny być połączenia z traktami przelotowymi - zapewniające sprawną ewakuację ludności w okresie zagrożenia,
  - należy wyznaczyć trasy przejazdu dla pojazdów z toksycznymi środkami przemysłowymi,
- i) przy opracowaniu miejscowych planów wsi, osiedli w skali 1 : 1000 należy na przedsięwzięcia obrony cywilnej wykonać aneks do planu,
- j) należy zachować istniejące lub projektowane obiekty obrony cywilnej nie dopuszczając do ich likwidacji,
- k) wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego należy przed ich uchwaleniem przez Radę gminy uzgadniać z Wojewódzkim Inspektorem Obrony Cywilnej w Białymstoku.

2.7.2. Ochrona przeciwpożarowa

- a) Należy zachować istniejące w gminie obiekty straży pożarnej we wsiach: Aleksandrowo, Czarna Cerkiewna, Czarna Wielka, Grodzisk, Koryciny, Kozłowo, Makarki, Siemiony, Stądniki, Nowe Sypnie,
- b) przy realizacji sieci wodociągowej należy przewidywać na terenach zabudowanych odpowiednią ilość hydrantów dla celów przeciwpożarowych w odległości ok. 100 m. od siebie,
- c) przy projektowaniu i modernizacji obiektów przemysłowych i usługowych należy przewidywać drogi pożarowe - dostępne do obiektów,
- d) dla nowoprojektowanych i modernizowanych budynków mieszkalnych i innych należy przewidywać niepalne pokrycia dachów,
- e) należy dążyć do eliminacji niepalnych pokryć dachów na istniejących budynkach,
- f) wszystkie budynki mieszkalne i niemieszkalne powinny posiadać instalacje odgromowe.

Przedsięwzięcia wymienione pod literami a, b, c, d powinny być uzgadniane z Powiatową Komendą Państwowej Straży Pożarnej.

2.8. Kierunki działań i zadania władz samorządowych w celu realizacji polityki przestrzennej gminy

Rozwój lokalny powinien być rozumiany jako kompleks pozytywnych przeobrażeń jakościowych dotyczących obszaru gminy w zakresie życia ludności tu zamieszkałej.

Szeroko pojęty rozwój gminy jest procesem złożonym, ukierunkowanym na wykorzystanie zasobów ludzkich, potencjału produkcyjnego i usługowego oraz struktur instytucjonalnych.

W celu realizacji założonej polityki przestrzennej gminy władze samorządowe powinny:

- a) być rzeczywistym gospodarzem obszaru gminy i zajmować się wszystkimi składnikami gospodarki gminy, niezależnie od charakteru własności i rozwiązań instytucjonalnych,
- b) odpowiadać za rozwój gminy, nie ograniczając się jedynie do działań doraźnych, lecz zajmować się również tworzeniem i realizacją strategii rozwoju,
- c) realizować zadania, do których jest powołana (zaspokojenie potrzeb wspólnoty gminnej), nie tylko swoimi bezpośrednimi przedsięwzięciami, lecz także za pośrednictwem działań podmiotów innych, a więc ogółu podmiotów gospodarujących na terenie gminy. Władza gminna ma za zadanie kształtować zachowania podmiotów gospodarczych pod kątem osiągania założonych celów strategii rozwoju gminy.

Zadaniem gminy służącym osiągnięciu celu jest przede wszystkim ożywienie (poprawa) gospodarki i tworzenie klimatu do lokalizacji i dobrego funkcjonowania podmiotów gospodarczych w gminie.

Realizacja zadań władz lokalnych może się odbywać poprzez:

- działania własne zmierzające do lokalizacji przedsięwzięć inwestycyjnych kapitału zewnętrznego na terenie gminy,
(W tych działaniach niezbędny jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, by móc oferować tereny lub obiekty pod zainwestowanie),
- stwarzanie ułatwień dla istniejących i nowo powstających firm - zwłaszcza w początkowym okresie działania podmiotów gospodarczych.

Narzędziami w realizacji polityki przestrzennej gminy są:

- a) polityka finansowa realizowana w budżecie gminy (świadome stwarzanie ulg w podatkach, zróżnicowanie opłaty za korzystanie ze środowiska,
- b) współpraca z władzami regionalnymi,
- c) skuteczne funkcjonowanie instytucji wspierających biznes,
- d) programy rozwoju, w tym miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- e) kontrakt zawarty między gminą a organami Państwa (może być zawarta umowa między gminą a Wojewodą z udziałem podmiotów gospodarczych w sprawie pomocy gminie w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, upiększania wsi, budowa urządzeń kulturalnych, budowa sieci transportowych, itp.).

III CZĘŚĆ
TABELARYCZNA I INFORMATYCZNA

Tabela III- 1

Ludność wg miejscowości w latach 1970-1997

MIEJSCOWOŚCI	STAN LUDNOŚCI W OSOBACH W LATACH				ZMIANY W L.1970-1997	
	1970	1978	1988	1997	w osobach	1970=100
1	2	3	4	5	6	7
ALEKSANDROWO	193	166	124	145	-48	75,1
BISZEWO	93	67	77	76	-17	81,7
BOGUSZE LITEWKA	83	68	60	62	-21	74,7
CZAJE	228	167	137	134	-94	58,8
CZARNA CERKIEWNA	198	174	132	134	-64	67,7
CZARNA ŚREDNIA	504	385	294	294	-210	58,3
CZARNA WIELKA	362	329	277	240	-122	66,3
DOŁUBOWO WYRĘBY	62	53	43	35	-27	56,5
DROCHLIN	136	131	109	96	-40	70,6
GRODZISK	525	536	603	660	+135	125,7
JASZCZOŁTY	221	170	160	158	-63	71,5
KAMIANKI	219	217	187	166	-53	75,8
KORYCINY	368	294	237	246	-122	66,8
KOSIANKA LEŚNA	69	63	59	61	-8	88,4
KOSIANKA TROJAN.	59	51	77 ^{1/}	31	-28	52,5
KOZŁOWO	160	132	113	104	-56	65,0
KRAKÓWKI ZDZICHY	98	86	105 ^{2/}	51	-47	52,0
KRYNKI BIAŁOKUNKI	55	37	28	26	-29	47,3
KRYNKI BOROWE	77	69	60	56	-21	72,7
KRYNKI JARKI	110	94	81	92	-18	83,6
KRYNKI SOBOLE	234	205	200	199	-35	85,0
LUBOWICZE	85	84	78	75	-10	88,2
MAKARKI	240	258	211	192	-48	80,0
MAŁYSZCZYN	119	90	71	65	-54	54,6
MIERZYNÓWKA	375	313	289	292	-83	77,9
MORZE	184	167	160	149	-35	81,0
NIEWIAROWO PRZYBKI	78	71	62	59	-19	75,6
NIEWIAROWO SOCHY	84	53	59	52	-32	61,0
PORZYZINY MENDLE	121	95	108 ^{3/}	87	-34	71,9
RYBAŁTY	108	88	73	64	-44	59,3
SIEMIONY	364	302	262	248	-116	68,1
STADNIKI	331	290	261	232	-99	70,1
STARA KOSIANKA	63	64	51	44	-19	69,8
STARE BOGUSZE	111	107	90	103	-8	92,8
STARE SYPNIE	189	161	210 ^{4/}	145	-44	76,7
ŻALE	131	102	100	88	-43	67,2
ŻERY BYSTRE	71	51	47	39	-32	54,9
ŻERY CZUBIKI	69	58	53	44	-25	63,8
ŻERY PILAKI	97	80	59	72	-25	74,2
KOSIANKA BORUTY	53	50	.	40	-13	75,5
KRAKÓWKI WŁODKI	41	43	.	38	-3	92,7

1	2	3	4	5	6	7
NOWE SYPNIE	86	84	.	67	-19	77,9
PORZYZINY GIĘTKI	44	26	.	20	-24	45,5

¹/ Kosianka Trojanówka i Kosianka Boruty

²/ Krakówki Zdzychy i Krakówki Włodki

³/ Porzeziny Mendle i Porzeziny Giętki

⁴/ Stare Sypnie i Nowe Sypnie

Tabela III-2

Mieszkania w latach 1970 - 1997
wg miejscowości

1	LICZBA MIESZKAŃ				ZMIANY W L. 1970-1997	
	2	3	4	5	6 w liczbach bezwzględnych	7 1970= 100
ALEKSANDROWO	48	42	38	42	-6	87,5
BISZEWO	21	17	19	20	-1	95,2
BOGUSZE LITEWKA	19	17	16	19	-	100,0
CZAJE	47	40	37	37	-10	78,7
CZARNA CERKIEWNA	45	48	44	46	+1	102,2
CZARNA ŚREDNIA	122	110	104	107	-15	87,7
CZARNA WIELKA	87	84	83	80	-7	92,0
DOŁUBOWO WYRĘBY	16	18	14	14	-2	87,5
DROCHLIN	32	32	31	32	-	100,0
GRODZISK	116	129	170	185	+69	159,5
JASZCZOŁTY	52	47	43	43	-9	82,7
KAMIANKI	48	46	43	44	-4	91,7
KORYCINY	84	74	72	73	-11	86,9
KOSIANKA LEŚNA	14	13	14	15	+1	107,1
KOSIANKA TROJAN.	13	13	23 ^{1/}	12	-1	92,3
KOZŁOWO	42	36	35	35	-7	83,3
KRAKÓWKI ZDZICHY	24	20	29 ^{2/}	29 ^{2/}	-5 ^{2/}	85,3 ^{2/}
KRYNKI BIAŁOKUNKI	12	11	11	11	-1	91,7
KRYNKI BOROWE	19	17	17	17	-2	89,5
KRYNKI JARKI	25	24	24	25	-	100,0
KRYNKI SOBOLE	51	52	45	45	-6	88,2
LUBOWICZE	17	19	18	18	+1	105,9
MAKARKI	61	62	65	67	+6	109,8
MAŁYSZCZYN	21	20	18	18	-3	85,7
MIERZYNÓWKA	82	69	79	86	+4	104,9
MORZE	45	41	38	38	-7	84,4
NIEWIAROWO PRZYBKI	19	16	16	19	-	100,0
NIEWIAROWO SOCHY	18	18	15	15	-3	83,3
PORZYZINY MENDLE	21	22	34 ^{3/}	25	+4	119,0
RYBAŁTY	25	20	19	19	-6	76,0
SIEMIONY	89	83	82	82	-7	92,1
STADNIKI	62	63	66	61	-1	98,4
STARA KOSIANKA	14	16	14	18	+4	128,6
STARE BOGUSZE	26	27	27	27	+1	103,8
STARE SYPNIE	44	42	62 ^{4/}	43	-1	97,7
ŻALE	30	27	25	27	-3	90,0
ŻERY BYSTRE	18	15	15	15	-3	83,3
ŻERY CZUBIKI	15	13	13	13	-2	86,7
ŻERY PILAKI	22	18	18	20	-2	90,0
KOSIANKA BORUTY	12	12	.	14	+2	116,7
KRAKÓWKI WŁODKI	10	9	.	.	.	.

1	2	3	4	5	6	7
NOWE SYPNIE	19	22	.	21	+2	110,5
PORZYZINY GIĘTKI	11	10	.	9	-2	81,8

^{1/} Kosianka Trojanówka i Kosianka Boruty

^{2/} Krakówki Zdzichy i Krakówki Włodki

^{3/} Porzeziny Mendle i Porzeziny Giętki

^{4/} Stare Sypnie i Nowe Sypnie

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
ZERY CZUBIKI																
ZERY PILAKI				1										1		
NOWE SYPNIE				1				1						1		

SPIS
STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINIE GRODZISK

nr st. na obsz.	MIEJSCOWOŚĆ NR ST. W MIEJSC.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA OBIEKTU
1	2	3	4
OBSZAR 47 - 82			
10	Małyszczyn st.1	okres wpływów rzymskich (OWR)	osada
17	Małyszczyn st.2	chronologia nieokreślona	kurhany (?)
18	Koryciny st. 15	wczesne średniowiecze	osada
OBSZAR 47 - 83			
1	Koryciny st. 1	wczesne średniowiecze	kurhany
2	Koryciny st. 2	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
3	Koryciny st. 3	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
4	Koryciny st. 4	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
5	Koryciny st. 5	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
6	Koryciny st. 6	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
7	Koryciny st. 7	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
8	Koryciny st. 8	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
9	Koryciny st. 9	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
10	Koryciny st. 10	okres nowożytny	śląd osadnictwa
11	Koryciny st. 11	chronologia nieokreślona	kurhan
12	Koryciny st. 12	chronologia nieokreślona	kurhan
13	Koryciny st. 13	średniowiecze	kurhan
19	Koryciny st. 14	okres nowożytny	wieś
20	Koryciny st. 15	wczesne średniowiecze	cmentarzisko kurhanowe
OBSZAR 48 - 82			
1	Porzeziny Mendle st. 1	okres nowożytny	śląd osadnictwa
2	Sypnie Nowe st. 1	okres nowożytny	śląd osadnictwa
3	Sypnie Nowe st. 2	okres nowożytny	osada
4	Żery - Czubiki st. 1	okres nowożytny	śląd osadnictwa
5	Krynki Miklasy	OWR, okres nowożytny	osady
OBSZAR 48 - 83			
1	Siemiony st. 1	okres nowożytny	śląd osadnictwa
2	Czarna Cerkiewna st. 2	okres nowożytny	osada
3	Czarna Cerkiewna st. 3	XIII-XIV w	cmentarzisko
4	Czarna Cerkiewna st. 4	wczesne średniowiecze	cmentarzisko
5	Czarna Cerkiewna st. 8	wczesne średniowiecze	cmentarzisko
6	Czarna Cerkiewna st. 9	okres nowożytny	osada
7	Siemiony st. 6	okres nowożytny	śląd osadnictwa
8	Czarna Cerkiewna st. 10	średniowiecze	śląd osadnictwa
9	Czarna Cerkiewna st. 2	wczesne średniowiecze	cmentarzisko
10	Czarna Cerkiewna st. 4	chronologia nieokreślona	cmentarzisko
11	Czarna Cerkiewna st. 11	chronologia nieokreślona	kurhan

1	2	3	4
12	Czarna Cerkiewna st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko, kurhan
13	Czarna Cerkiewna st. 12	chronologia nieokreślona	kurhan
14	Czarna Cerkiewna st. 13	średniowiecze	osada
15	Czarna Średnia st. 2	wczesne średniowiecze	cmentarzysko mazowieckie
16	Czarna Średnia st. 3	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
17	Czarna Wielka st. 12	p. średniow., okr. nowożytny	śląd osad. i osada
18	Czarna Wielka st. 13	wczesne średniowiecze	osada
19	Czarna Wielka st. 14	chronologia nieokreślona	kurhan
20	Czarna Wielka st. 15	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
21	Czarna Średnia st. 4	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
22	Czarna Średnia st. 5	wczesne średniowiecze	kurhan
23	Czarna Średnia st. 6	okres nowożytny	osada
24	Czarna Średnia st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko mazowieckie
25	Siemiony st. 2	okres nowożytny	osada
26	Siemiony st. 3	okres nowożytny	osada
27	Siemiony st. 4	okres nowożytny	osada
28	Siemiony st. 5	wczesne średniowiecze	kurhan
29	Czarna Cerkiewna st. 14	wczesne średniowiecze	osada
30	Czarna Cerkiewna st. 15	średniowiecze	osada
31	Czarna Średnia st. 7	średniowiecze, okr. nowożytny	osada
32	Kozłowo st. 1	okres nowożytny	śląd osadnictwa
33	Czarna Cerkiewna st. 5	wczesne średniowiecze	cmentarzysko
OBSZAR 49 - 82			
1	Grodzisk st. 1	średniowiecze	grodzisko
2	Żale st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko
3	Krakówki Włodki st. 3	średniow., okr. nowożytny	osada
4	Bogusze-Litewka st. 1	średniow., okr. nowożytny	śląd osadnictwa
5	Drochlin st. 1	ep. kam., wcz. średniowiecze	śląd osadnictwa, cmentarzysko, kurhan
6	Drochlin st. 2	wczesne średniowiecze	osada
7	Niewiarowo Przybki st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
OBSZAR 49 - 83			
1	Czarna Wielka st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko mazowieckie
2	Czarna Wielka st. 2	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
3	Czarna Wielka st. 3	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
4	Czarna Wielka st. 4	wczesne średniowiecze	kurhan
5	Czarna Wielka st. 5	wczesne średniowiecze	kurhany
6	Czarna Wielka st. 6	wczesne średniowiecze	kurhan
7	Czarna Wielka st. 7	wczesne średniowiecze	kurhan
8	Czarna Wielka st. 8	wczesne średniowiecze	kurhan
9	Czarna Wielka st. 9	wczesne średniowiecze	kurhan
10	Czarna Wielka st. 10	wczesne średniowiecze	osada
11	Czarna Wielka st. 11	wczesne średniowiecze	kurhan
12	Aleksandrowo st. 2	średniowiecze	cmentarzysko
13	Aleksandrowo st. 3	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
14	Aleksandrowo st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
16	Makarki st. 2	późne średniowiecze	cmentarzysko
17	Grodzisk st. 3	wcz. ep. brązu	grób szkieletowy

1	2	3	4
18	Niewiarowo Sochy st. 1	XII - XIIIw.	cmentarzysko
OBSZAR 50 - 82			
1	Jaszczołty st. 1	okres nowożytny	osada
16	Morze st. 1	wczesne średniowiecze	kurhany
17	Morze st. 2	wczesne średniowiecze	kurhan
18	Morze st. 3	wczesne średniowiecze	kurhan
19	Morze st. 4	wczesne średniowiecze	cmentarzysko
20	Stadniki st. 1	chronologia nieokreślona	śląd osadnictwa
21	Kamianka st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko
22	Stadniki st. 2	wczesne średniowiecze	osada
OBSZAR 50 - 83			
2	Krynki Sobole st. 1	wczesne średniowiecze	cmentarzysko mazowieckie
3	Krynki Sobole st. 2	wczesne średniowiecze	cmentarzysko kurhanowe
4	Rybałty st. 1	XII - XIII w	cmentarzysko mazowieckie
6	Krynki Sobole st. 3	wczesne średniowiecze	kurhan

MIENIE KOMUNALNE

A. BUDYNKI

1. BUDYNEK ADMINISTRACYJNY U.G.
2. BUDYNEK GOSPODARCZY U.G.
3. BUDYNEK REMIZO - ŚWIETLICY Z GARAŻAMI
4. BUDYNEK PO BYŁEJ „AGRONOMÓWCE”
5. BUDYNEK GOSPODARCZY NA W/W DZIAŁCE
6. BUDYNEK PO BYŁEJ LECZNICY ZWIERZĄT
7. BUDYNEK GARAŻOWY NA W/W DZIAŁCE
8. BUDYNEK S.P. WRAZ Z PRZEDSZKOLEM W GRODZISKU
9. BUDYNEK DOMU NAUCZYCIELA NA W/W DZIAŁCE
10. BUDYNEK S.P. W STADNIKACH
11. BUDYNEK S.P. W CZARNEJ CERKIEWNEJ
12. PRZYSTANEK PKS W GRODZISKU
13. BUDYNEK PIEKARNI (UTYLIZACYJNY)
14. BUDYNEK HYDROFORNI W GRODZISKU
15. BUDYNEK HYDROFORNI W GRODZISKU
16. BUDYNEK HYDROFORNI TYP. „HYDROFILT” W CZARNEJ ŚREDNIEJ
17. BUDYNEK PO BYŁYM SKLEPIE W JASZCZOŁTACH
18. BUDYNEK PO BYŁEJ SZKOLE W KORYCINACH
19. BUDYNEK PO BYŁEJ SZKOLE W NOWYCH SYPNIACH
20. BUDYNEK GOSPODARCZY NA W/W DZIAŁCE
21. BUDYNEK PO BYŁEJ SZKOLE DREWNIANY W NOWYCH SYPNIACH
22. BUDYNEK PO BYŁEJ SZKOLE W ŻERACH PILAKACH
23. BUDYNEK GOSPODARCZY NA W/W DZIAŁCE
24. BUDYNEK PO BYŁEJ SZKOLE W ŻALACH
25. BUDYNEK STODOŁY
26. BUDYNEK OSP WE WSI SIEMIONY

B. DZIAŁKI

Lp.	Miejscowość	Nr działki	Powierzchnia w ha	Wartość szacunkowa (zł)	Opis działki
1	2	3	4	5	6
1	Grodzisk	370	0,01	60,00	(Os. dom. jednorod. pas drogowy)
		376	0,01	60,00	Przejście dla pieszych
		395	0,06	1200,00	Budowlana nie zab. (osiedle dom. jednorod.)
		397	0,01	60,00	Droga (os. dom. jednorod.)
		398	0,08	1600,00	Budowlana nie zab. (os. dom. jednorod.)
		399	0,08	1600,00	Budowlana nie zab. (os. dom. jednorod.)
		404	0,01	60,00	Droga (os. dom. jednorod.)
		402	0,07	1400,00	Budowlana (osiedle dom. jednorodzinnych)

1	2	3	4	5	6
		403	0,44	2640,0	Droga (os. dom. jednorodz.)
		108	0,40	8000,00	Budowlana nie zabudowana
		110	0,30	6000,00	Budowlana zabud. „Agronomów” /pos. Urz. Gminy
		111	0,60	12000,0,	Budowlana zabudow. Bud. Urzędu Gminy
		164	2,24	44800,00	Zespół pałacowy z parkiem (nie zabudow.)
		120/2	0,97	19400,00	Lecznica zwierząt bud. w części zabud.
		307/1	0,80	4800,00	Punkt utylizacyjny (w lesie - rakarnia)
		129/2	0,18	3600,00	Budowlana nie zabudowana
		128/2	0,19	3800,00	Budowlana nie zabudowana
		127	0,27	5400,00	Budowlana nie zabudowana
		130/2	0,18	3600,00	Plac pod SKR
		186	0,96		Staw dworski
		99/2	0,02		Teren zieleni
		74/6	1,50		Plac pod szkołą podstawową
		74/7	0,12		- „ -
		74/2	1,10		- „ -
		74/3	0,90		Plac pod szkołą podstawową
2	Kosianka Trojanówka	27/6	0,44	1320	Budowlana nie zabudowana
		48	0,47	1410	Kopalnia żwiru
		47/2	0,01	30	Pl. pod. zl. mleka
3	Kosianka Leśna	92	0,13	390	Kopalnia żwiru
		72	0,51	1530	Staw
4	Kosianka Boruty	188	0,24	720	Kopalnia piasku
		177	0,54	1620	Staw
5	Koryciny	112/2	0,30	900	Wodopój
		158	0,28	840	Kopalnia piasku
		88	0,05	150	Grzebowisko zwierząt
		89	0,51	1530	Kopalnia piasku
		59	0,19	570	Budowlana zabudowana (szkoła)
		109/3	0,20	600	Budowlana
6	Kamianki	24	0,08	240	Grzebowisko zwierząt
		76	0,82	2460	Kopalnia żwiru
		186	0,31	930	Kopalnia gliny

1	2	3	4	5	6
		23	0,61	1830	Kopalnia piasku
		137	0,09	270	Teren pod łaźnię
		138	0,09	270	Teren pod mleczarnię
		165	0,26	780	Teren pod świetlicę
		164	0,25	750	Budowlana
		39/2	0,19	570	Budowlana
		159	0,20	2000	Budowlana
		160	0,20	2000	Budowlana
		161	0,20	2000	Budowlana
7	Jaszczolty	156	0,64	1920	Kopalnia piasku
		136	0,18	540	Grzebowisko zwierząt
		104	0,35	750	Kopalnia piasku
		42	1,05	3150	Ogół (św. zł. mleka)
8	Drochlin	12	0,05	150	Kopalnia żwiru
		123	0,76	2280	Kopalnia piasku
		44	0,01	30	Plac ogólny
		39	0,23	690	Kopalnia żwiru
		13	0,14	420	Kopalnia piasku
9	Czarna Wielka	45/2	0,25	750	Budowlana
		80/1	0,47	1410	Budowlana
		310	0,39	1170	Nieużytek
		58/1	0,77	2310	Staw
		200	1,84	5520	Kopalnia piasku
		108	1,95	6000	Działka rolna
		13/3	0,15	450	Plac po byłej szkole bud. nie zab.
		14/2	0,07	230	" " "
58/2	0,02	60	Plac ogólny		
10	Czarna Cerkiewna	145	0,22	660	Kopalnia gliny
		213	0,50	1500	Kopalnia żwiru
		277	0,58	1740	Kopalnia piasku
		9	0,34	1020	Kopalnia żwiru
		150	0,06	180	Kopalnia żwiru
		46/2	0,08	240	Zabudowana
11	Czaje - Małyszczyn	71	0,14	420	Staw
		133	0,41	1213	Kopalnia żwiru
		134	0,52	1560	Użytki zielone
		178	0,60	1800	Kopalnia piasku
		207/1	0,20	600	Kopalnia żwiru
12	Bogusze Stare	85	1,21	3630	Droga
13	Bogusze Litewka	27/3	0,30	9000	Budowlana
14	Biszewo	36	0,28	840	Kopalnia piasku
		89	0,02	60	Kopalnia gliny
		75	0,55	1650	Kopalnia żwiru
15	Kosianka Stara	140/2	0,03	90	Plac pod zlewnię mleka

1	2	3	4	5	6
16	Niewiarowo Sochy	13	0,34	1020,00	Kopalnia piasku
		23	1,97	5910,00	Ogól (plac szkolny) użytek rolny
17	Niewiarowo Przypki	17	0,36	1080	Kopalnia żwiru
18	Morze	109	0,24	720	Kopalnia gliny
		91	1,29	3870	Kopalnia piasku
		13	5,81	17430	Plac pod szkołą (użytek rolny)
19	Mierzynówka	141/3	0,94	2820	Plac ogólny
		24/2	0,01	30	Plac po starej zlewni mleka
20	Makarki	194	0,25	750	Kopalnia żwiru
		187	0,09	270	Kopalnia piasku
		186	0,37	1110	Plac ogólny
		179	0,34	1020	Kopalnia piasku
		133	0,50	1500	Plac ogólny
21	Lubowicze	40	0,33	990	Kopalnia piasku
22	Krynki Sobole	206	1,70	5100	Kopalnia żwiru
		63/3	0,31	930	Kopalnia piasku
		191	0,33	990	Kopalnia żwiru
		92	0,35	1050	Plac ogólny
23	Krynki Jarki	46/1	0,07	210	Plac ogólny
		10	0,30	900	Kopalnia piasku
		33/1	0,08	240	Kopalnia piasku
		33/3	0,09	270	Kopalnia piasku
		33/2	0,15	450	Kopalnia piasku
		33/4	0,09	270	Kopalnia piasku
		46/2	0,34	1020	Kopalnia piasku
		48	0,29	870	Kopalnia piasku
		60	0,31	930	Kopalnia piasku
24	Krynki Borowe	71	0,48	1440	Wodopój
		63	0,10	300	Grzebowisko zwierząt
		53/2	0,36	1080	Kopalnia piasku
		81	0,37	1110	Kopalnia żwiru
25	Krynki Białokunki	44/1	0,31	930	Tereny zielone
		44/2	1,22	3650	Plac ogólny
		55	0,27	810	Budowlana nie zabudowana
26	Krakówki Zdzichy	54	0,47	1410	Droga
		56	0,76	2280	Droga
27	Krakówki Dąbki	10	0,63	1890	Kopalnia piasku
		15	0,61	1830	Kopalnia żwiru
28	Krakówki Włodki	10	0,63	1890	Kopalnia piasku
29	Kozłowo	58	0,11	330	Budowlana nie zabudowana
		42	0,10	300	Kopalnia żwiru

1	2	3	4	5	6
		78	0,92	2760	Kopalnia piasku
		169	0,09	270	Kopalnia żwiru
		168	0,10	300	Kopalnia żwiru
		135	0,25	750	Ogól
30	Żery Pilaki	23/4	0,30	630,00	Wodopój
		54	1,32	3960,00	Kopalnia żwiru
		81	0,24	720,00	Kopalnia piasku
		35/1	0,07	210,00	Kopalnia żwiru
		1/3	0,58	1740,00	Ogól
		1/5	0,65	1950,00	Budowlana zabud. (szkoła)
31	Żery Czubiki	28	0,25	750,00	Kopalnia piasku
		58	0,12	360,00	Kopalnia żwiru
32	Żery Bystre	27	0,25	750,00	Kopalnia żwiru
33	Żale	163	0,19	570,00	Plac ogólny
		73	0,35	1050,00	Kopalnia żwiru
		18	2,72	8160,00	Plac po szkole podstawowej
34	Targowisk	53	2,94	8820,00	Droga
35	Sypnie Stare	50	0,01	30,00	Kopalnia żwiru
		46	0,30	900,00	Kopalnia piasku
		42	0,65	1050,00	Kopalnia piasku
		41	0,06	180,00	Grzebowisko zwierząt
		70	0,42	1260,00	Plac ogólny
36	Sypnie Nowe	32	0,07	210,00	Wodopój
		279	0,20	600,00	Grzebowisko zwierząt
		281	0,45	1350,00	Kopalnia piasku
		66	0,47	1410,00	Kopalnia gliny
		29	0,15	450,00	Plac pod remizą
		31	0,09	270,00	Ogól
		64	0,31	930,00	Ogól
		63	0,17	510,00	Ogól
		62	0,58	1740,00	Ogól
		65	2,09	6270,00	Plac pod byłą Szkołą Podstawową
		28	0,23	690,00	Budowlana zabudowana (stara szkoła)
		80	0,25	1000,00	Budowlana nie zabudowana
		81	0,25	1000,00	Budowlana nie zabudowana
		82	0,25	1000,00	Budowlana nie zabudowana
83	0,25	1000,00	Budowlana nie zabudowana		
84	0,25	1000,00	Budowlana nie zabudowana		
37	Stadniki	134	0,37	1110,00	Budowlana
		2/1	0,53	1590,00	Budowlana

1	2	3	4	5	6
38	Siemiony	96	0,04	120,00	
		136	1,06	3180,00	
		144	1,29	3870,00	
		9	0,25	750,00	
		45	0,25	750,00	
		44	0,71	2130,00	
		18	0,82	2460,00	
		55	0,40	1200,00	
39	Rybałty	42	0,53	1590,00	Kopalnia Żwiru
40	Porzeziny	96	0,67	2010,00	Kopalnia piasku
		75	0,76	2280,00	Staw
		95	0,13	390,00	Ogól
		40	0,28	840,00	Staw
		30	0,14	420,00	Staw